

บทที่ 2

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2 ผู้วิจัยได้แบ่งประเด็นการนำเสนอเป็น 5 ประเด็น คือ แนวคิดเกี่ยวกับนโยบาย นโยบาย ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ การยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียน บริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2 และกรอบแนวคิดในการวิจัย ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับนโยบาย

ในการนำเสนอประเด็นเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับนโยบาย มีวัตถุประสงค์เพื่อให้มีความรู้และเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบหรือนโยบาย สำหรับเป็นแนวทางในการดำเนินงานอย่างมีหลักเกณฑ์ ส่งผลให้การพัฒนานักเรียนเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล ผู้วิจัยได้นำเสนอประเด็นย่อย ๆ ตามลำดับ ดังนี้ ความหมายของนโยบาย ความสำคัญของนโยบาย ลักษณะของนโยบายที่ประเภทของนโยบาย รูปแบบของนโยบาย การกำหนดนโยบาย และองค์ประกอบของนโยบาย

1.1 ความหมายของนโยบาย

นโยบาย (policy) มีผู้ให้ความหมายไว้แตกต่างกัน ดังที่พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2546) ให้ความหมายว่า นโยบายคือหลักและวิธีปฏิบัติซึ่งถือเป็นแนวดำเนินการ ส่วนกนกอร สมปราชญ์ (2548) ให้ความหมายว่า เป็นแนวทางที่กำหนดขึ้นโดยอาศัยเป้าหมายและแผนกลยุทธ์ทั้งหมดขององค์กรเพื่อใช้เป็นทิศทางสำหรับบุคคลในองค์กร หรือหมายถึงข้อความทั่วไป เพื่อแนะแนวความคิดในการตัดสินใจของผู้บริหารให้มั่นใจว่า มีการตัดสินใจที่เหมาะสม ซึ่งคล้ายคลึงกับ Jamson (1994) ที่ให้ความหมายว่า เป็นกลยุทธ์ที่เลือกสรรแล้วนำไปสู่การแก้ปัญหาและตอบสนองต่อความต้องการของบุคคลในองค์กร ในขณะที่ พิธาน พื้นทอง (2548) ให้ความหมายว่าเป็นกรอบหรือแนวคิดที่ใช้ในการตัดสินใจขั้นต้นในการดำเนินงานในอนาคตขององค์กรหรือหน่วยงาน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ แต่ไชยา ภาวะบุตร (2549) และอำนาจ ชนะวงส์ (2550) ได้มองนโยบายว่ามีความสัมพันธ์กับผู้บริหารจึงให้ความเห็นสอดคล้องกันว่า นโยบายเป็นแนวทางที่ช่วยให้ผู้บริหารสามารถตัดสินใจเพื่อการปฏิบัติการกิจต่าง ๆ ได้ ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน ในขณะเดียวกัน สมคิด พรหมขันธ์ (2550)

ได้ให้ความหมายของนโยบายไว้ 2 ประการ คือ 1) นโยบาย หมายถึงแนวทางที่กำหนดไว้ล่วงหน้า ซึ่งกำหนดขึ้นเพื่อให้เป็นทิศทางสำหรับการตัดสินใจ และ 2) หมายถึง แนวทางหรือการตัดสินใจของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง เพื่อเป็นการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ เช่น นโยบายการศึกษา นโยบายเศรษฐกิจ เป็นต้น แต่ คณิง สายแก้ว (2549) กลับแยกอธิบายความหมายของนโยบายใน 4 ทศนะคือ 1) ทศนะเพื่อการกำหนดเป้าหมายของสิ่งที่จะทำ 2) ทศนะเกี่ยวกับการกำหนดแนวทางใหม่ๆ ซึ่งอาจรวมถึงหลักเกณฑ์ วิธีการ กลยุทธ์ และยุทธวิธี เพื่อเป็นเครื่องชี้แนวทางปฏิบัติอันที่จะนำไปสู่การบรรลุผลตามนโยบายนั้น ๆ 3) ทศนะเกี่ยวกับการกำหนดปัจจัยและสิ่งสนับสนุนต่าง ๆ เพื่อให้ฝ่ายปฏิบัติการสามารถลงมือปฏิบัติตามแนวทางที่วางไว้และเกิดผลดีต่อองค์กร 4) ทศนะว่าเป็นแผนงาน โครงการ ซึ่งจะต้องปฏิบัติให้บรรลุผลโดยแปลงจากนามธรรมเป็นรูปธรรม ซึ่งความหมายของนโยบายตามทศนะข้อแรกของ คณิง สายแก้ว สอดคล้องกับ วิจิตร ศรีสะอ้าน และ ทองอินทร์ วงศ์โสธร (2544) ที่เปรียบเทียบนโยบายเสมือนหนึ่งเข็มทิศและหางเสือในการเดินเรือ กล่าวคืออย่างแรกนโยบายเป็นคล้าย ๆ เข็มทิศเป็นแต่เพียงว่าเป็นเข็มทิศที่ชี้ไปทางเดียวเพราะเมื่อเรากำหนดไว้อย่างไรก็ชี้ไปทางนั้น เราก็พยายามให้มันแล่นตามเข็มทิศที่ชี้ กับอีกลักษณะหนึ่งคือเป็นหางเสือที่จะคอยค้ำท้ายเรือให้แล่นไปในทิศทางที่เรากำหนด และสอดคล้องกับ วิโรจน์ สารรัตนะ(2550) ที่สรุปว่านโยบายเป็นข้อความที่บอกให้ทราบถึงทิศทาง การเปลี่ยนแปลงขององค์กรหรือของสังคม ทิศทางดังกล่าวอาจจะอธิบายถึงเรื่องอะไร เพื่ออะไร อย่างไร และเพียงใด ของความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นได้

กล่าวโดยสรุปได้ว่านโยบายหมายถึงข้อความ หรือความเข้าใจร่วมกัน อย่างกว้าง ๆ ที่เป็นแนวทางหรือการตัดสินใจของผู้บริหารหน่วยงานหรือองค์กร สำหรับการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์

1.2 ความสำคัญของนโยบาย

ประทุม รอดประเสริฐ (2535) กล่าวถึงความสำคัญของนโยบายว่าสำคัญต่อการบริหารคือ 1) ช่วยให้ผู้บริหารทราบว่าทำอะไร 2) ช่วยให้นักกลาง ทุกระดับชั้นในองค์กรหรือหน่วยงานได้เข้าใจภารกิจของหน่วยงานที่ตนสังกัด 3) ก่อให้เกิดเป้าหมายในการปฏิบัติงาน 4) ส่งเสริมการใช้อำนาจของผู้บริหารให้เป็นไปโดยถูกต้องมีเหตุผลและมีความยุติธรรม 5) ช่วยให้เกิดการพัฒนาการทางการบริหาร ส่วน วิจิตร ศรีสะอ้าน และ ทองอินทร์ วงศ์โสธร (2544) เห็นว่าความสำคัญของนโยบายอยู่ที่การใช้เป็นกรอบในการดำเนินงาน 4 ด้านคือ 1) เป็นกรอบในการพัฒนาหน่วยงาน สังคมและประเทศชาติ เนื่องจากนโยบายมีผลกระทบกับคนทุกคนในหน่วยงาน มีผลกระทบกับคนทุกคนทั่วประเทศ ยิ่งเป็นนโยบายสาธารณะก็ยิ่งมีความสำคัญมาก นโยบาย

ของรัฐบาลจึงเป็นกรอบสำคัญของการพัฒนาประเทศ 2) เป็นกรอบในการวางแผน ในการจัดทำแผนไม่ว่าจะเป็นแผนระยะสั้นหรือแผนระยะยาว ไม่ว่าจะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หรือแผนพัฒนาการศึกษาไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานของรัฐหรือเอกชน สิ่งที่จะต้องกำหนดขึ้นก่อนเป็นพื้นฐานเบื้องต้นคือวัตถุประสงค์และนโยบาย นโยบายจึงเป็นกรอบสำคัญของการวางแผน 3) เป็นกรอบในการตัดสินใจ นโยบายที่ค้ำยอมนเป็นกรอบในการตัดสินใจทำให้การตัดสินใจถูกทิศทางรวดเร็ว ประหยัดเวลา 4) เป็นกรอบสำหรับควบคุมและติดตามการปฏิบัติงาน เนื่องจากนโยบายเป็นเสมือนหางเสือ หางเสือมีความสำคัญเพราะเป็นเครื่องควบคุมเรือให้ถูกทิศทาง นโยบายจึงมีความสำคัญ เพราะเป็นกรอบสำหรับการควบคุมและการติดตามการปฏิบัติงาน จะทำให้ทราบว่าหน่วยงานได้ปฏิบัติไปมากน้อยเพียงใด สอดคล้องกับนโยบายหรือไม่ ในขณะที่ Knezevich (1969) ได้กล่าวถึงคุณค่าของนโยบายไว้ 10 ประการคือ 1) ทำให้เกิดความรับผิดชอบระหว่างผู้เกี่ยวข้อง 2) ทำให้การตัดสินใจคงเส้นคงวา 3) ทำให้เกิดความต่อเนื่อง 4) ประหยัดเวลา 5) เสริมสร้างการประชาสัมพันธ์ 6) เป็นกำแพงป้องกันความกดดันจากกลุ่มต่าง ๆ 7) ลดคำวิพากษ์วิจารณ์ว่าการบริหารงานไม่มีหลัก 8) ให้ทิศทาง 9) ทำให้มีการทบทวนอย่างเป็นระบบ 10) ก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างผู้เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม ทวีป ศิริรัศมี (2544) ให้ความสำคัญของนโยบายต่อการบริหารว่านโยบายเปรียบเสมือนเป็นเครื่องมือสำหรับผู้บริหาร เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดทิศทางและเป้าหมาย เพื่อการพัฒนาองค์การและนำมาเป็นกรอบชี้้นำการปฏิบัติ (course of action) นโยบายอาจเป็นแนวทางการดำเนินงานทั้งในระดับกว้างและในระดับองค์การ ซึ่งมีความสำคัญต่อการใช้ดุลยพินิจของผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานในระดับต่าง ๆ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุตามวัตถุประสงค์ ซึ่งสอดคล้องกับ คณิง สายแก้ว (2549) ที่เห็นว่านโยบายมีความสำคัญต่อการบริหารเพราะเป็นแนวทางการปฏิบัติงาน ที่ต้องมีความชัดเจนในวัตถุประสงค์ว่าใครจะทำอะไร เมื่อใด ทำใด และอย่างไร เพื่อให้นโยบายสามารถนำไปปฏิบัติให้บรรลุผลและสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนและสังคม โดยรวม ถึงความสอดคล้องกับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ในขณะที่ ธงชัย สันติวงษ์ (2540) ให้เหตุผลว่านโยบายมีความสำคัญ และเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องจัดขึ้นใช้งานในองค์การเพราะเหตุผล 8 ประการคือ 1) นโยบายช่วยป้องกันการปฏิบัติผิดต่างๆที่เบี่ยงเบนไปจากแนวทางที่ต้องการ โดยพยายามชี้ให้เห็นถึงแนวทางที่พึงปฏิบัติตาม 2) การมีนโยบายช่วยให้สามารถมีช่องทางการติดต่อระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ที่จะช่วยเอื้ออำนวยให้กระบวนการมอบหมายงานสามารถดำเนินไปได้โดยสะดวก 3) นโยบายช่วยให้เกิดความมั่นใจว่า ส่วนสำคัญที่ทำหน้าที่แตกต่างกันในองค์การ ต่างฝ่ายต่างก็จะทำงานอยู่ภายใต้กรอบกฎเกณฑ์แนวทางเดียวกัน 4) นโยบายจะช่วยให้เกิดการประสานงานและการร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานต่างๆภายในองค์การ 5) การมี

นโยบายช่วยส่งเสริมการมอบหมายงาน และช่วยให้มีการประสานงานกันใกล้ชิดยิ่งขึ้น จะส่งผลให้การกระจายอำนาจสามารถทำได้มากขึ้น 6) นโยบายจะเป็นเครื่องช่วยส่งเสริมให้แต่ละคนมีความคิดริเริ่ม และช่วยจัดการสูญเสียเวลาที่จะต้องมาวิเคราะห์การตัดสินใจที่สำคัญ ๆ ในทุกครั้งที่มีปัญหาเกิดขึ้น 7) ถ้าหากมีนโยบายไว้ใช้เป็นแนวทางแล้ว พนักงานก็จะสามารถดำเนินการเรื่องต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง และจะเต็มใจรับผิดชอบงานต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น และ 8) ถ้าหากพนักงานสามารถมีความมั่นใจว่า การกระทำของตนสอดคล้องเป็นไปตามนโยบายแล้ว ทุกคนก็จะสบายใจในการดำเนินการเรื่องอื่น ๆ ต่อไปอีกมากกว่าการรอให้สั่ง

กล่าวโดยสรุปได้ว่านโยบายมีความสำคัญ เนื่องจากเป็นกรอบ ทิศทาง หรือแนวทางในการพัฒนาของหน่วยงาน องค์กร หรือประเทศ ตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผน การลงมือปฏิบัติ การควบคุม กำกับ ติดตาม ประเมินผล เพื่อให้บรรลุผลตามความต้องการ ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ประชาชน และสังคม

1.3 ลักษณะของนโยบายที่ดี

วิโรจน์ สารรัตนะ (2550) กล่าวถึงลักษณะของนโยบายที่ดีว่ามี 6 ประการ คือ

- 1) นโยบายที่ดีต้องมีเป้าหมาย ที่ส่งผลประโยชน์แก่องค์กรหรือประชาชนโดยส่วนรวมมากที่สุด
  - 2) นโยบายที่ดีควรได้มาจากการถกแถลงถึงความสำคัญของปัญหาหรือความต้องการ
  - 3) นโยบายที่ดีควรจะครอบคลุมภารกิจทุกด้านและควรมีความสอดคล้อง สนับสนุนซึ่งกันและกัน ไม่ขัดแย้งกัน
  - 4) นโยบายที่ดีควรประกอบด้วย เป้าหมาย แนวทาง และกลวิธีที่ดี ดำเนินการได้เร็วที่สุด และเสียค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด
  - 5) นโยบายที่ดีนอกจากจะมีเนื้อหาเป็นหลักในการทำงานแล้ว เนื้อหาดังกล่าวควรจะเป็นหลักในการประเมินความสำเร็จทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ
  - 6) นโยบายที่ดีจะเป็นข้อความที่ชัดเจน ถ่ายทอดไปสู่ผู้ปฏิบัติโดยง่ายและมีความเข้าใจตรงกัน ซึ่งคล้ายคลึงกับ สมคิด พรมจรรย์ (2550) กล่าวว่า การกำหนดนโยบายเพื่อให้ได้นโยบายที่ดีมีเกณฑ์ที่สำคัญ 7 ประการ คือ
    - 1) นโยบายจะต้องแสดงทิศทางในการปฏิบัติที่ชัดเจนว่าจะให้ทำอะไร อย่างไร
    - 2) แสดงจุดเน้นและกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติ
    - 3) เข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อน
    - 4) มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ทั้งทางกายภาพ ทางเทคนิค และสามารถบริหารงานได้
    - 5) ตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการในการพัฒนาอย่างแท้จริง
    - 6) สอดคล้องกับนโยบายระดับสูงหรือนโยบายที่เกี่ยวข้อง
    - 7) เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับภารกิจของหน่วยงานอย่างแท้จริงหรือโดยตรง
- ส่วนทวีป ศิริรัศมี (2544) ได้กล่าวถึงลักษณะของนโยบายที่ดีไว้ 9 ประการ คือ 1) นโยบายที่ดีจะต้องกำหนดขึ้นจากข้อมูลที่เป็นจริง มิใช่ความคิดเห็นส่วนตัวของผู้กำหนดนโยบาย แต่ทั้งนี้ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะหรือปฏิบัติกริยาต่าง ๆ จากภายนอกก็ควรนำมาพิจารณาในการกำหนดนโยบายด้วยเช่นเดียวกัน 2) นโยบายที่ดีจะต้อง

สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน และสามารถที่จะช่วยให้การดำเนินงานบรรลุถึงเป้าประสงค์ได้ 3) นโยบายที่ดีจะต้องได้รับการกำหนดขึ้นก่อนที่จะมีการดำเนินงาน โดยการกำหนดกลวิธีในการปฏิบัติไว้กว้าง ๆ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติสามารถตีความแล้วนำไปปฏิบัติตามความสามารถ สอดคล้องกับสภาวะการณ์นั้น ๆ และเหมาะสมกับทรัพยากรที่มีอยู่ 4) นโยบายที่ดีจะต้องมุ่งสนองประโยชน์ให้กับบุคคลโดยรวม และจัดลำดับตามความสำคัญและความจำเป็นก่อน-หลังในการปฏิบัติ 5) นโยบายที่ดีจะต้องเป็นถ้อยคำหรือข้อความที่กะทัดรัด ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย และแถลงไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อให้สมาชิกทุกคนและทุกระดับชั้นในหน่วยงานสามารถเข้าใจได้อย่างชัดเจน 6) นโยบายที่ดีจะต้องอยู่ภายในขอบเขตของวัตถุประสงค์และมีความยืดหยุ่นสามารถที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ทันต่อเหตุการณ์ใหม่ ๆ เสมอ 7) นโยบายที่ดีจะต้องเป็นจตุรรวมหรือศูนย์ประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานต่าง ๆ ภายในองค์กร กล่าวคือ หน่วยงานต่าง ๆ สามารถใช้นโยบายเป็นหลักในการปฏิบัติภารกิจของตน และใช้เป็นแนวทางในการประสานสัมพันธ์กับหน่วยงานอื่น ซึ่งมีการกิจที่แตกต่างกันออกไปได้ในขณะเดียวกัน 8) นโยบายที่ดีจะต้องครอบคลุมไปถึงสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตด้วย 9) นโยบายที่ดีจะต้องสอดคล้องกับปัจจัยภายนอกองค์กร กล่าวคือ จะต้องสอดคล้องกับระเบียบกฎหมายและข้อบังคับต่าง ๆ ของสังคมโดยรวม ตลอดจนความคิดเห็นของสาธารณชน (public interests) ซึ่งสอดคล้องกับ ประชุม รอดประเสริฐ (2535) ที่ได้กล่าวถึงลักษณะที่ดีของนโยบายไว้คล้ายคลึงกัน แต่ข้อ 6 นั้นเน้นว่านโยบายที่ดีต้องมีขอบเขตและระยะเวลาในการใช้ที่ชัดเจน

กล่าวโดยสรุปได้ว่านโยบายที่ดีจะต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ มีข้อมูลที่ต้องเป็นจริง กำหนดขึ้นก่อนที่จะดำเนินการ ส่งผลต่อประโยชน์ส่วนรวม มีถ้อยคำที่กะทัดรัดและชัดเจน มีขอบเขตระยะเวลาในการใช้ ยืดหยุ่นตามสถานการณ์ เป็นศูนย์รวมของการประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานต่าง ๆ ครอบคลุมสถานการณ์ต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และสอดคล้องกับปัจจัยต่างๆทั้งภายในและภายนอก ซึ่งจะช่วยให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้องทิศทาง ง่าย และมีประสิทธิภาพมากขึ้น ช่วยให้ผู้ปฏิบัติหรือผู้บังคับบัญชาสามารถกำหนดแนวปฏิบัติและตัดสินใจในภารกิจที่ตนเองรับผิดชอบ โดยไม่จำเป็นต้องรอการวินิจฉัยสั่งการจากผู้บังคับบัญชาเสมอไป ทั้งนี้ เพราะเข้าใจนโยบายขององค์กรชัดเจนแล้ว

1.4 ประเภทของนโยบาย

นโยบายมีหลายประเภท Ripley & Finagling (1982) จำแนกได้เป็น 1) นโยบายกระจายผลประโยชน์เพื่อส่วนรวม 2) นโยบายกำกับการให้สิทธิประโยชน์เชิงการแข่งขัน 3) ควบคุมดูแลเพื่อป้องกันสิทธิประโยชน์ 4) นโยบายการจัดทรัพยากรเสียใหม่ ส่วน ประชุม รอดประเสริฐ

(2535) ได้จำแนกตามลักษณะ 4 ประการคือ 1) จำแนกตามแหล่งที่มา (sources) ประกอบด้วยนโยบายในลักษณะ 3 ประการ คือ 1.1) นโยบายริเริ่ม (originated policy) เป็นนโยบายที่ผู้บริหารระดับสูง (top executive) เป็นผู้จัดทำขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานของผู้บังคับบัญชาในหน่วยงานทั้งหมด นโยบายประเภทนี้จะพัฒนาจากวัตถุประสงค์หลักของหน่วยงานเป็นนโยบายที่กำหนดในลักษณะกว้าง ๆ เพื่อให้ผู้บริหารระดับล่างทุกระดับใช้เป็นแนวคิดในการตัดสินใจสั่งการในลักษณะที่ผู้บริหารระดับสูงเป็นผู้ให้แนวคิดแล้วผู้บริหารระดับอื่น ๆ รองลงมาแปลความหมายหรือทำให้นโยบายนั้นมีความชัดเจน จนสามารถนำไปประกอบการตัดสินใจและปฏิบัติการกิจในหน่วยงานที่รับผิดชอบ 1.2) นโยบายเรียกร้อย (imposed policy) เป็นลักษณะนโยบายที่เกิดจากความกดดันภายนอกของหน่วยงาน ให้หน่วยงานต้องกำหนดนโยบายขึ้นตามความต้องการของแรงกดดันภายนอกเหล่านั้น เช่นอิทธิพลของรัฐบาล ระเบียบกฎหมาย กลุ่มอิทธิพลที่หน่วยงานต้องติดต่อสัมพันธ์ด้วยแรงกดดันต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เป็นสิ่งที่องค์กรไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงได้หากหน่วยงานหรือองค์กรยังต้องดำเนินงานต่อไปในลักษณะเช่นนี้ ผู้บริหารทุกระดับ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารระดับสูงจะต้องติดตามผล และกำหนดนโยบาย ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่กำลังดำเนินการอยู่เพื่อความอยู่รอด และความเจริญก้าวหน้าของหน่วยงาน 1.3) นโยบายปริยายหรือนโยบายโดยนัย (implied policy) เป็นนโยบายที่ใช้ข้อมูลเก่า ๆ เพื่อการตัดสินใจ เป็นนโยบายตามความต้องการของผู้บริหารระดับสูงที่ไม่ต้องการเหตุผลหรือต้องการพิสูจน์เสียก่อนว่าจะมีข้อดีหรือข้อเสียอย่างไร ต้องการเพียงให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติเท่านั้น เข้าลักษณะที่ “นโยบายต้องเหนือเหตุผล” นโยบายประเภทนี้อาจเกิดจากความเชื่อ ค่านิยมของบุคคลในสังคมส่วนใหญ่แม้ผู้บริหารไม่เห็นด้วย แต่จำต้องกำหนดขึ้นเป็นนโยบาย เพื่อหลีกเลี่ยงความยุ่งยากที่จะเกิดขึ้นกับการดำเนินงานของหน่วยงานเช่นค่านิยมของสังคมในการศึกษาต่อโดยปราศจากเป้าหมายที่ชัดเจนในการลงทุน 2) นโยบายจำแนกตามลักษณะการเกิด (origin) นโยบายลักษณะนี้ถือเอาหน่วยงานหรือองค์กรเป็นหลัก แบ่งได้ 2 ประเภท คือ 2.1) นโยบายภายใน (internal policy) เป็นนโยบายที่เกิดมาจากอิทธิพลภายในหน่วยงานหรือองค์กร โดยผู้บริหารทุกระดับเป็นผู้กำหนดขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานของตนเองและของผู้ร่วมงานอื่นในองค์กร 2.2) นโยบายภายนอก (external policy) เป็นนโยบายที่กำหนดขึ้นเพื่อสนองตอบอิทธิพลจากนอกองค์กรหรือหน่วยงาน เช่น อิทธิพลจากรัฐบาล สถานะทางเศรษฐกิจของประเทศ และกลุ่มอิทธิพลต่าง ๆ นโยบายภายนอกมีลักษณะเช่นเดียวกับนโยบายเรียกร้อย (imposed policy) 3) นโยบายจำแนกตามระดับชั้นของผู้บริหารในองค์กร (organizational levels of management) แบ่งได้ 6 ประเภท คือ 3.1) นโยบายขั้นพื้นฐาน (basic policy) เป็นนโยบายที่กำหนดไว้โดยผู้บริหารระดับสูง (top executive) โดยเป็นนโยบายที่ใช้เป็นฐาน สำหรับการกำหนดนโยบายประเภทอื่นๆ

นโยบายประเภทที่มีลักษณะเป็นแนวคิดกว้างๆ 3.2) นโยบายทั่วไป (general policy) เป็นนโยบายที่กำหนดขึ้นโดยผู้บริหารระดับกลาง (middle managers) ซึ่งเป็นนโยบายที่กำหนดขึ้นตามนโยบายขั้นพื้นฐานและทำให้เห็นนโยบายพื้นฐาน มีความหมายชัดเจนยิ่งขึ้น สามารถเป็นที่เข้าใจของผู้ปฏิบัติได้โดยง่าย 3.3) นโยบายเฉพาะแผนงาน (departmental policy) เป็นนโยบายที่กำหนดโดยผู้บริหารระดับหัวหน้างาน (supervisors) มีความละเอียดเฉพาะเรื่อง นโยบายประเภทนี้ถูกกำหนดขึ้นโดยอาศัยนโยบายทั่วไปและนโยบายขั้นพื้นฐานของผู้บริหารระดับเหนือขึ้นไป ซึ่งทั้งนโยบายขั้นพื้นฐาน นโยบายทั่วไปและนโยบายเฉพาะแผนงานต้องมีความสอดคล้องกับนโยบายของประเทศ 3.4) นโยบายหลักหรือนโยบายระดับชาติ (national policy) เป็นนโยบายที่รัฐมนตรี คณะรัฐมนตรี หรือรัฐบาลเป็นผู้ที่กำหนดขึ้น มีลักษณะเป็นแนวกว้างที่เป็นพื้นฐานของการกำหนดนโยบายอื่น ๆ 3.5) นโยบายการบริหาร (administrative policy) เป็นนโยบายระดับกระทรวง ทบวง กรม โดยผู้บริหารระดับปลัดกระทรวงและอธิบดีเป็นผู้จัดทำขึ้น เป็นการจำลองนโยบายหลักในส่วนที่กระทรวงและกรมจะต้องรับไปปฏิบัติ การกำหนดนโยบายนั้นจะต้องคำนึงถึงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เพื่อให้นโยบายสามารถนำไปสู่การปฏิบัติและบรรลุตามวัตถุประสงค์ของหน่วยงานหรือองค์การที่ตั้งไว้ 3.6) นโยบายเฉพาะกิจ (specific policy) เป็นหน่วยงานระดับกองหรือระดับแผนกจัดทำขึ้นเฉพาะกิจ โดยยึดนโยบายหลักและนโยบายการบริหารเป็นเกณฑ์ในการกำหนด เพื่อให้ปฏิบัติการกิจของหน่วยงานเป็นไปตามเป้าหมาย บางครั้งยังเป็นนโยบายที่จัดทำขึ้นเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ซึ่งเกิดขึ้นกะทันหัน เช่นปัญหาน้ำท่วม เมื่อได้รับการแก้ไขแล้วนโยบายก็อาจสิ้นสุดโดยปริยาย 4) นโยบายจำแนกตามหน้าที่ (functions) ของหน่วยงาน เป็นนโยบายที่กำหนดขึ้นตามหน้าที่และความรับผิดชอบของหน่วยงานเป็นหลักมีลักษณะเป็นนโยบายแผนกว้าง ๆ ไม่บ่งบอกถึงวิธีการ (means) หรือขั้นตอนในการปฏิบัติงานโดยชัดเจน แบ่งได้ 4 ประเภทคือ 4.1) นโยบายการผลิต ข้อความของนโยบายจะมีลักษณะดังนี้ เช่น จะผลิตสินค้าให้มีคุณภาพดีที่สุด 4.2) นโยบายการตลาด ข้อความของนโยบายจะมีลักษณะดังนี้ เช่น ตลาดจะต้องเพิ่มขึ้นทุกเดือน 4.3) นโยบายการเงิน อาจระบุเป็นนโยบายดังนี้ จะมีการตรวจสอบงบเงินทุกสามเดือน 4.4) นโยบายการบริหารบุคคล นโยบายอาจกำหนดดังนี้ จะจัดสวัสดิการให้พนักงานทุกคนโดยยุติธรรมและเท่าเทียมกันในทางการศึกษา นโยบายอาจจำแนกได้หลายวิธีดังที่ วิจิตร ศรีสะอ้าน และ ทองอินทร์ วงศ์โสธร (2544) ได้จำแนกนโยบายการศึกษาออกเป็น 5 วิธีคือ 1) จำแนกตามระดับของการบริหาร ซึ่งอาจจำแนกได้เป็น 3 ประเภทคือ 1.1) นโยบายระดับชาติ ได้แก่ นโยบายที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ แผนการศึกษาชาติ นโยบายปัจจุบันของรัฐบาลในด้านการศึกษา นโยบายระดับนี้เป็นนโยบายขั้นพื้นฐานที่หน่วยงานการศึกษาทุกหน่วยจะต้องนำไปปฏิบัติ 1.2) นโยบายระดับหน่วยงาน เป็นนโยบายระดับกรม หรือหน่วยงานที่มีฐานะเทียบเท่ากรม

เช่น มหาวิทยาลัยต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งนโยบายระดับนี้จะต้องสอดคล้องกับนโยบายระดับชาติ

1.3) นโยบายระดับหน่วยงานย่อยเป็นนโยบายของหน่วยงานระดับกอง ฝ่ายหรือแผนก ลักษณะของนโยบายจะเป็นแนวปฏิบัติที่กำหนดขึ้นเพื่อเป็นแนวทางสำหรับการนำนโยบายของหน่วยงานไปปฏิบัติ 2) จำแนกตามระดับการศึกษา ได้แก่ นโยบายระดับก่อนประถมศึกษา นโยบายระดับประถมศึกษา นโยบายระดับมัธยมศึกษา และนโยบายระดับอุดมศึกษา 3) จำแนกตามบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานแต่ละหน่วย มีหน้าที่หลักที่จะต้องปฏิบัติ เช่น นโยบายระดับอุดมศึกษาอาจจำแนกได้เป็นนโยบายด้านการจัดการศึกษา นโยบายด้านการวิจัยและพัฒนา นโยบายด้านการบริการทางวิชาการ นโยบายด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และนโยบายด้านการบริหาร เป็นต้น 4) จำแนกตามเนื้อหาเป็นการจำแนกตามเรื่องของนโยบายการศึกษา เช่น ด้านความเสมอภาคอาจจำแนกเป็นเชื้อชาติ ความขาดแคลน เพศ ฯลฯ ด้านการบริหารการศึกษา อาจจำแนกเป็นอำนาจในการจัด การมีส่วนร่วม การรวมอำนาจ กระจายอำนาจ ฯลฯ ด้านการเรียนการสอน อาจจำแนกเป็นหลักสูตร การทดสอบ กระบวนการเรียนการสอน ฯลฯ ด้านเศรษฐศาสตร์การศึกษา อาจจำแนกเป็นการคาดคะเนกำลังคนทุนมนุษย์ (human capital) ฯลฯ 5) จำแนกตามคุณค่า (values) ซึ่งจำแนกเป็นนโยบายด้านความเสมอภาค นโยบายด้านประสิทธิภาพ นโยบายด้านเสรีภาพ และนโยบายด้านความเป็นเลิศ

กล่าวโดยสรุปได้ว่าการจำแนกประเภทของนโยบายทำได้หลายวิธีแต่ละวิธี ยึดหลักแตกต่างกัน แต่นโยบายทางการศึกษามักจะกล่าวถึงการจำแนกตามระดับการบริหาร คือ นโยบายระดับชาติ นโยบายระดับหน่วยงาน และนโยบายระดับหน่วยงานย่อย แต่อย่างไรก็ตามการกำหนดนโยบายที่ดีนั้น ต้องคำนึงถึงปัจจัยแวดล้อมที่มีผลต่อนโยบายทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม และองค์ประกอบภายใน ภายนอกองค์กรที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อการกำหนดนโยบาย เพื่อให้องค์การหรือหน่วยงานนั้นดำรงอยู่ได้และสามารถดำเนินงานบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

1.5 รูปแบบของนโยบาย

ในการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบนี้นักวิชาการบางท่านใช้คำว่าตัวแบบ (model) เป็นหลักในการอธิบายนโยบาย ตัวแบบเป็นเสมือนแว่นขยายทำให้เข้าใจปัญหาได้ชัดเจนขึ้น ตัวแบบนโยบายมีหลายตัวแบบ แต่ละตัวแบบมีแนวความคิดแตกต่างกันและนักวิชาการกล่าวถึงตัวแบบแตกต่างกันด้วย

Dye (1984) ได้กล่าวถึงตัวแบบ 8 ตัวแบบ คือ 1) ตัวแบบสถาบัน (institutional model) ให้แนวคิดว่่านโยบายเป็นผลผลิตของโครงสร้างสถานบันการปกครอง ซึ่งได้แก่รัฐสภา พรรคการเมือง กระทรวง ทบวง กรม ศาล ตลอดจนองค์กรการบริหารระดับท้องถิ่น การ

เปลี่ยนแปลงในโครงสร้างและกระบวนการของสถาบันมีผลกระทบต่อนโยบาย 2) ตัวแบบกระบวนการ (process model) ให้แนวคิดที่ว่านโยบายคือ กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการที่สำคัญได้แก่ การกำหนดปัญหา การกำหนดนโยบาย การอนุมัตินโยบาย การนำนโยบายไปปฏิบัติ และการประเมินผลการดำเนินนโยบาย 3) ตัวแบบกลุ่ม (group model) ให้แนวคิดที่ว่า นโยบายเกิดจากการต่อสู้แข่งขันระหว่างกลุ่ม 4) ตัวแบบผู้นำ (elite model) ให้แนวคิดที่ว่า นโยบายคือคุณค่า (values) และความชอบใจ (preference) ของกลุ่มผู้นำ 5) ตัวแบบเหตุผล (rational model) ให้แนวคิดที่ว่า นโยบายคือกิจกรรมที่เมื่อนำไปปฏิบัติแล้วจะเกิดผลประโยชน์สูงสุดสูงสุดสังคม ผลประโยชน์ (benefits) ที่ได้รับจะต้องมากกว่าต้นทุนที่ลงทุนไป 6) ตัวแบบเพิ่มขึ้นทีละน้อย อธิบายว่านโยบายต่างๆ เป็นผลสืบเนื่องจากการกระทำของรัฐบาลในอดีต นโยบายที่กำหนดขึ้นเป็นการต่อเติมเพียงเล็กน้อยจากนโยบายเดิม 7) ตัวแบบทฤษฎีเกม (game theory model) เป็นตัวแบบเชิงเปรียบเทียบ ผู้กำหนดนโยบายเปรียบเสมือนผู้แข่งขัน นโยบายที่เกิดขึ้นเป็นผลของการต่อสู้ระหว่างคู่แข่งกัน ผู้เล่นเกมอาจจะเป็นคน กลุ่ม หรือประเทศชาติ 8) ตัวแบบ ระบบ (system model) ให้แนวคิดที่ว่านโยบายเป็นผลผลิต (output) ของระบบการเมือง ผลผลิตมาจากตัวป้อน (input) และกระบวนการ (process) ตัวป้อนและกระบวนการ จึงมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบาย

ในขณะที่วีโรจน์ สารรัตน์ (2550) วิจิตร ศรีสะอาด และทองอินทร์ วงศ์โสธร (2544) ได้ใช้คำว่า รูปแบบ แทนคำว่า ตัวแบบ ซึ่งกล่าวไว้ 7 ประการคือ 1) รูปแบบผู้นำ (elite model) กำหนดโดยผู้นำ ยึดถือหลักอำนาจนิยมว่า ผู้นำต้องการอะไร เมื่อกำหนดมาแล้วก็เป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้ตาม ที่จะนำนโยบายนั้นไปปฏิบัติให้บรรลุผล 2) รูปแบบกลุ่ม (group model) กำหนดโดยกลุ่มยึดถือหลักการมีส่วนร่วม และการหาจุดร่วมระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ โดยอาศัยหลักการเสียงข้างมาก การประนีประนอม หรือการเจรจาต่อรอง 3) รูปแบบสถาบัน (institutional model) กำหนดโดยสถาบัน ยึดถือหลักความเป็นสถาบัน อ้างอิงความเป็นสถาบันที่ทุกคนต้องปฏิบัติตาม หากไม่ปฏิบัติตามอาจมีบทลงโทษ 4) รูปแบบค่อยเป็นค่อยไป (incremental model) ยึดถือแนวคิดความต่อเนื่องจากอดีตสู่ปัจจุบันและอนาคต “สมัยก่อนเคยทำกันอย่างไร สมัยนี้ก็ทำกันไปอย่างนั้น” ทั้งนี้อาจเนื่องจากมีเวลาจำกัด งบประมาณน้อยหรือไม่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ใหม่ ๆ 5) รูปแบบระบบ (system model) ยึดถือแนวคิดที่ว่า นโยบายเป็นปัจจัยป้อนออก (output) ที่เกิดจากปัจจัยป้อนเข้า (input) ของปัญหาความต้องการ หรือข้อเรียกร้องจากกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ในองค์กรหรือสังคม แล้วมีกระบวนการ (process) ของโครงสร้างองค์กรหรือสังคมที่จะกำหนดเป็นนโยบายออกมา 6) รูปแบบกระบวนการ (process model) ยึดถือแนวคิดว่าการกำหนดนโยบายเป็นกิจกรรมที่มีขั้นตอนต่าง ๆ เป็นกระบวนการดังนี้ คือ มีขั้นตอนการกำหนดปัญหา ความต้องการ หรือข้อเรียกร้อง มีขั้นตอนการเสนอแนะทางเลือกนโยบายหลากหลายทางเลือก

มีขั้นตอนการเลือกนโยบายที่ดีที่สุดหรือเหมาะสม มีขั้นตอนการนำเอานโยบายไปปฏิบัติ และมีขั้นตอนการประเมินผลนโยบาย 7) รูปแบบมีเหตุผล (rational model) คำนึงถึงผลตอบแทน (gain) ที่จะได้รับมากกว่าค่าใช้จ่าย (cost) ซึ่งผลตอบแทนไม่ได้หมายถึงเฉพาะเรื่องเงินเท่านั้น แต่หมายถึงผลได้ผลเสียในด้านอื่นด้วยซึ่งการที่จะกำหนดนโยบายตามรูปแบบนี้ออกมาได้ ผู้กำหนดนโยบายต้องมีความรู้ความสามารถหลายประการ เช่น รู้ว่าองค์การหรือสังคมต้องการอะไร มีน้ำหนักมากน้อยกว่ากันอย่างไร รู้ทางเลือกนโยบายทุกทางที่มีอยู่ สามารถคาดการณ์ทางเลือกนโยบายแต่ละทางได้ถูกต้อง สามารถคำนวณหาอัตราส่วนระหว่างผลตอบแทนและค่าใช้จ่ายสำหรับแต่ละทางเลือกและสามารถเลือกนโยบายที่มีประสิทธิภาพสูงสุด

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าตัวแบบคือรูปแบบ แต่ละแบบมีแนวความคิดแตกต่างกัน ความเหมาะสมที่จะอธิบายปรากฏการณ์ของนโยบายจึงแตกต่างกัน แต่ละรูปแบบมีข้อดีข้อเสีย แต่ที่นักวิชาการมักให้ความสำคัญและกล่าวสอดคล้องกัน ได้แก่ รูปแบบผู้นำ รูปแบบระบบ รูปแบบกลุ่ม และรูปแบบสถาบัน โดยเฉพาะรูปแบบสถาบันเป็นรูปแบบที่นักการศึกษาจะต้องเข้าใจและเกี่ยวข้องมากที่สุดเพราะจำเป็นต้องปฏิบัติงานตามนโยบาย กระทรวงศึกษาธิการ แผนการศึกษาชาติ กรม หรือสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งจะทำให้การจัดการศึกษาบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ต้องการ

หากพิจารณาจากรูปแบบต่าง ๆ ของการกำหนดนโยบายดังกล่าวข้างต้นอาจกล่าวได้ว่า การวิจัยครั้งนี้ มีรูปแบบการพัฒนานโยบายในรูปแบบกลุ่ม (group model) เนื่องจากใช้หลักการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายฝ่ายมาร่วมกันวิเคราะห์ วิพากษ์ และให้ข้อเสนอแนะ และมีรูปแบบกระบวนการ (process model) เนื่องจากการวิจัยประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการจัดทำร่าง และขั้นตอนการพัฒนาตรวจสอบเป็นข้อเสนอเชิงนโยบาย

1.6 การกำหนดนโยบาย

1.6.1 ความหมายและกระบวนการกำหนดนโยบาย

ทวีป ศรีรัศมี (2544) ให้ความหมายของการกำหนดนโยบายว่าหมายถึงกระบวนการอันจะนำมาซึ่งนโยบายในการดำเนินงานที่ถูกต้องมีประสิทธิภาพเป็นไปตามหลักวิทยาศาสตร์ของการบริหารซึ่งเป็นที่รับทราบและยอมรับจากบุคคลทุกฝ่ายขององค์การ คือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การกำหนดนโยบาย เป็นการกำหนดหลักการหรือกรอบความคิด แนวทางทิศทางหรือกลวิธีดำเนินงานที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ในองค์กรนั้น ๆ กำหนดขึ้นเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรหรือเฉพาะบุคคลในทางปฏิบัตินั้นอาจกำหนดได้ในทุกระดับชั้นขององค์กร เช่น

นโยบายระดับประเทศ (national) ซึ่งเป็นนโยบายส่วนรวม นโยบายระดับสาขางาน (sector) นโยบายระดับภาค (regional) นโยบายระดับหน่วยงาน (institutional หรือ organization) และนโยบายระดับสายงาน นโยบายยังอยู่ใกล้ระดับปฏิบัติการ (operation unit) มากเพียงใด ลักษณะของนโยบายก็ยังมีแนวโน้มเป็นแบบจำเพาะเจาะจง

การกำหนดนโยบายเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง ซึ่งอาจมีชื่อเรียก แตกต่างกันไป เช่น เรียกว่า วงจรนโยบาย (policy cycle) หรือการพัฒนาโยบาย (policy development) เป็นต้น แต่ให้คำอธิบายคล้าย ๆ กัน และหากจะมีส่วนแตกต่างกันก็อยู่ที่การเน้นความสำคัญในองค์ประกอบส่วนใดส่วนหนึ่ง ดังที่ ธงชัย สันติวงษ์ (2540) กล่าวถึงกระบวนการของนโยบายไว้ 7 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ขั้นตอนการจัดทำนโยบาย (policy formulation) 2) ขั้นตอนการแจกจ่ายนโยบาย (policy dissemination) 3) ขั้นตอนของการชี้แจงให้เกิดความเข้าใจในนโยบาย (policy communication) 4) ขั้นตอนของการยอมรับนโยบาย (policy acceptance) 5) ขั้นตอนของการใช้นโยบาย (policy application) 6) ขั้นตอนการตีความนโยบาย (policy interpretation) 7) ขั้นตอนของการพิจารณาทบทวนและประเมินผลนโยบาย (policy control : review and appraisal)

ในขณะที่ทวีป ศรีรัศมี (2544) ธงชัย สันติวงษ์ (2540) ประชุม รอดประเสริฐ (2535) กล่าวว่าสอดคล้องกันถึงกระบวนการกำหนดนโยบายไว้ 4 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดประเด็นปัญหาและความต้องการ บริบทต่าง ๆ ในสังคมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง ฯลฯ มีผลต่อการกำหนดนโยบาย ซึ่งสามารถดำเนินการได้ดังนี้ 1) ศึกษาค้นคว้า รวบรวม ข้อมูลข่าวสาร ด้านเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง ฯลฯ ทั้งภายในและภายนอกองค์กรให้กว้างขวาง เพียงพอที่จะนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดนโยบายและความต้องการ 2) การวิเคราะห์แปลความหมายหรือตีความและสรุปประเด็นปัญหาและความต้องการของสังคมและองค์กรเพื่อนำเข้าสู่กระบวนการกำหนดนโยบาย 3) การคัดเลือกจัดระบบและจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการเพื่อนำปัญหาและความต้องการบางเรื่องเข้าสู่กระบวนการพัฒนาโยบายซึ่งอาจจะใช้วิธีวิเคราะห์โครงสร้างของปัญหา (problem structure analysis) โดยดำเนินการดังนี้ 3.1) ตรวจสอบความเบี่ยงเบนสภาพที่ควรจะเป็น (What ought to be?) หรือ (What should to be?) กับสภาพที่เป็นจริง (What is?) 3.2) กำหนดขอบเขตของปัญหา ความเบี่ยงเบนระหว่างสภาพที่ควรจะเป็นกับสภาพที่เป็นจริง ในสิ่งที่สะท้อนให้เห็นความเป็นปัญหาของเรื่องที่ตรวจสอบการพิจารณาขอบเขตของปัญหาควรมองในภาพรวมให้เห็นทุกด้านของปัญหา มากกว่าที่จะพิจารณาที่ละปัญหา 3.3) วิเคราะห์สาเหตุของปัญหาอาจเริ่มต้นจากการตั้งสมมุติฐานเบื้องต้นก่อนว่า ปัญหาดังกล่าวน่าจะมาจากสาเหตุใด แล้วหาข้อมูลและเหตุผลมาสนับสนุนยืนยัน และต้อง

ไม่ลืมนำปัญหาแต่ละปัญหานั้นอาจเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และ 3.4) ระบุปัญหาผลการตรวจสอบ สมมุติฐานซึ่งอาจต้องดำเนินการในรูปของการศึกษาวิจัย การสำรวจ หรือการศึกษา ข้อมูลใน รูปแบบต่าง ๆ แล้ว จะยืนยันได้ว่า อะไรคือปัญหาที่แท้จริง การระบุปัญหาที่ชัดเจนจะทำให้ มองเห็นแนวทางแก้ไขปัญหาได้ง่าย การระบุปัญหาจึงเป็น “หัวใจ” ของการแก้ปัญหาของนโยบาย

การดำเนินนโยบายของรัฐมีวิธีการกำหนดประเด็นและความต้องการแตกต่างไปจาก องค์การทั่ว ๆ ไปคือ 1) เรื่องราวหรือปัญหาที่จะนำเข้าสู่กระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะ จะต้องเป็นเรื่องหรือปัญหาของสาธารณชนหรือเรื่องของคนส่วนรวม 2) การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งระบบการวิเคราะห์ แปลความหมายหรือ ตีความ และคัดเลือกปัญหาเพื่อนำเข้าสู่กระบวนการ กำหนดนโยบายสาธารณะนั้น นอกจากจะต้องอาศัยการวิจัยแล้ว ยังต้องอาศัยกระบวนการและ สถาบันทางการเมืองในระบบสังคมการเมืองนั้น ๆ ประกอบกันไปด้วย

ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดเค้าโครงนโยบายเบื้องต้นและการพัฒนานโยบาย มี กิจกรรมที่จะต้องดำเนินการตามลำดับดังนี้ 1) การกำหนดทางเลือกหรือวิธีการแก้ปัญหา โดย อาศัยความรู้ทางวิชาการที่เกี่ยวข้องประกอบกับประสบการณ์และจินตนาการของนักพัฒนานโยบาย โดยมุ่งแก้ที่สาเหตุของปัญหา 2) การวิเคราะห์ทางเลือกหรือวิธีการแก้ปัญหาเป็นการวิเคราะห์ต้นทุน และผลตอบแทนของทางเลือกการแก้ปัญหาแต่ละทาง โดยใช้หลักเกณฑ์ในการพิจารณา นักพัฒนา นโยบายจะคัดเลือกทางเลือกที่อยู่ในเกณฑ์ดี และมีความเป็นไปได้สูงจำนวนหนึ่งเพื่อจัดทำร่าง นโยบายเบื้องต้นต่อไป 3) การจัดทำเค้าโครงนโยบายเบื้องต้น เป็นการนำทางเลือกการแก้ปัญหาที่ ได้ผ่านการพิจารณาคัดเลือกแล้วมาจัดทำรายละเอียดในรูปของแผนงาน โครงการ และกิจกรรม ต่าง ๆ 4) การพิจารณาถ่วงถ่วงและการอนุมัตินโยบาย 4.1) การพิจารณาถ่วงถ่วงนโยบาย หน่วยงานในระดับสูงขึ้นไปจะทำหน้าที่ในการถ่วงถ่วงความเหมาะสมของโครงร่างนโยบายที่ หน่วยงานระดับล่างเสนอขึ้นไป 4.2) การพิจารณาอนุมัตินโยบาย จะครอบคลุมถึงการอนุมัติ งบประมาณและทรัพยากรอื่น ๆ เพื่อสนับสนุนการดำเนินนโยบายเรื่องนั้น ๆ 5) การประกาศใช้นโยบาย โดยทั่วไปอาจปรากฏออกมาในลักษณะของระเบียบวิธีการดำเนินงาน ประกาศ คำสั่ง พระราชบัญญัติ แผนงาน โครงการ เป็นต้น เมื่อประกาศใช้นโยบายแล้วถือว่ากระบวนการ พัฒนานโยบายนั้นสิ้นสุดลงอย่างสมบูรณ์แล้ว

ขั้นตอนที่ 3 การนำนโยบายไปปฏิบัติ เป็นการนำนโยบายไปใช้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ของนโยบายที่กำหนดไว้โดยองค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องซึ่งจะต้องอาศัยระยะเวลา และดำเนินการอย่างเป็นกระบวนการคือเป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่องกัน ได้แก่ 1) การแปล ความหมายของนโยบาย 2) การรวบรวมทรัพยากรเพื่อปฏิบัติตามนโยบาย 3) การวางแผนเพื่อ ปฏิบัติตามนโยบาย 4) การเตรียมการเพื่อนำนโยบายไปปฏิบัติ 5) การปฏิบัติตามนโยบายจะต้อง

คำนึงถึงเงื่อนไขต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง 3 ประการคือ 5.1) ทรัพยากรหรือปัจจัยในการนำนโยบายไปปฏิบัติ จะต้องเตรียมให้พร้อมทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ 5.2) ความสัมพันธ์กับหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อการสนับสนุนหรือได้รับความร่วมมือ (cooperation) 5.3) ผลประโยชน์ของประชาชนหรือกลุ่มบุคคลเป้าหมายและหน่วยงานหรือองค์กรที่นำนโยบายไปปฏิบัติ 6) การติดตามผลการปฏิบัติตามนโยบาย ในขั้นตอนนี้ กล้า ทองขาว (2548) ได้ให้ความหมายการนำนโยบายไปปฏิบัติในเชิงศาสตร์ว่า การแสวงหาความรู้ความเข้าใจ ปรากฏการณ์เป็นจริงที่เกิดขึ้นในกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติ เพื่อเป็นบทเรียนและพัฒนาแนวทางสร้างกลยุทธ์ เพื่อเพิ่มพูนศักยภาพและความสามารถขององค์กร และกลุ่มบุคคลที่นำไปปฏิบัติ ให้สามารถจัดการและประสานกิจกรรมให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของนโยบาย รวมทั้งสามารถหลีกเลี่ยงปัญหาที่เป็นอุปสรรค ต่อการบรรลุผลสำเร็จของนโยบาย และชี้ให้เห็นว่าในการเปลี่ยนนโยบายหรือการนิยามนโยบายใหม่เพื่อให้นโยบายมีความชัดเจน ผู้รับผิดชอบจะต้องกระทำอย่างระมัดระวัง เพราะหากผู้รับผิดชอบไม่เข้าใจเจตนารมณ์อันแท้จริงของนโยบาย ไม่วางตัวเป็นกลาง และไม่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม ก็อาจทำให้นโยบายที่นำไปปฏิบัติบิดเบือนหรือเสียหายได้เช่นกัน

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลนโยบาย เป็นส่วนหนึ่งของการบริหารนโยบายที่ผู้บริหารนโยบายจะต้องกำหนดไว้ก่อนล่วงหน้าเพื่อการตัดสินใจว่านโยบายที่กำลังดำเนินอยู่นั้นยังเหมาะสมที่จะต้องใช้ต่อไป (retain) หรือจะต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลง (modify) หรือยกเลิก (eliminate) ซึ่งวิธีการประเมินผลนโยบายเป็นการประเมินใน 2 ลักษณะคือ

1) การประเมินผลระบบหรือกระบวนการกำหนดนโยบาย เป็นการประเมินเพื่อหาข้อสรุปว่า ระบบหรือกระบวนการกำหนดนโยบายที่กว้างขึ้นนั้นมีความเป็นไปได้ มีประสิทธิผลและมีอุปสรรคน้อยเพียงใด ซึ่งประกอบด้วยการประเมิน 3 ประเด็น 1.1) การประเมินความเป็นไปได้ของระบบในเชิงการเมือง การบริหารและระบบ หรือสถานะแวดล้อมอื่น ๆ ทั้งภายในและภายนอก 1.2) การประเมินประสิทธิผลของระบบ เป็นการประเมินว่าระบบการกำหนดนโยบายนั้น ๆ ครอบคลุมและตอบสนองปัญหาและความต้องการขององค์กรมากน้อยเพียงใด สามารถวัดระดับความร่วมมือจากองค์กรย่อยและบุคลากรด้านต่างๆ ได้มากน้อยเพียงใด มีความยืดหยุ่นต่อสภาพการณ์ต่าง ๆ มากน้อยเพียงใดมีเสถียรภาพ ความคงเส้นคงวา (consistency) และความชัดเจนเพียงพอที่จะให้องค์กรย่อยและผู้ปฏิบัติถือเป็นแนวปฏิบัติได้มากน้อยเพียงใด 1.3) การประเมินความพร้อมและปัญหาอุปสรรคเป็นการประเมินความพร้อมขององค์กร และบุคคลที่รับผิดชอบ และพิจารณาว่าปัญหาใดที่อาจจะเกิดขึ้นในระหว่างการดำเนินการภายใต้ระบบและองค์กร จะมีวิธีเตรียมรับมือกับปัญหาอย่างไร การประเมินผลระบบมีจุดเน้นที่สำคัญคือ การตรวจสอบระบบ

(system analysis หรือ system approach) ของนโยบายใน 3 ส่วน คือ สิ่งป้อนเข้า (inputs) กระบวนการ (process) และผลผลิต (outputs)

2) การประเมินผลการดำเนินงานตามนโยบาย ประกอบด้วย 2.1) การประเมินผลแผนกลยุทธ์ในการนำนโยบายไปปฏิบัติ เป็นการประเมินระดับการบรรลุเป้าหมายและปัญหาของแผนกลยุทธ์ในการบริหารนโยบายขององค์การที่รับผิดชอบ 2.2) การประเมินสัมฤทธิ์ผลของนโยบายเฉพาะด้าน เป็นการประเมินผลสรุปของการบรรลุเป้าหมายของการดำเนินนโยบายเฉพาะด้าน โดยเริ่มต้นจากการประเมินผลความสำเร็จของกิจกรรมโครงการ แผนงานย่อย แผนงานหลักตามลำดับ แล้วสรุปเป็นผลการประเมินระดับความสำเร็จของนโยบายแต่ละด้านแล้วสรุปภาพรวม หรือนโยบายรวมในที่สุด

กล่าวโดยสรุปสำหรับการวิจัยครั้งนี้กระบวนการกำหนดนโยบายมีแนวความคิดมาจากความเชื่อพื้นฐาน 2 ประการคือ ทฤษฎีทางบริหารที่เชื่อว่านโยบายต้องกำหนดขึ้นโดยผู้บริหารระดับสูง และทฤษฎีทางการปกครองในระบบประชาธิปไตย ที่เชื่อว่าทุกคนในองค์การมีส่วนในการกำหนดนโยบาย ซึ่งกระบวนการกำหนดนโยบายควรประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ 1) การวิจัยและการวิเคราะห์นโยบาย หรือการกำหนดประเด็นปัญหาและความต้องการ 2) การวิจัยและการวิเคราะห์นโยบาย หรือการกำหนดเค้าโครงนโยบายเบื้องต้นและการพัฒนานโยบาย 3) การเสนอใช้และการนำนโยบายไปปฏิบัติ และ 4) การประเมินผลและการประเมินผลนโยบาย ทั้งนี้กระบวนการกำหนดนโยบายจะเป็นวงจรที่ต่อเนื่องกันไป ถ้าทั้ง 4 ขั้นตอนดำเนินการอย่างมีคุณภาพก็จะทำให้นโยบายที่ได้มีคุณภาพและเป็นนโยบายที่ดี

1.6.2 ข้อควรคำนึงในการกำหนดนโยบาย

การกำหนดนโยบายเป็นเรื่องที่มีความยุ่งยากสลับซับซ้อน เพราะนอกจากจะต้องใช้สติปัญญา ไหวพริบ และสัญชาตญาณที่ดีแล้ว ยังต้องใช้ความสุ่มรอบคอบ ความรอบรู้ในการวิเคราะห์ข้อมูลหรือข่าวสารต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อความถูกต้องและมีลักษณะเป็นนโยบายที่ดี ควรคำนึงถึงข้อพิจารณา ดังนี้ 1) การกำหนดนโยบายจะต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ขององค์การหรือหน่วยงาน 2) การกำหนดนโยบายจะต้องคำนึงถึงความต้องการ 3) การกำหนดนโยบายจะต้องคำนึงถึงเหตุผลและความเป็นไปได้ 4) การกำหนดนโยบายจะต้องคำนึงถึงความรู้ความสามารถของผู้ปฏิบัติ (ประชุม รอดประเสริฐ, 2535) ในขณะที่ ทวีป ศิริรัศมี (2544) ได้กล่าวถึงข้อควรคำนึงในการกำหนดนโยบายไว้ 5 ประการคือ 1) ความครอบคลุมครบถ้วนสมบูรณ์ ความถูกต้อง และความเป็นปัจจุบันของข้อมูลและสารสนเทศต่าง ๆ ที่นำมาใช้ในการกำหนดนโยบาย 2) วิสัยทัศน์ บทบาทหน้าที่ และภารกิจหรือพันธกิจขององค์การหรือหน่วยงาน 3) ผลประโยชน์ขององค์การหรือหน่วยงาน 4) ความต้องการของสังคมหรือคน ส่วนใหญ่ที่จะรับผลหรือผลกระทบจากการนำ

นโยบายนั้นไปใช้ และ 5) เหตุผลและความเป็นไปได้ในการนำนโยบายไปปฏิบัติ จะต้องพิจารณาถึงปัจจัยที่มีผลกระทบหรือมีอิทธิพลต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ ส่วน ธงชัย สันติวงษ์ (2540) ได้กล่าวถึงหลักทั่วไปในการกำหนดนโยบายไว้ 6 ประการคือ 1) นโยบายจะต้องอยู่บนพื้นฐานหลักข้อเท็จจริงของการปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง 2) นโยบายย่อจะต้องสนับสนุนนโยบายใหญ่เสมอ 3) นโยบายต่าง ๆ จะต้องประสานและเข้ากันได้เป็นอย่างดี 4) นโยบายจะต้องชัดเจนเป็นที่เข้าใจได้ง่าย และควรเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร 5) นโยบายจะต้องมีความแน่นอน (stable) และคล่องตัวได้ตามสมควร 6) นโยบายที่สร้างขึ้นจะต้องเหมาะสมและรัดกุมมากที่สุด และสมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2540) กล่าวว่าหากการกำหนดนโยบายเกิดขึ้นเป็นนโยบายที่มีเหตุผลเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย สามารถพิสูจน์ทดสอบด้วยหลักวิชา จะเป็นนโยบายที่มีโอกาสในการบริหารจนประสบผลสำเร็จได้ค่อนข้างสูง

กล่าวโดยสรุปสำหรับการวิจัยครั้งนี้ในการกำหนดนโยบายนั้นควรคำนึงถึง วัตถุประสงค์หรือผลประโยชน์ขององค์กร ความต้องการของสังคม หรือคนส่วนใหญ่ที่จะได้รับผลกระทบหรือมีอิทธิพลต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ ความรู้ความสามารถของผู้ปฏิบัติ ครอบคลุมครบถ้วน สมบูรณ์ความถูกต้องและความเป็นปัจจุบันของข้อมูลและสารสนเทศที่นำมาใช้ ชัดเจน เข้าใจง่าย มีเหตุผลและความเป็นไปได้ อยู่บนพื้นฐานข้อเท็จจริงที่จะนำไปปฏิบัติ

1.7 องค์ประกอบของนโยบาย

องค์ประกอบของนโยบาย หมายถึง ปัจจัยที่เน้นคุณสมบัติพื้นฐานของนโยบาย และโดยทั่วไปจะมี 2 ลักษณะ (ทวีป ศิริศรีสมิ, 2544) ซึ่งสอดคล้องกับ จรัส สุวรรณมาลา (2535) ที่ได้จำแนกองค์ประกอบของนโยบายเป็น 2 ลักษณะ คือ องค์ประกอบเชิงโครงสร้าง ประกอบด้วย 1) วัตถุประสงค์ 2) นโยบาย แนวทางหรือกลวิธีการดำเนินการและ 3) ปัจจัยสนับสนุนการดำเนินการนโยบาย องค์ประกอบเชิงกระบวนการประกอบด้วย 1) การให้ความเห็นชอบนโยบายและ 2) การถือเป็นแนวทางปฏิบัติ แต่ วิจิตร ศรีสะอ้าน และ ทองอินทร์ วงศ์โสธร (2544) กลับวิเคราะห์องค์ประกอบของนโยบายการศึกษา โดยนำองค์ประกอบเชิงโครงสร้าง และองค์ประกอบเชิงกระบวนการมาบูรณาการเข้าด้วยกัน จำแนกได้ 4 ลักษณะ คือ 1) นโยบาย ในฐานะเป็นแม่บทของการบริหาร มีลักษณะเป็นข้อความทั่วไป จึงแสดงถึงเจตนารมณ์ของผู้มีอำนาจในการกำหนดนโยบาย ครอบคลุมหน่วยงานทุกระดับ และเป็นแม่บทในการดำเนินงานของหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบ อาจมีเงื่อนไขกำหนดไว้ เช่น เร่งรัดการดำเนินงานหรือไม่กำหนดระยะเวลาไว้เลย ตัวอย่างของนโยบายประเภทนี้ ได้แก่ นโยบายในแผนการศึกษาชาติ คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี 2) นโยบาย ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาการศึกษา นโยบายลักษณะนี้ ถูกกำหนดขึ้นเพื่อเป็นกรอบ

ในการจัดทำแผนแต่ละฉบับในการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษา นโยบายจะเป็นส่วนหนึ่งของแผน
 ขั้นตอนแรกเป็นการจัดทำวัตถุประสงค์และนโยบาย ประกอบด้วยกำหนดยุทธศาสตร์ วัตถุประสงค์
 นโยบายและมาตรการ ขั้นตอนที่สองเป็นการจัดทำแผน (plan formulation) ประกอบด้วยการจัดทำ
 แผนงานงบประมาณ และแนวปฏิบัติ 3) นโยบายในฐานะเป็นกรอบการปฏิบัติ นโยบายประเภทนี้
 มีลักษณะแคบ เจาะจงและมีความเฉพาะเรื่องมากกว่าที่กล่าวมา จะเป็นแม่บทของแนวปฏิบัติ (procedure)
 และระเบียบ กฎเกณฑ์ (rules) ซึ่งมีข้อสังเกตว่า นโยบายแตกต่างจากแนวปฏิบัติและกฎเกณฑ์
 คือนโยบายมีลักษณะยืดหยุ่นผู้บริหารสามารถใช้ดุลยพินิจในการดำเนินการตามนโยบาย แต่แนว
 ปฏิบัติและระเบียบมีความตายตัว ไม่ยืดหยุ่นไม่ให้ดุลยพินิจแก่ผู้ปฏิบัติ 4) นโยบายในฐานะเป็น
 กระบวนการ สามารถแบ่งได้เป็น 4 ขั้นตอนใหญ่ คือ 1) การกำหนดนโยบาย 2) การนำนโยบาย
 ไปปฏิบัติ 3) การประเมินผลนโยบาย 4) ผลย้อนกลับ (feed back) ขณะเดียวกัน ประชุม รอดประเสริฐ
 (2535) กลับเห็นว่านโยบายน่าจะมีองค์ประกอบที่สำคัญอย่างน้อย 3 ประการ คือ 1) การกำหนด
 เป้าหมายของสิ่งที่ต้องการกระทำ เป้าหมาย (target) ซึ่งอาจเป็นทั้งจุดประสงค์ (purpose) และ
 ผลงานที่เกิดขึ้นในที่สุด (ended result) ในลักษณะที่เป็นการทำอะไร ได้อะไร และเพื่ออะไร 2) การ
 กำหนดวิถีทางในการดำเนินงาน ตามหลักการและเกณฑ์ของนโยบาย ผู้กำหนดนโยบายจะต้องมี
 ความรู้และกำหนดไว้ก่อน และอาจรวมถึง กลยุทธ์ (tactics) และกลวิธี (strategic) ต่าง ๆ อีกด้วย
 3) ปัจจัยสำคัญในการกำหนดนโยบาย ประกอบด้วยปัจจัยที่สำคัญ 2 ประการ คือ ปัจจัยภายใน
 และปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายในได้แก่ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และวิธีการในการกำหนดนโยบาย หาก
 ขาดปัจจัยภายในแม้เพียงอย่างเดียวนโยบายก็ไม่อาจเกิดขึ้นได้ และปัจจัยภายนอกได้แก่สภาพแวดล้อม
 ทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม หรือแม้แต่สภาพดิน ฟ้า อากาศ ซึ่งมีผลกระทบต่อกำหนดย
 นโยบายเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ยังเห็นว่านอกจากองค์ประกอบ 3 ประการแล้ว ควรจะมีการ
 ประเมินผลหรือการประเมินนโยบาย เพราะนโยบายหนึ่ง ๆ เมื่อกำหนดขึ้นมาแล้ว จะต้องมีการ
 ปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งคล้ายคลึงกับ วิโรจน์ สารรัตนะ
 (2552) ที่กล่าวว่าองค์ประกอบของนโยบายมี 3 องค์ประกอบคือ 1) เป้าหมาย (end) คือ สิ่งที่บอกกล่าว
 ให้ทราบว่าสังคมหรือองค์การต้องการให้เกิดอะไรขึ้นในอนาคต 2) แนวทาง (mean) หรือ
 วิธีการสำคัญที่ผู้เกี่ยวข้องจะต้องนำไปใช้เป็นแนวปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผลในเป้าหมาย และ 3) กลไก
 เชิงนโยบาย (policy mechanism) คือสิ่งที่ต้องการใช้ในการสนับสนุนวิธีการหลักเพื่อให้บรรลุ
 เป้าหมาย

กล่าวโดยสรุปสำหรับการวิจัยครั้งนี้ นโยบายมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ
 1) องค์ประกอบเชิงโครงสร้าง ซึ่งประกอบด้วยวัตถุประสงค์ นโยบาย แนวทางหรือกลวิธีการ
 ดำเนินการ และ ปัจจัยสนับสนุนการดำเนินนโยบาย 2) องค์ประกอบเชิงกระบวนการได้แก่

การให้ความเห็นชอบนโยบาย และการถือเป็นแนวทางปฏิบัติ 3) องค์ประกอบเชิงประเมินนโยบาย ซึ่งได้แก่ การประเมินปัจจัย กระบวนการ ผลผลิตและผลลัพธ์ แต่จะเห็นว่านักวิชาการ ได้มององค์ประกอบของนโยบายไว้แตกต่างกัน แต่ในรายละเอียดอาจคล้ายคลึงกันขึ้นอยู่กับจุดเน้นของแต่ละบุคคล และจากการศึกษาการนำเสนอองค์ประกอบของข้อเสนอเชิงนโยบายจากงานวิจัยของนักวิจัยนั้น อาจสรุปได้ว่าองค์ประกอบที่สำคัญของข้อเสนอมี 2 ส่วนคือ เป้าหมาย และแนวทางปฏิบัติ ซึ่งนักวิจัยอาจเรียกชื่อและนำเสนอทั้ง 2 ส่วนแตกต่างกันเช่น พิธาน พันทอง (2548) นำเสนอตามกรอบงาน ส่วน คณิง สายแก้ว (2549) นำเสนอตาม วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย กลยุทธ์และตัวชี้วัด ในขณะที่ คมสันท์ ขจรปัญญาไพศาล (2552) นำเสนอตาม องค์ประกอบที่เป็นวัตถุประสงค์ของแผนที่ยุทธศาสตร์ (strategic map objective) ประกอบด้วยวิสัยทัศน์ พันธกิจ และวัตถุประสงค์หลัก และองค์ประกอบที่เป็นแนวทางของแผนที่ยุทธศาสตร์ (strategic map means) ประกอบด้วย ยุทธศาสตร์ กลไกเร่งรัดยุทธศาสตร์ การประเมินยุทธศาสตร์ และการควบคุมยุทธศาสตร์ แต่ วิจิต กัมมันตะคุณ (2551) กลับนำเสนอโดยยึดหลักทฤษฎีเชิงระบบในองค์ประกอบของปัจจัยเพื่อการวิจัย คือ 1) ปัจจัยนำเข้า (input) 2) กระบวนการ (process) 3) ปัจจัยป้อนออก (output) และ 4) สภาพแวดล้อมภายนอก (external environment)

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ เนื่องจาก เป็นข้อเสนอเชิงนโยบายที่จะนำไปใช้ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา โรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีรูปแบบการบังคับบัญชาตามโครงสร้าง ประกอบกับมีโรงเรียนในสังกัดจำนวนมาก จำเป็นที่จะต้องมีเป้าหมาย แนวทางและกลไกการนำไปสู่การปฏิบัติที่ชัดเจน จึงนำเสนอข้อเสนอเชิงนโยบายตามองค์ประกอบเชิงโครงสร้าง 3 องค์ประกอบ คือ 1) เป้าหมาย (end) 2) แนวทาง (mean) และ 3) กลไกเชิงนโยบาย (policy mechanism) และเพื่อให้เกิดความเข้าใจในองค์ประกอบต่าง ๆ ผู้วิจัยจึงนำเสนอรายละเอียดในแต่ละองค์ประกอบดังนี้

1. เป้าหมาย (end) หรือ (goal) มีผู้ให้ความหมายไว้แตกต่างกันดังนี้ บุญเลิศ คงคาเย็น และคณะ (2547) ให้ความหมายว่า การกำหนดสิ่งที่ต้องการในอนาคต หรือผลลัพธ์ที่องค์การคาดหวังเพื่อต้องการให้เกิดขึ้นเป้าหมายช่วยให้ข้อความพันธกิจขององค์การเป็นจริง ส่วน จิระ งอกศิลป์ (2551) ให้ความหมายว่า เป้าหมาย คือขอบข่ายของผลสัมฤทธิ์หลักที่หน่วยงานต้องการให้เกิดขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ กิ่งพร ทองใบ (2547) ที่ให้ความหมายว่า เป็นผลลัพธ์สุดท้ายที่องค์การต้องการให้เกิดขึ้น เป็นผลลัพธ์ที่เจาะจง สามารถแสดงเป็นข้อมูลเชิงปริมาณสามารถวัดได้ และมีระยะเวลาที่แน่นอน การกำหนดเป้าหมายต้องสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์และพันธกิจขององค์การ พสุ เศรษฐินทร์ (2546) กล่าวถึงการกำหนดเป้าหมายว่า เป็นสิ่งที่ยุ่งยาก และซับซ้อน เนื่องจากมีการต่อรองภายใน หรือไม่ยอมรับในเป้าหมายที่กำหนดขึ้น แต่เนื่องจากเป้าหมายที่กำหนดจะ

ส่งผลต่อประโยชน์หรือแรงจูงใจที่ผู้บริหารและบุคลากรจะได้รับ การตั้งเป้าหมายในต่างประเทศจึงมักเป็นการตั้งเป้าหมายที่ยาก ทำทนาย เพื่อให้พนักงานเกิดแรงจูงใจและกระตุ้นที่จะบรรลุเป้าหมายที่ยาก ๆ เพื่อส่งผลต่อการดำเนินงานที่สูงขึ้นขององค์กรโดยรวม หากนำเป้าหมายในลักษณะเดียวกันนี้มาใช้ในประเทศไทย จะก่อให้เกิดความเครียด และการไม่ยอมรับจากบุคลากรในองค์กร ดังนั้น องค์กรที่ตั้งเป้าหมายประเภทนี้จะต้องมีผู้นำระดับสูงที่มีสิทธิ์ขาดและอำนาจในการชี้นำมากพอควร และมีวัฒนธรรมในการทำงานในองค์กรเป็นลักษณะมุ่งเน้นผลงานเป็นหลัก โดยการนำผลลัพธ์ในการปฏิบัติผูกเข้ากับการจูงใจและผลตอบแทน การตั้งเป้าหมายมีแนวทางหลัก 3 ประการดังนี้

1) การตั้งเป้าหมายเป็นจุด (spot target) เป็นลักษณะการตั้งเป้าหมายที่พบได้ในองค์กรทั่วไป โดยเป้าหมายของตัวชี้วัดของการดำเนินงานขององค์กรจะเป็นจุด หรือ ตัวเลขที่กำหนดขึ้น เช่น ลูกค้าย่อยละ 85 มีความพอใจในบริการของร้าน การกำหนดในลักษณะนี้มีทั้งข้อดีและข้อเสีย ข้อดี คือ กำหนดได้ง่ายโดยเฉพาะถ้ามีข้อมูลพื้นฐานอยู่เป็นข้อมูลอ้างอิงแล้ว ส่วนข้อจำกัด คือ ก่อให้เกิดข้อถกเถียงและวิพากษ์วิจารณ์พอสมควรในแง่ของความยุติธรรม เช่น ถ้าแผนกหนึ่งทำได้ร้อยละ 84 และอีกแผนกหนึ่งทำได้เพียงร้อยละ 70 แสดงว่า ทำไม่ได้ตามเป้าทั้งสองแผนก หากจะพิจารณาถึงความพยายามแล้ว จะพบว่าหน่วยแรกทำงานได้ดีกว่า เป็นต้น จึงมักเป็นข้อถกเถียงเมื่อนำผลงานมาเปรียบเทียบกับกันอยู่เสมอ

2) การตั้งเป้าหมายเป็นช่วง ๆ (range target) วิธีการนี้แทนที่จะกำหนดเป็นจุดกลับใช้การตั้งเป้าเป็นช่วงแทน โดยอาจเป็นช่วงตั้งแต่ 1-4 หรือ 1-5 หรือ 1-7 หรือ 1-10 ก็ได้ ขึ้นอยู่กับองค์กรแต่ละแห่ง โดยพยายามปฏิบัติงานให้ได้ผลลัพธ์อยู่ในช่วงที่ตั้งไว้ แล้วพิจารณาในรายละเอียดว่าแต่ละขั้นย่อย ๆ ในแต่ละช่วงนั้น ได้ค่าคะแนนเท่าใด เพื่อใช้ในการเปรียบเทียบกับผู้อื่น และการพิจารณาประเมินตนเอง ปัจจุบันเริ่มใช้ในสถาบันการเงิน และรัฐวิสาหกิจบางแห่งแล้ว

3) การตั้งเป้าหมายโดยอาศัยหลักการของ scenario แนวทางนี้เป็นแนวทางใหม่ที่นำมาใช้ในประเทศไทย ผู้บริหารสามารถกำหนดเป้าหมายได้ตามสถานการณ์ที่คาด โดยใช้หลักการของ scenario เช่น กำหนดว่าหากสถานการณ์เป็นไปตาม scenario แรก เป้าหมายของตัวชี้วัดควรเป็นเท่าใด และถ้าเป็นไปตาม scenario ที่สองเป้าหมายควรเลื่อนไปกำหนดที่จุดใด และหากสถานการณ์ขององค์กรเป็นไปตาม scenario ที่สาม เป้าหมายควรเปลี่ยนไปเป็นเท่าใดวิธีนี้เป็นการลดข้อจำกัดคือ สามารถมองทางเลือกในอนาคตไว้ได้หลายเลือก และกำหนดเป้าหมายสำหรับแต่ละทางเลือกนั้น ๆ

เป้าหมายจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้พันธกิจหรือภารกิจมีตัวตนขึ้น ดังนั้น การเขียนเป้าหมายจะต้องแสดงให้เห็นถึงทั้งเรื่องการเงินและไม่ใช้เงิน แสดงให้เห็นถึงจุดยืนที่องค์กรต้องเลือก

แสดงให้เห็นถึงกรอบและแนวทางที่องค์กรต้องบรรลุมีหลักยึดถือไม่คลุมเครือ และแสดงให้เห็นถึงความ เป็นหนึ่งเดียวขององค์กร (นภคกุล พูลสวัสดิ์, 2551; เสนาะ ดิยาว, 2546)

กล่าวโดยสรุป สำหรับการวิจัยครั้งนี้ เป้าหมาย คือ การยกระดับคุณภาพ การเรียนรู้ของนักเรียน ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2 ที่คาดหวังให้สูงขึ้น

2. แนวทาง (mean) หรือที่ ทวีป ศิริรัศมี (2544) เรียกว่า วิธีการ (methods) มีผู้ให้ความหมายไว้แตกต่างกันดังนี้ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายว่า ทางปฏิบัติที่วางไว้เป็นแนว (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) สอดคล้องกับ วิโรจน์ สารรัตน์ (2552) ที่ให้ความหมายว่า วิธีการสำคัญที่ผู้เกี่ยวข้องจะต้องนำไปใช้เป็นแนวปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผลในเป้าหมาย และคล้ายคลึงกับ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544) ที่ให้ความหมายว่า การกำหนดแนวทางหรือวิธีปฏิบัติงาน คือการนำเอาเป้าหมายที่มีลักษณะเป็นความคิดเชิงนามธรรม มาทำให้เป็นรูปธรรมในทางปฏิบัติ โดยคิดโครงการหรือกิจกรรมที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ รวมทั้งกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จ หรือตัวบ่งชี้ที่มีความชัดเจนด้วย ส่วน ศิริรัตน์ วงศ์ประกรณ์กุล (2552) กลับใช้ภาษาอังกฤษว่า approach และให้ความหมายว่า วิธีการที่ใช้ให้กระบวนการบรรลุผล แต่ อนันต์ เกตุวงศ์ (2541) เรียกว่า แนวปฏิบัติ (procedure) ซึ่งเป็นสิ่งที่ชี้ให้ทราบว่าทำงานอย่างไร ใช้กระบวนการอะไร รวมทั้งความรู้ต่างๆ ไปในงานนั้น แนวปฏิบัติจึงเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้การทำงาน สำเร็จลุล่วงไปตามวิธีที่ต้องการ แต่ก็อาจก่อให้เกิดปัญหาได้เหมือนกันเมื่อสภาพการณ์ต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นการกำหนดแนวปฏิบัติควรยึดหลัก 6 ประการ ดังนี้ 1) นักบริหารหรือผู้มีหน้าที่ ในการกำหนดแนวปฏิบัติควรพยายามจำกัดให้มีแนวปฏิบัติที่น้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ 2) แนวปฏิบัติ จำเป็นต้องกำหนดขึ้นให้สอดคล้องกับ วัตถุประสงค์ นโยบาย และเป้าหมายขององค์กรหรือหน่วยงาน อย่างมีผลและมีประสิทธิภาพด้วย 3) การกำหนดแนวปฏิบัติ ควรจะได้มีการวิเคราะห์ให้รอบคอบว่าจะ ไม่ก่อให้เกิดปัญหาการทำงานซ้ำกัน เหลื่อมล้ำกัน หรือขัดแย้งกัน ยิ่งไปกว่านั้นจะต้องให้มีลักษณะ เชื่อมโยงสอดคล้องสนับสนุนซึ่งกันและกันด้วย 4) การกำหนดแนวปฏิบัติงานจะต้องกระทำโดยการ พิจารณาถึงลักษณะของงานที่เกี่ยวข้องกันเป็นสำคัญ 5) ควรประมาณค่าใช้จ่ายด้วย ในการวิเคราะห์ แนวปฏิบัติจะต้องพิจารณาถึงราคารู้นในการนำแนวปฏิบัตินั้นไปปฏิบัติด้วย เนื่องจากเราสามารถ กำหนดวิธีปฏิบัติได้หลายทาง จึงควรพิจารณาเอาวิธีที่ใช้จ่ายน้อยแต่ได้ผลงานมากในเวลาพอสมควร ด้วยซึ่งเป็นตัวแปรที่สำคัญ 6) แนวปฏิบัติจะมีประโยชน์ก็ต่อเมื่อนำไปปฏิบัติ และการปฏิบัติให้ ได้ผลถูกต้อง ผู้ปฏิบัติจะต้องศึกษาแนวปฏิบัติให้เข้าใจอย่างถูกต้อง ควรมีการชี้แจงให้ผู้ปฏิบัติทราบว่า จะทำอย่างไร ทำไมจึงต้องมีและใช้แนวปฏิบัติ มีความจำเป็นและวัตถุประสงค์อะไรจึงต้องใช้แนว ปฏิบัตินั้น ๆ และควรจะต้องมีหลักฐานที่แสดงได้ว่าผู้ปฏิบัติเข้าใจแนวปฏิบัติ นั้น ๆ อาจมีการ

ตรวจสอบเป็นระยะเพื่อคุณผลงาน ปัญหาหรือแนวอุปสรรคในการใช้แนวปฏิบัติ เพื่อปรับปรุงแก้ไขต่อไป

นอกจากนี้ อนันต์ เกตุวงศ์ (2541) ยังได้กล่าวถึงศิลปะในการกำหนดแนวปฏิบัติว่า ผู้มีหน้าที่กำหนดแนวปฏิบัติขึ้นใหม่ไม่ว่าในเรื่องและสถานการณ์อย่างไร เริ่มแรกทีเดียวจะต้องตั้งคำถามทั้ง 6 ข้อนี้ก่อนคือ อะไร ทำไม ใคร อย่างไร เมื่อไรและที่ไหน คำถามที่แน่ชัดขึ้น ก็คือจะทำอะไร ทำไมจึงต้องทำ ใครจะเป็นผู้ทำหรือปฏิบัติ จะทำอย่างไรและจะทำกันที่ไหน โดยจะต้องคำนึงถึงสภาพปัจจุบันและสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ เช่น กฎหมาย ระเบียบปฏิบัติเดิม เป็นต้น เพื่อป้องกันความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้น และที่สำคัญผู้กำหนดแนวปฏิบัติควรมีความรู้ ประสบการณ์ และข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเรื่องที่จะกำหนดแนวปฏิบัติอย่างเพียงพอด้วย

กล่าวโดยสรุป สำหรับการวิจัยครั้งนี้ แนวทาง (mean) คือ วิธีการสำคัญที่เกี่ยวข้องจะต้องนำไปใช้เป็นแนวปฏิบัติเพื่อให้การยกระดับคุณภาพการเรียนรู้บรรลุผลในเป้าหมายที่กำหนดไว้

3. กลไกเชิงนโยบาย (policy mechanism) หรือกลไกสู่การปฏิบัติ มีผู้ให้ความหมายไว้แตกต่างกันดังนี้ กลไก พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายว่า ตัวจักรต่าง ๆ, โดยปริยาย หมายความว่า บุคคลผู้เป็นเจ้าของหน้าที่ปฏิบัติงานในระดับต่างๆ, ระบบหรือองค์การที่บุคคลผู้เป็นเจ้าของหน้าที่ปฏิบัติงานในระดับต่างๆปฏิบัติงานร่วมกันดูเครื่องจักร, ระบบที่จะให้งานสำเร็จตามประสงค์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) ดังนั้น กลไกเชิงนโยบาย จึงหมายถึงระบบที่จะทำให้งานตามนโยบายสำเร็จตามประสงค์หรือเป้าหมาย สอดคล้องกับ วิโรจน์ สารรัตนะ (2546, 2552) ที่กล่าวว่า กลไกเชิงนโยบาย คือสิ่งที่ต้องการใช้ในการสนับสนุนวิธีการหลักเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย และได้เสนอยุทธศาสตร์ในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จ 13 ยุทธศาสตร์คือ 1) วิเคราะห์และส่งต่อนโยบาย 2) เรียนรู้ปัญหาเพื่อแก้ไขและป้องกัน 3) ใช้ผลการวิจัยให้เป็นประโยชน์ 4) นำทฤษฎีมาประยุกต์ใช้ 5) พัฒนาปัจจัยที่ส่งผลต่อนโยบาย 6) ติดตามประเมินและวิจัยเพื่อพัฒนา 7) มุ่งชนะสิ่งต่อต้านการเปลี่ยนแปลง 8) มุ่งเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง 9) ศึกษาอนาคตเพื่อวิสัยทัศน์ ริเริ่มและสร้างสรรค์ 10) ทบทวนข้อวิจารณ์ต่อการศึกษา 11) ทบทวนข้อเสนอเพื่อปฏิรูปการศึกษา 12) ทบทวนเพื่อเข้าใจนโยบาย 13) พัฒนาตัวแบบกระบวนการนโยบายของหน่วยงาน และยังได้กล่าวถึงกลไกสู่การปฏิบัติงานว่าในการออกแบบโครงสร้างขององค์การต้องกำหนดกลไกการประสานงานในแนวตั้งขึ้น (vertical co-ordination) เพื่อเชื่อมโยงกิจกรรมของผู้บริหารระดับสูงเข้ากับกิจกรรมของผู้บริหารระดับกลางและระดับล่างตามลำดับ เพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุจุดหมายขององค์การ ซึ่งการที่จะให้มีกลไกดังกล่าวมีประสิทธิผลจะต้องคำนึงถึงหลักการต่าง ๆ ดังนี้ การทำให้เป็นทางการ ความเป็นเอกภาพในการบังคับบัญชา หลักการยกเว้น หลักการมีสายบังคับบัญชา ขนาดการบริหารหรือขนาดการควบคุม การรวมอำนาจ

และกระจายอำนาจ การมอบอำนาจหน้าที่ และการปฏิบัติการและตำแหน่งที่ปรึกษา นอกจากนี้ควรสร้างกลไกประสานงานในแนวนอน (horizontal co-ordination) โดยพิจารณาถึงการสร้างกิจกรรมเชื่อมโยง (linking) ระหว่างแผนกต่าง ๆ ที่อยู่ระดับเดียวกัน โดยเฉพาะกระบวนการข้อมูลสารสนเทศและที่สำคัญ คือ ต้องอาศัยตัวบุคคลเป็นกลไกการประสานงาน กลไกสู่การปฏิบัติ ซึ่งประกอบด้วย แผนงานโครงการ และงบประมาณ ส่วนประชุม รอดประเสริฐ (2535) เรียกกลไกเชิงนโยบายว่า ปัจจัย (resources) สนับสนุนการกำหนดนโยบาย ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยที่สำคัญ 2 ประการ คือ 1) ปัจจัยภายใน ได้แก่ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และวิธีการในการกำหนดนโยบาย หากขาดปัจจัยภายในแม้เพียงอย่างเดียว นโยบายก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ 2) ปัจจัยภายนอก ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม หรือแม้แต่สภาพดินฟ้าอากาศ ซึ่งมีผลกระทบต่อ การกำหนดนโยบายเป็นอย่างมาก หากสภาพแวดล้อมด้านใดด้านหนึ่งมีผลกระทบอย่างรุนแรง นโยบายอาจไม่เป็นไปตามเป้าหมายหรือไม่อาจกำหนดขึ้นมาได้ ในขณะที่วิจิตร ศรีสะอ้าน และ ทองอินทร์ วงศ์โสธร (2544) กล่าวเกี่ยวกับกลยุทธ์การนำนโยบายไปปฏิบัติว่าสิ่งที่ควรพิจารณาคือ โครงสร้างขององค์กร ระบบการนำไปปฏิบัติ และการบริหารทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะการนำนโยบายไปปฏิบัติในสถาบันการศึกษา นโยบายบางอย่างอาจใช้โครงสร้างเดิม บางอย่างอาจใช้โครงสร้างใหม่ การจัดระบบการนำไปปฏิบัติ (implementation system) มีความสำคัญมาก ระบบที่จะนำไปสู่ความสำเร็จก็คือการจัดให้มีแผนงานโครงการและงบประมาณให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และนโยบาย ในด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรปัจจัยที่ควรคำนึงคือ ภาวะผู้นำของผู้บริหาร การติดต่อสื่อสาร และการสร้างแรงจูงใจให้บุคลากร ซึ่งคล้ายคลึงกับ จินตนา บุญบงการและ ณีฐพันธ์ เจริญนันทน์ (2548) ที่สรุปว่าผู้ที่นำกลยุทธ์หรือแนวทางไปปฏิบัติควรเข้าใจกรอบเกี่ยวกับภาวะผู้นำ วัฒนธรรมการเปลี่ยนแปลง การติดต่อสื่อสาร ระบบการจูงใจ และโครงสร้างองค์กร และคุณแจสำคัญในการนำยุทธศาสตร์ไปปฏิบัติ สามารถพิจารณาจากแบบจำลอง 7S ของ McKinsey (McKinsey's 7Ss) ซึ่งประกอบด้วย ยุทธศาสตร์ (strategy) โครงสร้าง (structure) ระบบ (system) รูปแบบ (style) บุคลากร (staff) ทักษะ (skill) และ ค่านิยมร่วม (share value)

กล่าวโดยสรุป สำหรับการวิจัยครั้งนี้กลไกเชิงนโยบายคือ โครงการ และกิจกรรมที่ใช้ในการสนับสนุนแนวทางเพื่อให้การยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาภาคใต้ เขต 2 บรรลุเป้าหมาย

2. นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้

ในการนำเสนอประเด็นเกี่ยวกับนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบทั่วภาคส่วนเกี่ยวข้องและให้ความสำคัญกับการยกระดับการเรียนรู้ ผู้วิจัยได้นำเสนอประเด็นย่อย ๆ ดังนี้ นโยบายในต่างประเทศกับนโยบายการเรียนรู้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติกับนโยบายการเรียนรู้ แผนการศึกษาแห่งชาติ (2545-2559) กับนโยบายการเรียนรู้ กระทรวงศึกษาธิการ กับนโยบายการเรียนรู้และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกับนโยบายการเรียนรู้

2.1 นโยบายในต่างประเทศกับนโยบายการเรียนรู้

นโยบายที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการเรียนรู้ในต่างประเทศมีอยู่หลากหลายและแตกต่างกัน ดังนี้ สวีเดน มีนโยบายด้านการศึกษาโดยมีวัตถุประสงค์คือ เด็กและเยาวชนทุกคนมีสิทธิได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่จำกัดเรื่องเพศ สถานที่เกิด ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม บุคลากรในโรงเรียนต้องส่งเสริมยอมรับนับถือความเป็นส่วนบุคคลและสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างเพศ และต่อต้านการข่มเหงรังแกและการแบ่งแยกเชื้อชาติ โรงเรียนทุกโรงเรียนต้องจัดการการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน ส่วนการศึกษาภาคบังคับมีการจัดการเรียนรู้ โดยความร่วมมือของโรงเรียนและบ้านเพื่อพัฒนาให้นักเรียนมีความรู้และทักษะอย่างเพียงพอที่จะพัฒนาตนเองให้เป็นผู้ใหญ่ และสมาชิกของสังคมที่มีความรับผิดชอบ ทุกโรงเรียนต้องยึดค่านิยมประชาธิปไตยเป็นพื้นฐานร่วมกัน โดยเฉพาะความเท่าเทียมกันทางการศึกษา และการดำเนินการให้นักเรียนได้รับค่านิยมเหล่านี้ ครูใหญ่ต้องรับผิดชอบต่อให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ที่หลากหลาย ค่านิยมหรือคุณธรรมที่กำหนดไว้ต้องสอดคล้องเชื่อมโยงกับเนื้อหาวิชาและความรู้ที่จะเรียน ครูและนักเรียนร่วมกันเลือกสื่อและวิธีสอน หลักสูตรเสนอแนะให้ใช้วิธีการเรียนรู้แบบค้นพบ (learning by discovery) มุ่งสู่การเรียนรู้ที่นักเรียนเป็นศูนย์กลาง ครูจะติดตามความก้าวหน้าของนักเรียนโดยการประเมินอย่างต่อเนื่อง รายงานความก้าวหน้าของนักเรียนให้นักเรียนและผู้ปกครองทราบ โดยเน้นพัฒนาความรู้และทักษะ มีการประชุมกับผู้ปกครองเป็นประจำ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551)

ส่วนฟินแลนด์มีนโยบายการศึกษาคือ ให้การศึกษาแก่ประชาชนให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ โดยการศึกษาขั้นพื้นฐานครอบคลุมตั้งแต่ระดับประถมศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีวัตถุประสงค์คือการส่งเสริมและพัฒนามนุษยธรรม คุณธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม ให้ความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต สนับสนุนการศึกษาต่อและให้ความเสมอภาคในสังคม ครูเป็นผู้เลือกวิธีสอนให้เหมาะกับเนื้อหาวิชาและนักเรียน หลักสูตรจะเน้นให้ใช้วิธีสอนที่นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดเตรียมบทเรียนและการเรียนครูจะมีบทบาทเป็นผู้กำกับการเรียนการสอน และสภาพแวดล้อมของการเรียนการสอน เพื่อเตรียมความพร้อมในการเรียน การพัฒนาสติปัญญาและการพัฒนาทักษะ การหาข้อมูลและการจัดทำข้อมูลให้เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน รวมถึงการพัฒนา

ทางสังคมของผู้เรียนด้วย (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2549ก) ซึ่งคล้ายคลึงกับเดนมาร์ก ที่จัดการศึกษาภาคบังคับเพื่อให้เด็กได้เรียนรู้ และคุ้นเคยกับวัฒนธรรมของเดนมาร์ก เข้าใจวัฒนธรรมอื่น และการอยู่ร่วมของมนุษย์กับธรรมชาติ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2549ข) ในขณะที่เยอรมนี มีนโยบายจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้โดยยึดอุดมการณ์แห่งชาติเน้นการพัฒนาคนรอบด้าน เอาคนเป็นตัวตั้งและพัฒนาให้ครบทุกมิติทั้งร่างกาย จิตใจ ความรู้ ความคิด ทักษะความสามารถ รวมทั้งทักษะชีวิต ในการศึกษาขั้นพื้นฐานหรือการศึกษาภาคบังคับ 12 ปี มีหลักสูตรการเรียนการสอน ที่ทั้งวิชาการและวิชาชีพ ส่งเสริมกระบวนการคิด เน้นความริเริ่มสร้างสรรค์และการพัฒนาคุณภาพ และการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง รวมทั้งการปลูกฝังความมีวินัย การรู้จักสิทธิและหน้าที่การเป็นพลเมืองดีมีความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม รักและหวงแหนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้ความสำคัญกับกิจกรรมกีฬาหรือพลศึกษา ดนตรี ศิลปะ ส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้นอกสถานที่จากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อให้ นักเรียนมีความชื่นชม ซาบซึ้งในศิลปะและวัฒนธรรม มีความเข้าใจในประวัติศาสตร์และความเป็นมาของประเทศชาติและประเทศเพื่อนบ้าน รวมทั้งส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศ เพื่อส่งเสริมความเป็นนานาชาติ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2548ข)

กล่าวโดยสรุปสำหรับการวิจัยครั้งนี้ นโยบายที่เกี่ยวกับนโยบายการเรียนรู้ในสวีเดน ฟินแลนด์ เดนมาร์ก และเยอรมนี มีส่วนที่คล้ายคลึงกัน คือในการจัดการเรียนรู้นั้นเน้นโรงเรียนและบ้านร่วมมือกัน เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง เรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริง พัฒนานักเรียนอย่างรอบด้าน และที่แตกต่างกันคือจุดเน้นหรือเป้าหมายในการพัฒนานักเรียน

2.2 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติกับนโยบายการเรียนรู้

สาระที่เกี่ยวกับเรื่องนโยบายการเรียนรู้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545 ปรากฏอยู่หลายหมวดหลายมาตราดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546ก)

หมวดที่ 1 บททั่วไป ความมุ่งหมายและหลักการ มีมาตราที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้อย่างนี้

มาตรา 6 ลักษณะคนไทยที่พึงประสงค์ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

มาตรา 7 เป้าหมายกระบวนการเรียนรู้ มุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริม สิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ภาคภูมิใจ ในความเป็นไทย

รู้จักรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวมและประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนาและศิลปวัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและความรู้อันเป็นสากล อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

มาตรา 8 การจัดการศึกษาเป็นการจัดการศึกษาตลอดชีวิต สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา พัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

หมวดที่ 4 แนวการจัดการศึกษา มีมาตราที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ดังนี้

มาตรา 22 หลักการจัดการศึกษา ต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

มาตรา 23 สาระการเรียนรู้ เน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา ในเรื่องเกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ตลอดจนประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทย การเมือง การปกครอง ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งเรื่องการจัดการด้านคณิตศาสตร์ ด้านภาษา การประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข การใช้และการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้

มาตรา 24 กระบวนการเรียนรู้ ต้องจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด และความแตกต่างของผู้เรียน ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และประยุกต์ใช้เพื่อป้องกันและแก้ปัญหา ให้ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง ผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างสมดุล รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียน อำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้เรียนและผู้สอนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกัน จากสื่อและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย พ่อ แม่ ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ให้เกิดได้ทุกเวลาทุกสถานที่

มาตรา 25 บทบาทรัฐในการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ โดยการส่งเสริม การดำเนินงานและจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทุกรูปแบบอย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ

มาตรา 26 การประเมินผลการเรียนรู้ พิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ สังเกตพฤติกรรมการเรียนการร่วมกิจกรรมและทดสอบควบคู่กันไปตามความเหมาะสม

ของแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา และให้ใช้ผลการประเมินดังกล่าวมาใช้ประกอบการพิจารณาในการจัดสรรโอกาสในการเข้าศึกษาต่อ โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย

มาตรา 27 และ 28 การพัฒนาหลักสูตรแต่ละระดับ ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลาง และให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานจัดทำสาระของหลักสูตรที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ หลักสูตรต้องมีลักษณะหลากหลายตามความเหมาะสมของแต่ละระดับโดยสาระของหลักสูตรทั้งด้านวิชาการ และวิชาชีพ ต้องมุ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุล ทั้งความรู้ ความคิด ความดี ความสามารถ งาน และความรับผิดชอบต่อสังคม

มาตรา 29 บทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่นจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนเพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน รวมทั้งหาวิธีการแลกเปลี่ยนการพัฒนาระหว่างชุมชน

มาตรา 30 การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพและส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546)

กล่าวโดยสรุปได้ว่าพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545 เป็นบทบัญญัติที่ให้ทิศทางในการปฏิรูปการเรียนรู้ที่ชัดเจน ทุกฝ่ายของสังคม ไม่ว่าจะฝ่ายนโยบาย พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู ผู้เรียน ผู้บริหาร ชุมชน ต้องมีความเข้าใจตรงกันและเข้ามามีส่วนร่วมโดยมุ่งหวังที่จะเห็นคนไทยที่พึงประสงค์ เป็นทั้งคนดี คนเก่งและมีความสุข

2.3 แผนการศึกษาแห่งชาติ (2545-2559) กับนโยบายการเรียนรู้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545) ได้กำหนดให้แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ.2545-2559) เป็นแผนยุทธศาสตร์ระยะยาว 15 ปี โดยมีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ ดังนี้

วัตถุประสงค์ 1 พัฒนาคอนอย่างรอบด้านและสมดุลเพื่อเป็นหลักฐานของการพัฒนา

แนวนโยบายเพื่อดำเนินการ 1 การพัฒนาทุกคนตั้งแต่แรกเกิดจนตลอดชีวิตให้มีโอกาสเข้าถึงการเรียนรู้ เป้าหมาย 1) เด็กปฐมวัยอายุ 0-5 ปีทุกคน ได้รับการพัฒนาและเตรียมความพร้อมทุกด้านก่อนเข้าสู่ระบบการศึกษาเด็กทุกคนจบการศึกษาภาคบังคับภายในปี 2) คนไทยทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานสิบสองปี 3) มีกำลังคนด้านอาชีวศึกษาระดับต่าง ๆ ที่มีคุณภาพ

และปริมาณเพียงพอกับความต้องการของตลาดแรงงาน และการพัฒนาประเทศ 4) มีการพัฒนาฝีมือแรงงานให้มีคุณภาพ และได้มาตรฐานในรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย 5) ผู้สำเร็จการศึกษาชั้นพื้นฐานสิบสองปีมีโอกาสได้รับการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่จัดในหลากหลายรูปแบบ 6) มีการจัดบริการการศึกษาในรูปแบบและวิธีการต่าง ๆ ทั้งที่เป็นการศึกษาในระบบ นอกกระบวน และการศึกษาตามอัธยาศัย จากแหล่งเรียนรู้ ที่มีอยู่อย่างหลากหลาย เพื่อเพิ่ม โอกาสและทางเลือกในการศึกษาของประชาชนทุกคน

แนวนโยบายเพื่อดำเนินการ 2 การปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียน ตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ เป้าหมาย 1) ผู้เรียนเป็นคนเก่งที่พัฒนาตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพ เป็นคนดี และมีความสุข 2) ครูทุกคนได้รับการพัฒนาให้มีความรู้และความสามารถในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด 3) ผู้บริหารสถานศึกษาและครูทุกคนได้รับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ 4) สถานศึกษาทุกแห่งมีการประกันคุณภาพการศึกษา

วัตถุประสงค์ 2 สร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมคุณธรรมภูมิปัญญาและการเรียนรู้

แนวนโยบายเพื่อดำเนินการ 3 การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์ความรู้ ความคิด ความประพฤติและคุณธรรมของคน เป้าหมาย 1) คนไทยทุกคนมีทักษะและกระบวนการในการคิด การวิเคราะห์ และการแก้ปัญหา มีความใฝ่รู้ และสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม สามารถพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่องเต็มตามศักยภาพ 2) คนไทยทุกคนมีความซื่อสัตย์สุจริต รู้จักผิดชอบชั่วดี มีระเบียบวินัย ประหยัดคดโกง มีจิตสำนึกความรับผิดชอบ ต่อส่วนรวม และมีสุขภาพแข็งแรง 3) คนไทยทุกคนมีโอกาสและทางเลือกที่จะเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดช่วงอายุแต่ละวัยจากสถานศึกษา และแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้วยรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย มีคุณภาพและยืดหยุ่นตามความต้องการ ความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน

แนวนโยบายเพื่อดำเนินการ 4 การส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเพื่อเพิ่มพูนความรู้ และการเรียนรู้ของสังคมไทย เป้าหมาย 1) เพิ่มสัดส่วนการสนับสนุนด้านการวิจัยและพัฒนาของประเทศจากภาครัฐไม่น้อยกว่า ร้อยละ 1.5 ของงบประมาณรายจ่ายประจำปี และเพิ่มขึ้นตามสมรรถนะทางด้านเศรษฐกิจของประเทศ และความจำเป็นเร่งด่วนในการวิจัยและพัฒนาเฉพาะเรื่อง โดยจัดระบบการจัดสรรอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ 2) มีการวิจัยด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สังคมศาสตร์ ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และมนุษยศาสตร์ ทั้งที่เป็นการวิจัยพื้นฐานและการวิจัยที่มุ่งการประยุกต์ใช้ประโยชน์ในบริบทของสังคมไทยมากขึ้น 3) มีบุคลากรเพื่อการวิจัยและพัฒนาที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพในอัตราที่ใกล้เคียงกับที่มีในประเทศผู้นำในระดับนานาชาติ

แนวนโยบายเพื่อดำเนินการ 5 การสร้างสรรค์ ประยุกต์ใช้ และเผยแพร่ความรู้และการเรียนรู้ เพื่อสร้างสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญาและการเรียนรู้ เป้าหมาย 1) มีการพัฒนาความรู้และการเรียนรู้ใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย 2) มีการใช้ความรู้เป็นฐานการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของคนไทย 3) มีการใช้ความรู้เป็นฐานในการพัฒนาในทุกภาคการผลิต เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้าและผลิตภัณฑ์ ที่นำมาสู่รายได้ที่เพิ่มขึ้นของคนไทย

วัตถุประสงค์ 3 พัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคม เพื่อเป็นฐานในการพัฒนาคน และสร้างสังคม คุณธรรมภูมิปัญญาและการเรียนรู้

แนวนโยบายเพื่อดำเนินการ 6 การส่งเสริมและสร้างสรรค์ทุนทางสังคม วัฒนธรรม ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมบนฐานของศาสนา ภูมิปัญญาท้องถิ่น/ไทย เป้าหมาย 1) สถาบันในสังคมทุกสถาบันสามารถทำหน้าที่เป็นภูมิคุ้มกันพัฒนาจิตใจ และคุณภาพชีวิตที่ดีงาม และมีความสุขของคนและสังคมไทยได้ตลอดไป 2) มีการฟื้นฟู พัฒนา และสร้างสรรค์พฤติกรรมของคนและสิ่งแวดล้อมรอบตัวให้เกิดความดีงามเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาจิตใจและคุณภาพชีวิตที่ดีงามและมีความสุขของคนและสังคมไทย

กล่าวโดยสรุปได้ว่า แผนการศึกษาแห่งชาติ (2545-2559) เกี่ยวข้องกับนโยบายการเรียนรู้ คือ ต้องการพัฒนาคอนอย่างรอบด้าน ตั้งแต่เกิดจนตลอดชีวิต พัฒนาผู้เรียนให้เต็มศักยภาพ พัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อเพิ่มพูนความรู้และการเรียนรู้ของสังคมไทย สร้างสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญาและการเรียนรู้

2.4 กระทรวงศึกษาธิการกับนโยบายการเรียนรู้

ประเวศ วะสี (2545) กล่าวว่าหัวใจของการปฏิรูปการศึกษา คือการปฏิรูปการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับ กษมา วรวรรณ ณ อุทยาน (2545) ที่กล่าวว่า โฉมหน้าของการศึกษาไทยจะต้องเปลี่ยนแปลงไป และการปฏิรูปการเรียนรู้จะเป็นหัวใจของการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นกระทรวงศึกษาธิการ (2551ก) จึงได้มีนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปการเรียนรู้ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545 และตามนโยบายรัฐบาล ดังนี้

นโยบายที่ 1 เร่งรัดปฏิรูปการศึกษา โดยยึดคุณธรรมนำความรู้ สร้างความตระหนักสำนึกในคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความสมานฉันท์ สันติวิธี วิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย พัฒนาคอนโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันทางศาสนา และสถาบันการศึกษา

ยุทธศาสตร์ สร้างกระบวนการเรียนรู้ ปลูกฝังจิตสำนึก ค่านิยม คุณธรรมวัฒนธรรมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง มาตรการ 1) ปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอน 2) พัฒนาครูคณาจารย์

และบุคลากรในการจัดทำหลักสูตรและการเรียนการสอน 3) สร้างเครือข่ายคุณธรรมในทุกเขตพื้นที่การศึกษา

นโยบายที่ 2 ขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานของประชาชนให้กว้างขวาง ทั่วถึง มีคุณภาพ และขยายโอกาสทางการศึกษาทุกระดับประเภท

ยุทธศาสตร์ สร้างโอกาสทางการศึกษาและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต มาตรการ
1) จัดการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี 2) จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี 3) สร้าง พัฒนา และจัดบริการ
แหล่งเรียนรู้ 4) ขยายโอกาสทางการศึกษาและฝึกอบรม 5) จัดให้มีกองทุน แหล่งเงินทุน ส่งเสริมโอกาส
ทางการศึกษาและค่าครองชีพ

นโยบายที่ 3 พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ

ยุทธศาสตร์ 1) เร่งปรับกระบวนการเรียนการสอน เพื่อยกระดับคุณภาพมาตรฐาน
การศึกษา 2) สนับสนุนการผลิตและพัฒนากำลังคน มาตรการ 1) ปรับการเรียน เปลี่ยนการสอน
2) แก้ปัญหาขาดแคลนครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาโดยเน้นพื้นที่และกลุ่มสาระ
3) ใช้เทคโนโลยีช่วยเพิ่มคุณภาพและขยายโอกาสทางการศึกษา 4) พัฒนาคู คณาจารย์และ
บุคลากรทางการศึกษา 5) เร่งรัดการพัฒนาคุณวุฒิ วิชาชีพ 6) ส่งเสริมสนับสนุนการศึกษา วิจัยและ
พัฒนานวัตกรรม จัดการองค์ความรู้ 7) เร่งผลิตและพัฒนากำลังคนระดับกลาง 8) ส่งเสริมสนับสนุน
การศึกษา วิจัย และพัฒนา 9) ผลิตและพัฒนากำลังคนด้านวิทยาศาสตร์ ผลิตเทคโนโลยีและ
วิทยาศาสตร์สุขภาพ

กล่าวโดยสรุปได้ว่ากระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายในการจัดการศึกษาที่ยึดคุณธรรม
นำความรู้ สร้างคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน
ของประชาชนให้กว้างขวาง ทั่วถึง มีคุณภาพ และพัฒนาคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ

2.5 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกับนโยบายการเรียนรู้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2551ก) ได้กำหนดนโยบายเกี่ยวกับการ
การเรียนรู้ของนักเรียนดังต่อไปนี้

วิสัยทัศน์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นองค์กรหลักใน
การจัดและส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ประชากรวัยเรียนอย่างทั่วถึง
มีคุณธรรมนำความรู้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง และมีคุณภาพตามมาตรฐาน

พันธกิจ ขยายโอกาสทางการศึกษาให้แก่ประชากรวัยเรียนทุกคน ได้รับการพัฒนาให้เป็น
บุคคลที่มีคุณธรรมนำความรู้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน และกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา

เป้าประสงค์ 1) ประชากรวัยเรียนทุกคนทั้งปกติ พิการ และด้อยโอกาสได้รับโอกาสในการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี ตามสิทธิอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง 2) ผู้เรียนทุกคนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน 3) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษามีความเข้มแข็งในการบริหารและการจัดการศึกษา 4) ผู้เรียนในเขตพัฒนาพิเศษ เฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ

กลยุทธ์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีภารกิจเกี่ยวกับการจัดการและส่งเสริมการศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดทำผลผลิตจำนวน 5 ผลผลิต ได้แก่ ผู้จบการศึกษาก่อนประถมศึกษา ผู้จบการศึกษาภาคบังคับ ผู้จบการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย เด็กพิการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานและพัฒนาสมรรถภาพ และเด็กด้อยโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีหน่วยกำกับประสาน ส่งเสริมการจัดการศึกษาอยู่ที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 178 เขตพื้นที่การศึกษา และมีสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นหน่วยปฏิบัติการจัดการศึกษา เพื่อให้ภารกิจดังกล่าวสามารถตอบสนองสภาพปัญหาเฉพาะและรองรับการขับเคลื่อนนโยบายของรัฐบาล และกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงกำหนดการขับเคลื่อนกลยุทธ์ปี 2551 ดังต่อไปนี้ 1) กลยุทธ์คุณธรรมนำความรู้ น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ 2) กลยุทธ์ขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างกว้างขวางและทั่วถึง 3) กลยุทธ์พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ 4) กลยุทธ์กระจายอำนาจและส่งเสริมความเข้มแข็งให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา 5) กลยุทธ์ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน ภาคเอกชนและท้องถิ่นในการจัดการศึกษา 6) กลยุทธ์เร่งพัฒนาการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้

กล่าวโดยสรุปได้ว่า สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นหน่วยงานหลักที่มีภารกิจเกี่ยวกับการจัดการและส่งเสริมการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้แก่ ผู้ศึกษา ก่อนประถมศึกษา ผู้ศึกษาภาคบังคับ ผู้ศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย เด็กพิการ ได้รับการศึกษา ขั้นพื้นฐานและพัฒนาสมรรถภาพ และเด็กด้อยโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างมีคุณภาพและทั่วถึง

จากที่กล่าวมาทั้งหมด สรุปได้ว่านโยบายมีหลายระดับ ในแต่ละระดับเกี่ยวข้องกับนโยบายการเรียนรู้ในการจัดการศึกษาทุกฝ่ายของสังคมต้องมีความเข้าใจตรงกัน และเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาคนอย่างรอบด้าน ตั้งแต่เกิดจนตลอดชีวิต ให้มีคุณภาพ มีคุณธรรม นำความรู้ โดยมุ่งหวังที่จะเห็นคนไทยที่พึงประสงค์ เป็นทั้งคนดี คนเก่งและมีความสุข เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริง เป็นสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญาและการเรียนรู้

3. การยกระดับคุณภาพการเรียนรู้

ในการนำเสนอประเด็นเกี่ยวกับการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎี ทำให้ผู้วิจัยมีความไวเชิงทฤษฎี (theoretical sensitivity) ต่อการนำไปใช้อธิบายปรากฏการณ์ และสามารถเสนอกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ ผู้วิจัยได้นำเสนอประเด็นย่อย ๆ ดังนี้ ความหมายของการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้ของนักเรียน ธรรมชาติและองค์ประกอบของการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ และองค์ประกอบในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้

3.1 ความหมายของการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียน

การยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ มาจากคำว่า การยกระดับ คุณภาพ และการเรียนรู้ของนักเรียน สามารถแยกอธิบายได้ดังนี้

ยก ราชบัณฑิตยสถาน (2546) ให้ความหมายว่า เอาให้สูงขึ้นจากที่เดิมทั้งโดยตรงและโดยปริยาย

ระดับ ราชบัณฑิตยสถาน (2546) ให้ความหมายว่า ลักษณะของพื้นผิวตามแนวนอนระหว่างจุด 2 จุดที่มีความสูงเสมอกัน โดยปกติใช้ระดับน้ำทะเลเป็นมาตรฐานในการวัด (level)

ยกระดับ ภาษาอังกฤษใช้คำว่า improve หรือ enhance มีความหมายว่า ทำให้ระดับหรือมาตรฐานสูงขึ้น (ฟรีออนไลน์พจนานุกรม, 2552)

การยกระดับ จึงมีความหมายว่า การทำให้ระดับหรือมาตรฐานสูงขึ้น

คุณภาพ ราชบัณฑิตยสถาน (2546) ให้ความหมายว่า ลักษณะดีเด่นของบุคคลหรือสิ่งของ ส่วน ชัยยุทธ ศิริสุทธิ (2548) ให้ความหมายว่า คำว่า คุณภาพ เป็นคำที่มีพื้นฐานมาจากภาคธุรกิจ-อุตสาหกรรม ซึ่งมีคำที่เกี่ยวข้อง คือ ตรวจสอบ ควบคุม มาตรฐานหรือข้อกำหนดและความพึงพอใจของลูกค้า และสรุปว่า คุณภาพหมายถึงลักษณะของสินค้า บริการหรือกระบวนการผลิตที่ตรงตามมาตรฐาน เหมาะสมกับการใช้ คู่กับค่าใช้จ่าย ตอบสนองความต้องการและทำให้เกิดความพึงพอใจแก่ลูกค้า ในขณะเดียวกัน Juran & Gryna (1993) ให้ความหมายสอดคล้องกันว่า คุณภาพ คือระดับความสามารถทำนายได้ของความเหมือน และความไว้วางใจได้ ความเหมาะสมสำหรับการใช้ ความตรงตามข้อกำหนด

คุณภาพ จึงหมายถึง ลักษณะเด่นที่ตรงกับข้อกำหนดที่ตรงตามมาตรฐานข้อกำหนดและความพึงพอใจของลูกค้า

จะเห็นว่า คุณภาพ มีความหมายที่เกี่ยวข้องในเชิงธุรกิจและอุตสาหกรรม มีคำที่เกี่ยวข้องและได้รับการกล่าวถึงบ่อยครั้งคือคำว่า ลูกค้า สินค้าหรือบริการ และการตอบสนองความต้องการของลูกค้าหรือการทำให้ลูกค้าเกิดความพึงพอใจ คำศัพท์เหล่านี้เมื่อนำมาใช้ในบริบททาง

การศึกษาจำเป็นต้องมีการประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม ดังที่ ชัยยุทธ ศิริสุทธิ (2548) ได้ใช้คำว่า ผู้รับบริการ แทนคำว่า ลูกค้า และให้ความหมายว่า ทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องและใช้บริการจากผลผลิตของโรงเรียนหรือกระบวนการบริหารของโรงเรียน แบ่งเป็น 2 ประเภทคือ 1) ผู้รับบริการภายในคือ ผู้ที่ปฏิบัติงานภายในทุกฝ่ายตั้งแต่ระดับผู้บริหารระดับกลางจนถึงเจ้าหน้าที่ของโรงเรียน 2) ผู้รับบริการภายนอก คือ นักเรียน ผู้ปกครอง สถานประกอบการ สถาบันการศึกษาต่าง ๆ และสังคม ส่วนคำว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความพึงพอใจในเป้าหมายของคุณภาพตามมาตรฐานทางการการศึกษา ซึ่งได้แก่ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนอันเกิดจากกระบวนการเรียนการสอนตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

เรียนรู้ ความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 หมายถึง เข้าใจความหมายของสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยประสบการณ์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) ในขณะที่ ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546) ให้ความหมายว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งคล้ายคลึงกับ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2551) ที่ให้ความหมายว่าการเรียนรู้ที่แท้จริงคือ กระบวนการที่บุคคลหนึ่งเริ่มต้นด้วยการเปิดใจรับข้อมูลบางอย่างแล้วคิด วิเคราะห์ แปลความ ข้อมูลนั้นจนเกิดความเข้าใจ ซึ่งข้อมูลบางอย่างอาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติค่านิยมในใจ ส่งผลเป็นพฤติกรรมหรือการกระทำออกมาภายนอก ในขณะที่ข้อมูลบางอย่างนำสู่การประยุกต์ใช้ในทางสร้างสรรค์ต่อไป ส่วน ฉันทนา กล่อมจิต และคณะ (2549) ให้ความหมายว่า การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่มีความถาวรพอสมควร อันเป็นผลมาจากประสบการณ์หรือการฝึก นั่นคือ ถ้าบุคคลมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ไม่ได้เป็นผลมาจากประสบการณ์หรือการฝึก การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเหล่านั้นจะไม่รวมอยู่ในความหมายของการเรียนรู้ ซึ่งมี 4 ประการคือ 1) ปฏิกริยาสะท้อน (reflex) เป็นพฤติกรรมการตอบสนองตามธรรมชาติ เช่น การหายใจ การกระพริบตา 2) พฤติกรรมที่เป็นผลมาจากวุฒิภาวะ (maturation) เช่น การสืบคลาน การนั่ง การยืน การเดินของทารก 3) พฤติกรรมที่เป็นสัญชาตญาณ (instinct) เช่น การจำศีลของสัตว์บางชนิดในฤดูหนาว การอพยพย้ายถิ่นของนก การว่ายน้ำของปลา 4) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เกิดจากความเมื่อยล้า อ่อนเพลีย การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากอิทธิพลของยาหรือการได้รับสารเคมี การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากโรคร้ายไข้เจ็บหรือการติดเชื้อ ในขณะที่ Bloom (1985) กล่าวว่า เมื่อเกิดการเรียนรู้ในแต่ละครั้งจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น 3 ประการ จึงกล่าวว่าเป็นการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ คือ 1) การเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ ความคิด ความเข้าใจ (cognitive domain) 2) การเปลี่ยนแปลงด้านอารมณ์ความรู้สึก (affective domain) 3) การเปลี่ยนแปลงด้านความเคลื่อนไหวของร่างกายหรือทักษะ (psychomotor domain) ในขณะเดียวกัน อุบลรัตน์ เฟื่องสถิตย์ (2530) ได้ให้ความหมายว่า การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมที่เกิดขึ้นโดยการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนองบ่อยครั้งเข้า จนในที่สุดกลายเป็น

พฤติกรรมที่ปรากฏขึ้นอย่างฉาว ส่วน สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2531) ให้ความหมายว่าการเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเนื่องมาจากประสบการณ์ สอดคล้องกับ สุพานี สฤษฏ์วานิช (2549) ให้ความหมายว่า การเข้าใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งจนเกิดการเปลี่ยนแปลงในทัศนคติและพฤติกรรมจากเดิม หรือเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อนข้างฉาวในพฤติกรรม ซึ่งเกิดขึ้นเนื่องมาจากการประพฤติปฏิบัติ หรือการได้รับประสบการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือเป็นการได้มาซึ่งความรู้ ทักษะ และความสามารถ ตลอดจนทัศนคติ โดยผ่านการกระทำและการปฏิบัติที่เป็นรูปแบบ นอกจากนี้ สุมาลัย วงศ์เกษม และคณะ (2549) กล่าวว่า การเรียนรู้ตามนิยามของ Cronback หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเนื่องมาจากประสบการณ์ และประเวศ วัสี (ม.ป.ป. อ้างถึงใน ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2543) กล่าวถึง การเรียนรู้ว่า การเรียนรู้เป็นสิ่งที่ประเสริฐที่สุดของมนุษย์ เพราะสมองของมนุษย์เป็นโครงสร้างที่วิจิตรที่สุดในจักรวาล สามารถเรียนรู้ให้บรรลุอะไรก็ได้ มนุษย์สามารถเรียนรู้ให้รู้ความจริงบรรลุความดี ความงาม ความรัก และอิสรภาพหรือความสุขหรือความสมบูรณ์ในตัวเองได้ การเรียนรู้ จึงหมายถึง การที่มนุษย์ได้รับรู้ถึงสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวเขา โดยเริ่มต้นตั้งแต่การมีปฏิสนธิอยู่ในครรภ์มารดาเรื่อยไปจนกระทั่งคลอดมาเป็นทารกแล้วอยู่รอด ซึ่งบุคคลก็ต้องปรับตัวเพื่อให้ตนเองอยู่รอดกับสิ่งแวดล้อมทั้งภายในครรภ์มารดาและเมื่อออกมาอยู่ภายนอกเพื่อให้ชีวิตดำรงอยู่รอดทั้งนี้ก็เพราะการเรียนรู้ทั้งสิ้น

สรุปได้ว่าการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เกิดจากการได้รับประสบการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง

กล่าวโดยสรุปได้ว่า สำหรับการวิจัยครั้งนี้ การยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียน หมายถึง การพัฒนาหรือกระทำให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เกิดจากการได้รับประสบการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งของนักเรียน ให้มีลักษณะเด่นที่ตรงตามมาตรฐานและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน

3.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้ของนักเรียน

การจัดการเรียนรู้ให้เกิดการพัฒนาที่ดีขึ้นกับตัวนักเรียนนั้น มีนักวิชาการได้นำเสนอทฤษฎีการเรียนรู้ไว้อย่างหลากหลาย ดังที่ ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546 รุ่งฟ้า ล้อมในเมือง และคณะ, 2549; ทิศนา แจมณี, 2551; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2550 และ สุพานี สฤษฏ์วานิช, 2549) กล่าวสอดคล้องกันว่า คนเราสามารถเรียนรู้ได้หลายวิธีด้วยกัน การที่จะเข้าใจว่าคนเราเรียนรู้ได้อย่างไรนั้นควรเริ่มต้นจากการทำความเข้าใจในทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีทฤษฎีที่สำคัญ ดังนี้

3.2.1 ทฤษฎีพฤติกรรมนิยม (behaviorism) ทิศนา แคมณี (2551) และปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546) ได้แบ่งทฤษฎีย่อยได้แก่

1) ทฤษฎีการเรียนรู้การวางเงื่อนไขของ Pavlov เขาเชื่อว่า สิ่งเร้าที่เป็นกลางจะเกิดขึ้นพร้อม ๆ กับสิ่งเร้าที่ทำให้เกิดกิริยาสะท้อนอย่างหนึ่งหลาย ๆ ครั้ง สิ่งเร้าที่เป็นกลางจะทำให้เกิดกิริยาสะท้อนอย่างนั้นด้วย การเรียนรู้ของสิ่งมีชีวิตเกิดจากการวางเงื่อนไข ขั้นตอนการทดลองของ Pavlov เขาได้ทดลองกับสุนัขโดยการสั้นกระดิ่งแล้วเอาผงเนื้อใส่ปากสุนัข ทำซ้ำ ๆ กันหลาย ๆ ครั้ง ในลักษณะเช่นเดียวกัน จนสุนัขเกิดความเคยชินกับเสียงกระดิ่ง เมื่อได้กินผงเนื้อเป็นเวลาหลายครั้งติดต่อกันตามปกติ สุนัขจะหลั่งน้ำลายเมื่อมีผงเนื้อในปาก แต่เมื่อนำผงเนื้อมากู่กับเสียงกระดิ่งเพียงไม่กี่ครั้ง เสียงกระดิ่งเพียงอย่างเดียวก็ทำให้สุนัขน้ำลายไหลได้ แสดงว่าการเรียนรู้ได้เกิดขึ้นในสุนัข เดิมทีสุนัขไม่ได้หลั่งน้ำลายเมื่อได้ยินเสียงกระดิ่ง แต่เมื่อนำกระดิ่งไปคู่กับผงเนื้อ สุนัขก็หลั่งน้ำลาย เมื่อได้ยินเสียงกระดิ่งโดยไม่ต้องมีผงเนื้อ

2) ทฤษฎีการเรียนรู้การวางเงื่อนไขของ Watson ได้นำทฤษฎีของ Pavlov มาใช้และนำมาทดลองกับคน โดยมีความรู้สึกและอารมณ์เข้ามาเกี่ยวข้อง อารมณ์ที่เกิดขึ้น เช่น อารมณ์กลัว ซึ่งมีผลต่อสิ่งเร้าบางอย่างตามธรรมชาติอยู่แล้ว ก็จะทำให้กลัวสิ่งเร้าอื่น ๆ ได้ด้วย เขาได้ทดลองกับบุตรชาย ด้วยการนำหนูสีขาวมาให้เด็กเล่นคู่กับเสียงดัง จนเด็กเกิดความกลัวและมีผลต่อความกลัวในสัตว์ที่คล้ายคลึงกันในลักษณะการนำหลักการเรียนรู้การวางเงื่อนไขมาใช้ก็คือ ต้องสร้างความชอบในสิ่งที่เรียนเพื่อเป็นการปรับพฤติกรรม และนำหลักการเรียนรู้มาใช้ คือ

2.1) การนำหลักการลดพฤติกรรมมาใช้ โดยการลดในสิ่งที่ต้องเรียนรู้ซ้ำหากควรมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อไม่ให้เกิดความเบื่อหน่าย

2.2) การนำกฎความคล้ายคลึงกันมาใช้ เป็นการเปรียบเทียบเพื่อให้เข้าใจยิ่งขึ้น

2.3) การนำกฎแห่งการจำแนกมาใช้ โดยการอธิบายถึงความแตกต่าง ของสิ่งที่เรียน

3) ทฤษฎีการเรียนรู้แบบวางเงื่อนไขของ Skinner เขาทำการทดลองกับหนูและนกพิราบ พบว่า การเรียนรู้เกิดจากผู้เรียนเป็นผู้กระทำ โดยการมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนอง และการกระทำใดถ้าได้รับการเสริมแรงมีแนวโน้มจะทำพฤติกรรมนั้นอีก การเสริมแรงตามหลักของ Skinner สรุปได้ว่า ระยะเวลาของการศึกษานั้นต้อง ให้รางวัลตอบสนองทุกครั้ง การเรียนรู้จะเร็วขึ้นและดำเนินไปอย่างได้ผลเป็นที่น่าพอใจ แต่เมื่อเกิดการเรียนรู้แล้วควรเว้นการเสริมแรงแน่นอนเสีย หันมาใช้การเสริมแรงเป็นระยะ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการช่วยให้ผู้เรียนได้ปรับตัวเข้ากับสถานที่ที่เป็นจริงของเหตุการณ์ปัจจุบัน ในชีวิตจริงเป็นการตอบสนองของบุคคล ไม่จำเป็นต้องได้รับการเสริมแรงทุกครั้ง การนำทฤษฎีการเรียนรู้ของ Skinner ไปใช้ในการเรียนการสอน มีดังนี้

3.1) การใช้กฎการเรียนรู้ กฎที่ 1 คือ การเสริมแรงทันทีทันใด มักใช้เมื่อต้องการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างรวดเร็ว ส่วนกฎที่ 2 คือการเสริมแรงเป็นครั้งคราว มักใช้เมื่อต้องการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ไปเรื่อย ๆ แล้วแต่ความเหมาะสมของผู้เรียนและโอกาสที่จะใช้

3.2) การสร้างบทเรียนสำเร็จรูป โดยมีจุดมุ่งหมายว่า ผู้เรียนจะได้รับการเสริมแรงทันทีที่แสดงพฤติกรรมถูกต้อง นอกจากนี้บทเรียนสำเร็จรูป ยังเป็นบทเรียนที่ผู้เรียนสามารถนำไปเรียนด้วยตนเองโดยไม่มีครู ซึ่งเหมาะสำหรับผู้เรียนที่มีเวลาไม่แน่นอน และช่วยในการสอนเสริม

3.3) การใช้ในการปรับพฤติกรรมในทางที่ต้องการ โดยมี 3 ลักษณะคือ การเพิ่มหรือการคงพฤติกรรมเดิมไว้ การสร้างพฤติกรรมใหม่และการลดพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา

3.4) ใช้พฤติกรรมทางวาจา เพื่อใช้ในการสอนวิธีพูดโดยใช้การบันทึกเสียงเพื่อใช้ฟังเสียงอ่าน เสียงพูดให้เหมาะสม

3.5) การตอบสนองหลายรูปแบบก่อนบรรลุเป้าหมาย (fractional anticipatory goal reaction) เป็นการตอบสนองแบบลองผิดลองถูก เพื่อจะได้รูปแบบที่ถูกต้อง

3.6) การลำดับพฤติกรรมเพื่อจัดกลุ่มนิสัย (habit family hierarchy) เป็นวิธีการเรียนรู้ของแต่ละคน เมื่อทำแล้วได้ผลตามมุ่งหมายก็จะใช้วิธีนั้นมาเพื่อพบสภาพปัญหาที่คล้ายคลึงกันจนเป็นนิสัยประจำตัว

4) ทฤษฎีการเรียนรู้ของ Hull เป็นทฤษฎีการวางเงื่อนไข โดยการอาศัยการต่อเนื่องระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนอง โดยเขาเชื่อว่า พฤติกรรมการเรียนรู้เกิดจากแรงขับ คือ ความหิว ความกระหายกับอุปนิสัยของบุคคลนั้น เมื่อได้รับการเสริมแรงเขียนเป็นสมการ ดังนี้

$$\text{พฤติกรรม (behavior)} = \text{แรงขับ (drive)} \times \text{นิสัย (habit)}$$

การเรียนรู้จะเพิ่มขึ้นเมื่อได้รับการเสริมแรง แต่ในบางครั้ง อัตราการเพิ่มจะลดลง แม้การเรียนรู้จะดำเนินไปเรื่อย ๆ ทั้งนี้ ก็เพราะมีตัวแปรอื่นเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ เช่น ความพร้อม ความสนใจ ความถนัด เป็นต้น

5) ทฤษฎีการเรียนรู้ของ Thorndike ได้ทดลองเกี่ยวกับการเรียนรู้ โดยการเน้นสิ่งเร้าและการตอบสนอง ใช้การลองผิดลองถูก เขาใช้แมวที่หิวใส่ในหีบกล และดูการหาทางออกจากหีบกลของแมว เขาค้นพบว่าการเรียนรู้เกิดจากความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้า และการตอบสนอง โดยมีสิ่งภายนอกเป็นตัวเสริมแรง เขาค้นพบกฎ 3 ข้อ ในการเรียนรู้คือ

5.1) กฎแห่งความพร้อม (law of readiness) กฎนี้ กล่าวถึงสภาพความพร้อมของผู้เรียนทั้งร่างกายและจิตใจ ความพร้อมทางร่างกาย หมายถึง ความพร้อมทางวุฒิภาวะ ส่วนความพร้อมทางด้านจิตใจ หมายถึง ความพร้อมที่เกิดจากความพึงพอใจซึ่งต้องมีทั้งสองอย่างประกอบกัน

5.2) กฎแห่งการฝึกหัด (law of exercise) กฎนี้กล่าวถึงการสร้างความมั่นคงของการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนองที่ถูกต้อง โดยการฝึกหัดซ้ำบ่อย ๆ ย่อมทำให้เกิดการเรียนรู้ได้นานและคงทนถาวร โดยมีกฎข้อย่อยอีก 2 ข้อ คือ กฎแห่งการนำไปใช้ทำให้การเรียนรู้ถาวร และกฎแห่งการไม่ได้ใช้ทำให้เกิดการลืม

5.3) กฎแห่งผลที่ได้รับ (law of affect) กฎนี้ กล่าวถึงผลที่ได้รับ เมื่อแสดงพฤติกรรมการเรียนรู้ ถ้าผู้เรียนพอใจก็แสดงพฤติกรรมนั้นอีก หากไม่พอใจก็ไม่อยากจะทำ ซึ่งตรงกับลักษณะการเสริมแรง

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่าทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพฤติกรรมนิยม เน้นพฤติกรรมที่สังเกตได้ สภาพแวดล้อมจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรม พฤติกรรมการเรียนรู้ถูกกำหนดโดยประสบการณ์ การเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อมีการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนอง พฤติกรรมสามารถปรับเปลี่ยนได้ สร้างได้โดยมีการวางเงื่อนไข มีการเสริมแรง ให้รางวัล มีการลงโทษ ควรเลือกการเสริมแรงให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ในการจัดการเรียนการสอนครูควรจะใช้การเสริมแรง การเรียนรู้ความแตกต่าง และความเหมือนกันเป็นสิ่งสำคัญที่ให้การเรียนรู้อยู่ได้นาน

3.2.2 ทฤษฎีความรู้ความเข้าใจหรือทฤษฎีปัญญา (cognitive theories)

ฉันทนา กล่อมจิต และคณะ (2549) และทิสนา เขมณี (2551) กล่าวว่าทฤษฎีนี้มองการเรียนรู้และหยั่งเห็น (insight) พฤติกรรมมีทั้งพฤติกรรมภายนอกและพฤติกรรมภายในซึ่งเน้นในด้านคิด การเรียนรู้เกิดจากการหยั่งเห็น โครงสร้างเป็นกลุ่ม ๆ ของกระบวนการที่จะแก้ไขปัญหา แบ่งเป็นทฤษฎีย่อย ๆ ดังนี้

1) ทฤษฎีกลุ่ม Gestalt Theories เป็นกลุ่มนักคิดชาวเยอรมัน ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1912 โดยมีผู้นำกลุ่ม คือ Werhimer, Kohler, koffka และ Lewin กลุ่มนี้มีแนวคิดว่าการเรียนรู้เกิดจากการจัดประสบการณ์ทั้งหลายที่อยู่กระจัดกระจายให้มารวมกันเสียก่อน แล้วจึงพิจารณาส่วนย่อยต่อไป Gestalt หมายถึง รูปแบบ แผน และรวมมาเป็นส่วนรวม เขาสรุปจากแนวคิดนี้ว่า ส่วนรวมจะมีค่ามากกว่าผลบวกของส่วนย่อย ซึ่งทำให้เกิดการเรียนรู้ 2 ลักษณะ คือ 1) การรับรู้ (perception) เป็นการแปลความหมายจากการสัมผัสด้วยอวัยวะรับสัมผัสทั้ง 5 ได้แก่ หู ตา จมูก ลิ้นและผิวหนัง การรับรู้ที่มากที่สุด คือ ทางสายตา จะประมาณร้อยละ 75 ของการรับรู้ทั้งหมดดังนั้น กลุ่ม Gestalt จึงจัดระเบียบการเรียนรู้โดยแบ่งเป็น 5 กฎ เรียกว่า กฎแห่งการจัดระเบียบ (the law of organization)

1.1) กฎแห่งความชัดเจน (law of clearness) การเรียนรู้ที่ดีต้องมีความชัดเจนและแน่นอน เพราะผู้เรียนมีประสบการณ์เดิมแตกต่างกัน เมื่อต้องการให้เกิดการเรียนรู้เหมือนกัน การเรียนการสอนต้องมีความชัดเจน 1.2) กฎแห่งความคล้ายคลึงกัน (law of similarity) ถ้าสิ่งที่เรียนมีความคล้ายคลึงกันการรับรู้จะถ่ายโยงกันได้ เพราะสามารถจัดเข้ากลุ่มเดียวกัน 1.3) กฎแห่งความใกล้ชิด (law of proximity) สิ่งใดที่มีความใกล้ชิดกัน ผู้เรียน มีแนวโน้มที่จะรับรู้ไว้เป็นแบบเดียวกัน และเป็นหมวดหมู่เดียวกัน 1.4) กฎแห่งความต่อเนื่อง (law of continuity) สิ่งเร้าที่มีทิศทางไปในแนวเดียวกัน ผู้เรียนจะรับรู้ถึงความต่อเนื่องกัน 1.5) กฎแห่งความสมบูรณ์ (law of closer) สิ่งเร้าที่ขาดหายไป ผู้เรียนสามารถรับรู้ให้เป็นภาพสมบูรณ์ได้ โดยอาศัยประสบการณ์เดิม 2) การหยั่งเห็น (insight) หมายถึง การเกิดความคิดขึ้นมาทันที ในขณะที่ประสบปัญหา โดยมองเห็นแนวทางในการแก้ปัญหาเป็นขั้นตอนเป็นแนวทางของสภาพการณ์ใหม่ที่เกิดขึ้น โดยอาศัยความรู้ความเข้าใจที่เคยเรียนมา เป็นการมองเห็นช่องทางในการแก้ปัญหาอย่างทันทีทันใดนักคิดกลุ่มนี้ เช่น Kohler ได้ศึกษาการเรียนรู้ของลิงชิมแปนซีและสังเกตวิธีการแก้ปัญหาด้วยการเอาประสบการณ์เดิมที่มีอยู่มาใช้กับสถานการณ์ใหม่ได้ ลิงมองเห็นช่องทางในการแก้ปัญหาโดยการเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างกล้วยไม้ที่แขวนอยู่นอกกรงและสามารถใช้ไม้สั้นสอดกล้วยได้ เขาเรียกพฤติกรรมนี้ว่าการหยั่งเห็น ส่วน Lewin เป็นผู้ใช้นิเวศวิทยาจิตวิทยาอธิบายการเรียนรู้ เขาพบว่าคนเรานั้นมีช่องว่างที่จะเกิดการเรียนรู้ เรียกว่า ช่องว่างแห่งชีวิต (life space) โดยมองพฤติกรรมของตนว่ามีพลังภายในและมีทิศทาง ดังนั้นจึงควรให้เขาเกิดการเรียนรู้โดยอาศัยช่องว่างแห่งชีวิต

2) ทฤษฎีการเรียนรู้ของ Tolman (Tolman's sign learning) เชื่อว่า การเรียนรู้เป็นการเรียนรู้อย่างมีจุดหมาย เขาคิดว่าความมุ่งหมายและความคาดหวังมีผลต่อการเรียนรู้ แนวคิดของการเรียนรู้ คือ การให้ผู้เรียนสร้างโครงสร้างหรือเครื่องหมายขึ้น และโยงความสัมพันธ์ระหว่างเครื่องหมายและเป้าหมายเข้าด้วยกันและการจะบรรลุเป้าหมายการกระทำของผู้เรียน หลักการเรียนรู้ของ Tolman มีดังนี้ 1) ความคิด ความเข้าใจ เป็นตัวแปรในการเรียนรู้ที่ดีความหมายของสิ่งที่เรียน ให้ผู้เรียนสามารถเลือกพฤติกรรมได้ 2) การเรียนรู้ไม่จำเป็นต้องเรียนรู้เพื่อเลือกพฤติกรรม การเรียนรู้เครื่องหมายต้องอาศัยการคาดคะเนเป็นหลัก การที่จะสามารถคาดคะเนสิ่งต่าง ๆ ได้ ผู้เรียนต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ได้ดีพอสมควร 3) สิ่งที่จะเรียนรู้ต้องมีความสำคัญและมีความหมาย จึงทำให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมต่อระหว่างสิ่งที่เรียนรู้เดิมและสิ่งที่เรียนรู้ใหม่ได้ 4) การเรียนรู้แอบแฝง (latent learning) หมายถึงการเรียนรู้เกิดขึ้นตั้งแต่มิได้รับการเสริมแรง (ปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2546) ส่วนอารีย์ ตันฉวีเจริญรัตน์ (2551) ได้สรุปไว้ว่า ทฤษฎีของ Tolman เชื่อว่าการเรียนรู้เกิดจากการหยั่งเห็น (insight) แล้วนำมาสรุปเป็นกฎเกณฑ์โดยโยงเข้าหาสิ่งที่มีความหมาย หรือสัญลักษณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง

3) ทฤษฎีการเรียนรู้ของ Bruner (Bruner's theory of learning) เขามองเห็นว่าความรู้เป็นกระบวนการ มิใช่ผลผลิต ครูควรสนใจวิธีการมากกว่าผลที่ได้รับ กระบวนการก่อให้เกิดการเรียนรู้ จึงไม่ควรสอนแต่เนื้อหา แต่ควรสอนให้คิดอย่างมีเหตุผล ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ ที่ใช้แสวงหาความรู้และให้เกิดการเรียนรู้ Bruner พบวิธีการจัดการเรียนการสอนที่เรียกว่า วิธีการแบบค้นพบและสืบสวนสอบสวน (method of discovery and inquiry) เขาคิดว่าความพร้อมของผู้เรียนสามารถจัดกระทำได้ โดยไม่ต้องรอให้เกิดความพร้อมตามธรรมชาติ ความสนใจของนักเรียนเป็นสิ่งเสริมให้เกิดความพร้อมในการเรียนหลักการเรียนรู้ของ Bruner มีดังนี้

- 1) การเรียนรู้จะต้องเกิดความคิดสร้างสรรค์ (intuitive) และต้องเกิดอย่างฉับไว (sharp insight)
- 2) การทำความเข้าใจ เป็นพื้นฐานที่จะช่วยในการเรียนรู้
- 3) ต้องจัดสิ่งที่เรียนให้เป็นระเบียบ
- 4) การมีแนวคิดพื้นฐาน จะเชื่อมโยงไปสู่การเรียนรู้อื่นได้
- 5) การจัดโครงสร้างจะช่วยให้การเรียนอย่างต่อเนื่อง ไม่เกิดช่องว่างระหว่างความรู้พื้นฐานกับประสบการณ์ใหม่

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ทฤษฎีกลุ่มความรู้ความเข้าใจ ประกอบด้วย ทฤษฎี กลุ่ม Gestalt ที่มีแนวคิดว่าการเรียนรู้เกิดจากการจัดประสบการณ์ส่วนรวมก่อนแล้วจึงพิจารณาส่วนย่อย ทฤษฎีการเรียนรู้ของ Tolman มีแนวคิดว่า ความมุ่งหมายและความคาดหวังมีผลต่อการเรียนรู้ และทฤษฎีการเรียนรู้ของ Bruner มีแนวคิดว่าความรู้เป็นกระบวนการ มิใช่ผลผลิต กระบวนการก่อให้เกิดการเรียนรู้ จึงไม่ควรสอนแต่เนื้อหา แต่ควรสอนให้คิดอย่างมีเหตุผล ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม

3.2.3 ทฤษฎีของกลุ่มมนุษยนิยม (humanisticism)

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546) กล่าวว่า ทฤษฎีนี้คัดค้านการทดลองเกี่ยวกับพฤติกรรมของสัตว์ แล้วอ้างอิงมาใช้กับคน และปฏิเสธที่จะใช้คนทดลองแทนสัตว์ มองว่ามนุษย์มีอิสระเสรี มีความสำคัญ มีศักดิ์ศรี ควรให้ความสำคัญกับมนุษย์ในด้านความคิด การมีชีวิตจิตใจ และอารมณ์ คนจะเรียนรู้ได้ด้วยตัวเองเมื่อเขารับผิดชอบตนเอง นำตนเอง พัฒนาตนเองได้ ในการจัดการเรียนการสอนต้องเคารพในความเป็นมนุษย์ของผู้เรียนด้วย กลุ่มนี้เชื่อว่าผู้เรียน เป็นศูนย์กลางในการเรียน นักคิดในกลุ่มนี้มีดังนี้

- 1) ทฤษฎีความต้องการของ Maslow (Maslow hierarchy needs theory) เขาอธิบายว่ามนุษย์มีความต้องการทางกายภาพ คนเรามักจะต้องการทางร่างกายซึ่งเป็นการเบื้องต้น แล้วจึงจะสนองความต้องการทางจิตใจ เขาแบ่งเป็น 5 ชั้น คือ 1.1) ความต้องการทางกายภาพ ได้แก่ ความต้องการอาหาร น้ำ อากาศ การนอนหลับพักผ่อน การขับถ่ายของเสีย และความต้องการทางเพศ เป็นต้น 1.2) ความต้องการความปลอดภัย 1.3) ความต้องการความรักและการยอมรับ 1.4) ความต้องการการยกย่องจากผู้อื่น 1.5) ความต้องการการประสบความสำเร็จในชีวิต

2) ทฤษฎีของ Rogers เขาศึกษาถึงวิธีการบำบัดทางจิต ปล่อยให้เด็กได้ระบายความ อึดอัด ให้ผู้เรียนได้แก้ปัญหาของตนเอง Rogers เชื่อว่า เรื่องการเรียนรู้ของนักเรียน เขาต้องเป็น ผู้เรียนเอง ครูคอยอยู่ห่าง ๆ และเป็นทีปรึกษา การจัดกิจกรรมในการเรียนควรให้ผู้เรียนเป็น ศูนย์กลางการเรียนรู้ บรรยากาศแบบกระบวนการกลุ่ม กฎระเบียบ ควรให้นักเรียนในกลุ่มตั้งกันเอง ความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติจะให้เกิดทั้งปัญญาและเจตคติที่ดีต่อเรื่องที่เรียน โดยครูไม่สามารถจะ ถ่ายทอดทุกสิ่งได้ แต่ครูสามารถจัดสิ่งแวดล้อมให้เขาเรียนสิ่งเหล่านั้นได้

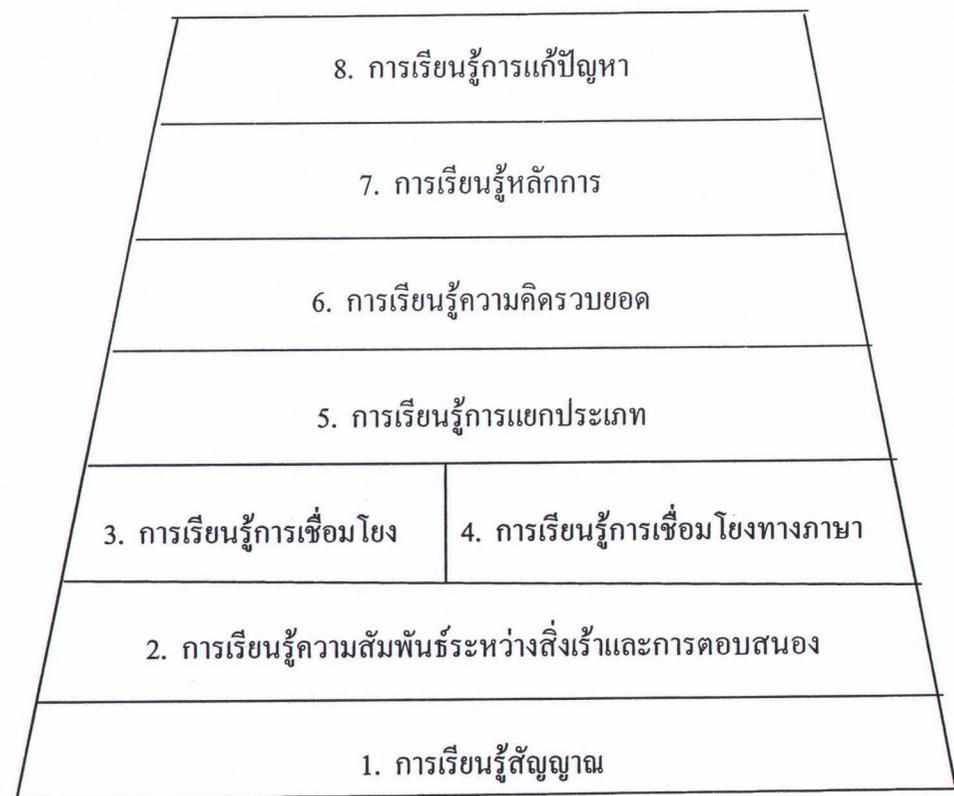
3) ทฤษฎีของ Combs เขาเชื่อว่าความเข้าใจเป็นการนำไปสู่การเรียนรู้และกิจกรรม อื่น ๆ ครูควรให้สิ่งแวดล้อมในช่วงที่ผู้เรียนกำลังสนใจและตั้งใจเรียน เพราะเป็นช่วงแห่งการ ส่งเสริมความเข้าใจ ผู้เรียนสามารถปรับความเชื่อและการรับรู้ได้ ให้ผู้เรียนคิดหาเหตุผลด้วยตนเอง และคิดได้ในทางที่ดี ครูจะต้องมีความรู้สึกที่ดีต่อนักเรียนและไวต่อความรู้สึกของนักเรียนหลักการ เรียนรู้ที่ได้จากทฤษฎีมนุษยนิยม คือ การให้คุณค่าความเป็นมนุษย์กับผู้เรียน โดยเฉพาะความรู้สึก อารมณ์ และสภาพจิตใจ ครูมีบทบาทเป็นผู้ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ด้วยตนเองโดยเน้นการให้ นักเรียนเป็นศูนย์กลาง

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ทฤษฎีกลุ่มมนุษยนิยมประกอบด้วย ทฤษฎีความต้องการของ Maslow ที่เน้นการจัดการเรียนรู้ตามลำดับความต้องการ ทฤษฎีของ Rogers มีแนวคิดทำให้ผู้เรียน ได้แก้ปัญหาของตนเอง และทฤษฎีของ Combs เชื่อว่าความเข้าใจเป็นการนำไปสู่การเรียนรู้

3.2.4 ทฤษฎีผสมผสาน (Integrated theory)

ฉันทนา กล่อมจิต และคณะ (2549) และทีศนา เขมณี (2551) กล่าวว่า ทฤษฎี ผสมผสานได้แก่ทฤษฎีการเรียนรู้ของ Gagne เขาได้ผสมผสานทฤษฎีพฤติกรรมนิยมกับทฤษฎีความรู้ ความเข้าใจ แล้วสรุปเป็น 8 ขั้นตอนในการเรียนรู้ 1) การเรียนรู้สัญญาณ (sign learning) เป็น การเรียนรู้ที่อยู่ในระดับต่ำสุด เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นอย่างไม่ตั้งใจ เช่น จากการทดลองการหลั่งน้ำลาย ของสุนัข เมื่อได้ยินเสียงกระดิ่ง ตามทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีเงื่อนไขของ Pavlov การเรียนรู้สัญญาณ เป็นสิ่งที่เราสามารถสังเกตเห็นจากชีวิตประจำวันของเรา ได้แก่ การกระพริบตาเมื่อมีของมา กระพริบตา 2) การเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนอง (stimulus response learning) เป็นการเคลื่อนไหวของอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกายต่อสิ่งเร้า เป็นการเน้นข้อต่อระหว่าง สิ่งเร้าและการตอบสนองโดยผู้เรียนเป็นผู้กระทำเอง เช่น การทดลองจิกเป็นสี่ของนกพิราบ จากการทดลองของ Skinner 3) การเรียนรู้การเชื่อมโยง (chaining) เป็นการเรียนรู้ที่เกิด จากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนองติดต่อกัน เป็นการเรียนรู้ในด้านทักษะ เช่น การเขียน การอ่าน การพิมพ์ดีด และการเล่นดนตรี เป็นต้น 4) การเชื่อมโยงทางภาษา (verbal association) เป็นการเชื่อมโยงความหมายทางภาษาโดยออกมาเป็นคำพูด แล้วจึงใช้ตัวอักษร เช่น

การเรียนรู้การใช้ภาษา รวมทั้งการเรียนรู้ตัวอักษรด้วย 5) การแยกประเภท (multiple discrimination learning) เป็นความสามารถในการแยกสิ่งเร้าและการตอบสนอง ผู้เรียนเห็นความแตกต่างของสิ่งของประเภทเดียวกัน เป็นการจำแนกความแตกต่างด้านทักษะและภาษา สามารถแยกลักษณะของลายเส้นจากหมึกเขียนได้ 6) การเรียนรู้ความคิดรวบยอด (concept learning) เป็นความสามารถที่ผู้เรียนมองเห็นลักษณะร่วมของสิ่งต่าง ๆ เช่น เมื่อนึกถึงวิทยุก็นึกถึงความถี่ของเสียง การใช้ไฟฟ้าและแบตเตอรี่การรับฟังข่าวสาระบันเทิงได้ 7) การเรียนรู้หลักการ (principle learning) เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการนำความคิดรวบยอดสองความคิดนั้นมาสัมพันธ์กัน แล้วสรุปตั้งเป็นกฎเกณฑ์ขึ้น เช่น ไฟฟ้าเป็นสื่อนำความร้อน 8) การเรียนรู้การแก้ปัญหา (problem - solving learning) การเรียนรู้ด้วยการแก้ปัญหาเกิดขึ้นจากที่ผู้เรียนนำหลักการที่มีประสบการณ์มาก่อนใช้ในการแก้ปัญหา เป็นความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมและปัญหา ดังแสดงในภาพที่ 1

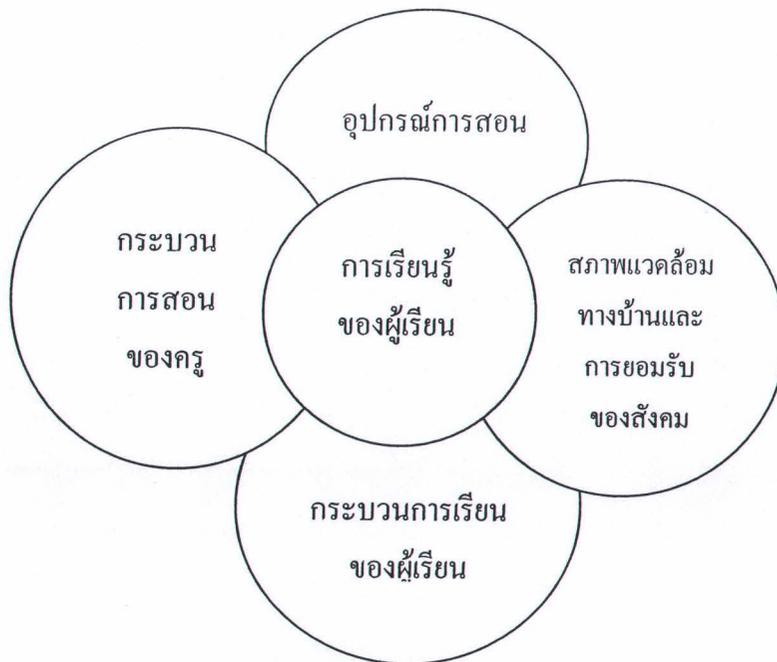

ภาพที่ 1 แสดงลำดับขั้นการเรียนรู้ (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2546)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ทฤษฎีการเรียนรู้ของ Gagne เป็นทฤษฎีผสมผสานระหว่างทฤษฎีพฤติกรรมนิยมกับทฤษฎีความรู้ความเข้าใจ โดยสรุปเป็นขั้นตอนในการเรียนรู้ 8 ขั้นตอน

3.2.5 ทฤษฎีการเรียนรู้ของ Bloom

Bloom (1993) แบ่งจุดหมายทางการศึกษาออกเป็น 3 ด้านคือ พุทธิพิสัย (cognitive domain) ทักษะพิสัย (psychomotor domain) จิตพิสัย (affective domain) และปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546) กล่าวว่า องค์ประกอบที่จะทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายทางการศึกษา จะประกอบด้วย 4 ด้าน คือ 1) อุปกรณ์การสอน (instructional material) อุปกรณ์ที่จะช่วยให้ครูได้ใช้ในการสอนผู้เรียนให้สะดวกและเข้าใจได้ง่าย 2) กระบวนการสอนของครู (teaching process) จากวิธีการถ่ายทอดความรู้ของครู การอธิบายให้ผู้เรียนได้เข้าใจ 3) กระบวนการของผู้เรียนในการเรียนการสอน (student processing of instruction) เน้นกระบวนการเรียนรู้ของตัวผู้เรียน โดยอาศัยความตั้งใจเอาใจใส่ และความสามารถในการรับรู้และเรียนรู้ 4) สภาพแวดล้อมทั้งทางบ้านและสังคม (home environment and social system) สภาพแวดล้อมทั้งทางบ้านและสังคมทั่วไปมีผลต่อการเรียนรู้ เช่น เพื่อน วิทยุ โทรทัศน์หนังสือพิมพ์ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสิ่งเหล่านี้ โดย การฟัง การพบเห็น การติดต่อ ดังแสดงในแผนภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แสดงองค์ประกอบการเรียนรู้ของผู้เรียน (ปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2546)

ในกระบวนการสอนของครู คุณภาพการสอนของครูนั้นว่ามีความสำคัญมาก ซึ่งจะประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ประการ คือ 1) การชี้แนะ (cues) หมายถึง การบอกจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนและงานที่จะต้องทำให้ผู้เรียนได้ทราบอย่างชัดเจน 2) การมีส่วนร่วม (participation) หมายถึง การร่วมมือกันในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน 3) การเสริมแรง (reinforcement)

หมายถึง การชมเชย การติ 4) การให้ข้อมูลย้อนกลับและแก้ไขข้อบกพร่อง (feedback and correction) เป็นการตรวจสอบผลการสอนของครูและผลการเรียนของผู้เรียน แจกผลนั้นให้ผู้เรียนทราบ และพิจารณา ว่าผู้เรียนยังมีจุดบกพร่องในเรื่องใด ก็จะได้แก้ไขเพื่อปรับปรุงผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน โดยยึดข้อมูลย้อนกลับนั้น และเนื่องจากทฤษฎีของ Bloom ได้จากการคิดและการทดลองโดยใช้ ยุทธวิธีการเรียนเพื่อรอบรู้ (mastery learning) Block จึงได้เสนอรูปแบบ การนำทฤษฎีของ Bloom ไปใช้ในการเรียนการสอน ดังนี้ แยกวิชาออกเป็นหน่วยเล็ก ๆ แต่ละหน่วยใช้เวลาสอนหนึ่งหรือ สองสัปดาห์ 1) ระบุจุดหมายของการสอนในแต่ละหน่วยอย่างชัดเจน 2) ทำการสอนแต่ละหน่วย โดยสอนเป็นกลุ่มตามปกติ 3) ทำการทดสอบวินิจฉัยความก้าวหน้าในตอนท้ายของแต่ละหน่วย เพื่อพิจารณาว่ามีความรอบรู้ในหน่วยนั้น ๆ แล้วหรือยัง ถ้ายังมีจุดใดจะต้องซ่อมเสริมเพื่อให้รอบรู้

กล่าวโดยสรุปว่าทฤษฎีการเรียนรู้ของ Bloom มีจุดมุ่งหมาย 3 ด้าน คือ พุทธพิสัย ทักษะพิสัย จิตพิสัย และองค์ประกอบที่จะทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายทางการศึกษามี 4 ด้าน คือ อุปกรณ์การสอน กระบวนการสอนของครู กระบวนการของผู้เรียนในการเรียนรู้ สภาพแวดล้อม ทางบ้าน และการยอมรับของสังคม

3.2.6 ทฤษฎีการสรรค์สร้างความรู้ (constructivism)

ทิสนา เขมมณี (2551) ได้นำเสนอทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความเชื่อว่าบุคคลสามารถ สรรค์สร้างความรู้ ความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ ที่ตนเกี่ยวข้องสัมพันธ์ด้วยได้ด้วยตนเอง และเชื่อว่าการเรียนรู้ที่มีความหมายสำหรับผู้เรียน คือ การเรียนรู้ในสิ่งที่ผู้เรียนสนใจ เรียนรู้ในสิ่งที่สัมพันธ์ เกี่ยวข้องกับชีวิตจริงของผู้เรียน ผู้เรียนสามารถนำความรู้หรือประสบการณ์การเรียนรู้นั้นไปใช้ได้ อย่างแท้จริง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ทฤษฎีการสรรค์สร้างความรู้ มีรากฐานมาจากแนวคิดของ Vygotsky และ Piaget โดยที่ Piaget อธิบายว่าพัฒนาการทางเขาว์ปัญญาของบุคคลมีการปรับตัวผ่านทางกระบวนการซึม ซาบหรือดูดซึม (assimilation) และกระบวนการปรับ โครงสร้างทางปัญญา (accommodation) พัฒนาการเกิดขึ้นเมื่อบุคคลรับ และซึมซาบข้อมูลหรือประสบการณ์ใหม่เข้าไปสัมพันธ์กับความรู้หรือ โครงสร้างทางปัญญาที่มีอยู่เดิม หากไม่สามารถสัมพันธ์กันได้จะเกิดภาวะ ไม่สมดุลขึ้น (disequilibrium) บุคคลจะพยายามปรับสถานะให้อยู่ในสถานะที่สมดุล (equilibrium) โดยใช้กระบวนการปรับ โครงสร้างทางปัญญา (accommodation) โดยที่ Piaget เชื่อว่าคนเราจะมิพัฒนาการทางปัญญาเป็นไป ตามลำดับขั้นจากการมีปฏิสัมพันธ์และมีประสบการณ์กับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ และประสบการณ์ ที่เกี่ยวกับการคิดเชิงตรรกะและคณิตศาสตร์ (logical mathematical experience) รวมทั้งการถ่ายทอด ความรู้ทางสังคม (social transmission) วุฒิภาวะ (maturity) และกระบวนการพัฒนาวัฒนธรรม และสังคม อย่างมาก โดยได้อธิบายว่ามนุษย์ได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมตั้งแต่เกิด ซึ่งนอกจาก

สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติแล้ว ก็ยังมี สิ่งแวดล้อมทางสังคม ซึ่งก็คือวัฒนธรรมที่แต่ละสังคมสร้างขึ้น ดังนั้น สถาบันทางสังคมต่าง ๆ เริ่มตั้งแต่สถาบันครอบครัวจะมีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางเชาว์ปัญญาของแต่ละบุคคล นอกจากนั้นภาษายังเป็นเครื่องมือสำคัญของการคิดและการพัฒนาเชาว์ปัญญาขั้นสูง พัฒนาการทางภาษาและพัฒนาการทางความคิดของเด็กเริ่มด้วยการพัฒนาที่แยกจากกัน แต่เมื่ออายุมากขึ้นพัฒนาการทั้งสองด้านจะเป็นไปด้วยกัน และนอกจากนี้ยังมีนักการศึกษาอีกท่านหนึ่งคือ Ulrich Neisser ได้ให้คำนิยามของกระบวนการรู้คิด (cognition) ว่าเป็นกระบวนการทางสมองในการปรับ เปลี่ยน ลด ตัดทอน ขยาย จัดเก็บและใช้ข้อมูลต่าง ๆ ที่รับเข้ามาทางประสาทสัมผัส ซึ่งอาจจะเกิดหรือไม่เกิดจากการกระตุ้นของสิ่งเร้าภายนอกก็ได้ ดังนั้น การรู้สึก การรับรู้ จินตนาการ การระลึกได้ การจำการคงอยู่ การแก้ปัญหา การคิดและอื่น ๆ อีกมาก จึงถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการรู้คิดนี้

นักทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มสรรค์สร้างความรู้มีความเชื่อว่า แม้โลกนี้จะมีอยู่จริง และสิ่งต่าง ๆ มีอยู่ในโลกจริง แต่ความหมายของสิ่งเหล่านั้นมิได้อยู่ในตัวของมันเอง สิ่งต่าง ๆ มีความหมายขึ้นจากการคิดของคนที่รับรู้สิ่งนั้น และแต่ละคนจะให้ความหมายต่อสิ่งเดียวกันแตกต่างกันออกไปอย่างหลากหลาย ดังนั้น สิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในโลกจึงไม่มีความหมายที่ถูกต้องหรือที่เป็นจริงที่สุด การรับรู้ความหมายของบุคคลแต่ละคนเกิดจากการมีประสบการณ์เดิมมาก่อน ดังนั้น สิ่งแวดล้อมที่อยู่ในประสบการณ์นั้นก็ย่อมเป็นส่วนหนึ่งของการคิดนั้น หรือเป็นความหมายส่วนหนึ่งของความคิดนั้น ด้วยเหตุนี้ Vygotsky จึงเน้นที่ความสำคัญระหว่างบุคคล และการช่วยเหลือผู้เรียนเพื่อให้ก้าวหน้าจากระดับพัฒนาการที่เป็นอยู่ไปถึงระดับพัฒนาการที่เด็กมีศักยภาพจะไปถึงได้ ซึ่ง Vygotsky อธิบายว่า เด็กที่ยังมีวุฒิภาวะไม่เพียงพอ หรือยังไม่พร้อมที่จะทำสิ่งนั้นจำเป็นต้องรอให้เด็กมีวุฒิภาวะที่สูงขึ้นหรือลดระดับพัฒนาการให้ต่ำลง แนวคิดดังกล่าวนี้ทำให้ Vygotsky เชื่อว่าการให้ความช่วยเหลือชี้แนะแก่เด็ก ซึ่งอยู่ในลักษณะของ assisted learning หรือ scaffolding เป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะสามารถช่วยพัฒนาเด็กให้ไปถึงระดับที่อยู่ในศักยภาพของเด็กได้ การเรียนรู้ที่มีความหมายสำหรับผู้เรียน คือ การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการศึกษาในสภาพที่เป็นจริง หรือการเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้ได้จริงนอกห้องเรียนเป็นการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของบุคคลนั้น ๆ และ ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์ (2546) ได้สรุปและแบ่งขั้นตอนกระบวนการคิดสร้างสรรค์ไว้ดังนี้ ขั้นที่ 1 การชี้ปัญหาหรือระบุประเด็นปัญหาให้ชัดเจน เป็นการ “ค้นหาความจริง” (fact finding) และ “ค้นพบปัญหา” (problem finding) กล่าวคือการตระหนักถึงปัญหาโดยการสืบค้นเข้าไปภายในตัวเอง คือเมื่อเกิดความกังวลใจไม่สบายใจ ต้องพิจารณาว่าความกังวลนั้นเกิดจากสาเหตุใด ซึ่งนำไปสู่การค้นพบสาเหตุ หรือปัญหาเป็นลำดับต่อมา โดยต้องระบุหรือชี้ชัดประเด็นปัญหาให้ชัดเจนก่อนว่าปัญหานั้นคืออะไรเป็นอันดับแรก จากนั้นจึงผ่านไปสู่การรวบรวม

ข้อมูลที่เกี่ยวข้องเป็นลำดับถัดไป ขั้นที่ 2 การรวบรวมข้อมูล ข้อมูลหมายถึง ความรู้ ข้อเท็จจริง ประสบการณ์เดิม ตลอดจนข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน เพื่อใช้เป็นฐานในการคิด แก้ปัญหาต่อไป ขั้นที่ 3 การวิเคราะห์ เป็นขั้นพิจารณาและแจกแจงข้อมูลที่ได้เป็นการคิดไตร่ตรอง วางแผนข้อมูลต่าง ๆ ที่มีอยู่โดยคิดวิเคราะห์แจกแจงถึงลงไปในรายการต่าง ๆ แยกแยะตีความและ เปรียบเทียบ เช่น ความเหมือน ความต่างและความสัมพันธ์ของข้อมูล เป็นต้น ขั้นที่ 4 การใช้ ความคิดคัดเลือกข้อมูล เมื่อผ่านการวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นที่ 3 แล้วจะต้องพิจารณาข้อมูลที่ได้ อย่างละเอียดรอบคอบเพื่อตัดสินใจว่าข้อมูลใดเหมาะสมหรือไม่เหมาะสม โดยพยายามมองหาทางเลือก ไว้หลาย ๆ ทาง นับเป็นขั้นการค้นหาคำคิดหรือสมมติฐาน (idea finding) หลักสำคัญคือต้อง พยายามระดมความคิด พยายามผลิตความคิดออกมาให้ได้มากที่สุดอย่างเป็นอิสระ หรือกล่าวอีก นัยหนึ่งคือ มุ่งผลิตความคิดออกนอกลำดับตัวเอง ขั้นที่ 5 การประมวลความคิด ความคิดเมื่อเกิดขึ้น ครั้งแรกอาจยังฟุ้งกระจายไม่ชัดเจนต้องผ่านการคิดทบทวนซ้ำ เพื่อให้ความคิดนั้นก่อรูปและพัฒนา ในรายละเอียด จนมีความชัดเจนมากขึ้นตามลำดับ เป็นกระบวนการครุ่นคิด (incubation) ในขั้นนี้ ข้อมูลทั้งเก่าและใหม่ จะสับสนปนเปไปไม่เป็นระเบียบยังไม่สามารถขมวดความคิดเป็นคำตอบที่ ชัดเจนได้ จึงปล่อยความคิดนั้นเจียบ ๆ เสมือนระยะฟักตัว ซึ่งอาจจะสำเร็จหรือไม่ก็ได้ ขั้นที่ 6 การสังเคราะห์ เมื่อผ่านการคิดอย่างละเอียดรอบคอบแล้ว จะต้องรวบรวมหรือเชื่อมต่อองค์ประกอบ ของปัญหา ข้อมูลต่าง ๆ เข้าด้วยกัน จนได้ภาพรวมของปัญหา หรือสภาพการณ์ ที่แจ่มชัด จนเกิด ประกายแนวคิด (illumination or insight) จากการร้อยเรียงเหตุผล ข้อมูลและความคิดต่าง ๆ เข้าด้วยกัน จนกระทั่งสามารถเห็นความสัมพันธ์ของสภาพการณ์หรือปัญหาที่เกิดขึ้นว่าสิ่งต่าง ๆ มีเหตุผล เชื่อมโยงกันอย่างไร เกิดความเข้าใจและคิดคำตอบออกทันทีหรือที่เรียกว่า “ความคิดแวบ” หรือ “ปิ๊ง” นั่นเอง ขั้นที่ 7 การประเมินผล เมื่อเกิดประกายความคิดขึ้นแล้วขั้นต่อมาจะต้องทดสอบ หรือพิสูจน์ (verification) ว่าความคิดนั้นเป็นจริงและถูกต้องหรือไม่ เป็นการยอมรับผลจากการ ค้นพบ (acceptance finding) โดยนำวิธีการที่ผ่านประเมินแล้วว่าเหมาะสมมาพิสูจน์ให้เห็นว่า สามารถนำไปใช้ได้ รวมทั้งเผยแพร่ความคิดนั้นไปสู่สาธารณชนเพื่อให้ความคิดนั้นเป็นที่ยอมรับ โดยสากล

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ทฤษฎีการสรรค์สร้างความรู้ ให้ความสำคัญกับกระบวนการ ทางสติปัญญาโดยมีความเชื่อว่าบุคคลจะรับรู้หรือเข้าใจสิ่งต่าง ๆ นอกจากจะรับข้อมูลจากภายนอก เหล่านั้นเข้ามาสู่ระบบการเก็บข้อมูลในสมองแล้ว บุคคลยังสร้างสรรค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง โดยใช้กระบวนการทำความเข้าใจ จนสามารถให้คำตอบที่มีความหมายสำหรับตนเอง ซึ่งต้องอาศัย ความรู้หรือประสบการณ์เดิมที่มีอยู่ก่อนในโครงสร้างของสมอง และการให้ความหมายของบุคคล จะมีความแตกต่างกันออกไป เนื่องจากประสบการณ์เดิม สภาพภูมิหลัง ความเชื่อ วัฒนธรรม

และความรู้สึก ที่ตนเองมีอยู่ก่อนแตกต่างกัน ดังนั้น จึงเน้นการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสภาพที่แท้จริงของผู้เรียน สามารถนำความรู้ที่ได้ไปเชื่อมโยงกับสภาพปัญหาภายนอกห้องเรียนได้ หรือเรียนรู้จากสภาพการณ์ที่เป็นจริงในการดำเนินชีวิตประจำวัน

3.2.7 ทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความหมายของ Ausubel

สตราค์ โค้วตระกูล (2544) ได้อธิบายถึงทฤษฎีของ Ausubel ไว้ว่าเป็นทฤษฎีที่หาหลักการอธิบายการเรียนรู้ที่เรียกว่า Meaningful Verbal Learning โดยเชื่อมโยงการเรียนรู้ที่ปรากฏในหนังสือที่โรงเรียนใช้กับความรู้เดิมที่อยู่ในสมองผู้เรียนในโครงสร้างสติปัญญา หรือการสอนโดยวิธีการให้ข้อมูลข่าวสารด้วยถ้อยคำ เน้นความสำคัญของการเรียนรู้ที่มีความเข้าใจในความหมาย การเรียนรู้เกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนได้รวมหรือเชื่อมโยง (Subsumme) สอดคล้องกับ ทิสนา แคมมณี (2551) ทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความหมาย Ausubel เชื่อว่าการเรียนรู้จะมีความหมายแก่ผู้เรียน หากการเรียนรู้นั้นสามารถเชื่อมโยงกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่รู้มาก่อน การนำเสนอความคิดรวบยอดหรือกรอบมโนทัศน์ หรือกรอบความคิดในเรื่องใดเรื่องหนึ่งแก่ผู้เรียนก่อนการสอนเนื้อหาสาระนั้น ๆ จะช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนเนื้อหาสาระนั้นอย่างมีความหมาย ส่วนพรณี ช. เจนจิต (2545) ได้นำเสนอทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความหมายของ Ausubel ว่าการเรียนรู้ที่มีความหมายจะเกิดได้ก็ต่อเมื่อผู้เรียนได้รับประสบการณ์หรือความรู้ใหม่ที่มีความสอดคล้องกับความรู้เดิมที่นักเรียนมีอยู่ แล้วทำการเชื่อมโยงความรู้ใหม่ให้ เข้ากับความรู้เดิมของผู้เรียนได้ ดังนั้น การจัดเนื้อหาให้แกผู้เรียนจึงเป็นลักษณะการใช้หลักการหรือมโนคติ จากมโนคติที่กว้างที่สุดไปถึงมโนคติที่แคบลงอย่างเป็นลำดับและต่อเนื่อง ซึ่งการเชื่อมโยงความรู้ในลักษณะนี้จะให้ผู้เรียนเกิดความรู้และความเข้าใจในระยะยาว หรือเกิดการเรียนรู้ที่คงทน และนำเสนอทฤษฎีโครงสร้างทางสติปัญญาของ Ausubel โดย Ausubel กล่าวถึงโครงสร้างทางสติปัญญา (cognitive structure) ไว้ว่า โครงสร้างทางสติปัญญาเป็นโครงสร้างของความรู้ที่ผู้เรียนเก็บสะสมไว้ในสมองในขณะใดขณะหนึ่งว่ามีการจัดระบบความรู้เหล่านั้นชัดเจน มั่นคงเพียงใด มีการจัดระบบมากน้อยแค่ไหน โครงสร้างทางสติปัญญาจะประกอบด้วยมโนคติที่จัดไว้อย่างเป็นระบบ จากมโนคติที่กว้างที่สุดไปยังมโนคติที่มีความหมายแคบลง โครงสร้างทางสติปัญญาของบุคคลจะจัดลำดับความรู้ในสาขาใดสาขาหนึ่งไว้ในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการเรียนรู้และจดจำข้อมูลใหม่ ๆ ในสาขานั้นซึ่งจะเป็น ตัวบ่งชี้ถึงความชัดเจนในสิ่งที่จะเรียน ซึ่งผ่านเข้ามาในขอบข่ายของความคิด (cognitive field) กระบวนการนี้เป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ ถ้าโครงสร้างทางสติปัญญาจัดลำดับได้เป็นอย่างดี การรับรู้ความรู้ใหม่ก็จะเกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี แต่หากการจัดลำดับเป็นไปอย่างสับสน ไม่ชัดเจน และไม่มั่นคง การรับรู้และจดจำความรู้ใหม่ก็จะเกิดขึ้นได้น้อยหรือไม่สามารถรับรู้ได้เลย Ausubel ยืนยันว่าโครงสร้างทางสติปัญญาของบุคคลที่มีอยู่เดิมเป็นองค์ประกอบอันดับแรกที่สำคัญที่สุดใน

การรับรู้ความรู้ใหม่อย่างมีความหมาย ดังนั้นการรับรู้ความรู้ใหม่จะมีความหมาย และจดจำได้นาน เพียงใดขึ้นอยู่กับ โครงสร้างทางสติปัญญาเดิมของผู้เรียน ดังนั้น หากต้องการให้เกิดการเรียนรู้ ความรู้ใหม่ที่มีความหมายและมีความคงทน ก่อนที่จะมีการให้ความรู้ใหม่แก่ผู้เรียนนั้น สิ่งสำคัญ อย่างยิ่ง คือ ผู้สอนจำเป็นจะต้องเพิ่ม หรือเสริมความชัดเจนและมั่นคงของความรู้เดิมให้แก่ผู้เรียน Ausubel ได้ให้หลักการสำคัญของโครงสร้างทางสติปัญญาที่นำไปใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนไว้ 2 ประการ คือ progressive differentiation และ integrative reconciliation ซึ่งหลักการทั้ง 2 เหล่านี้จะช่วยในการจัดลำดับเนื้อหาในแต่ละวิชาทำให้ผู้เรียนสามารถรับเนื้อหา ในแต่ละวิชาที่เรียนเข้าไปอยู่ในโครงสร้างทางสติปัญญาของเขาได้อย่างมั่นคง

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การเรียนรู้อย่างมีความหมายจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้เรียนได้รับ ประสบการณ์หรือความรู้ใหม่ที่มีความสอดคล้องกับความรู้เดิมที่นักเรียนมีอยู่แล้วทำการเชื่อมโยง ความรู้ใหม่ให้เข้ากับความรู้เดิมของผู้เรียนได้ และมีหลักการสำคัญของโครงสร้างทางสติปัญญาที่ นำไปใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนไว้ 2 ประการ คือ progressive differentiation และ integrative reconciliation

จากที่กล่าวมาทั้งหมดสรุปได้ว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยมีทฤษฎีการเรียนรู้ที่สำคัญดังนี้ คือ ทฤษฎีกลุ่มพฤติกรรมนิยม ทฤษฎีความรู้ความเข้าใจ ทฤษฎี ของมนุษย์นิยม ทฤษฎีผสมผสาน ทฤษฎีการสร้างสรรค์สร้างความรู้ ทฤษฎีการเรียนรู้อย่างมีความหมาย และทฤษฎีโครงสร้างทางสติปัญญา และจากการวิเคราะห์ สังเคราะห์สามารถสรุปรายละเอียด เป้าหมาย และแนวทางในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เป้าหมายและแนวทางในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนตามหลักทฤษฎีการเรียนรู้

ทฤษฎี	เป้าหมาย					แนวทาง
	ด้านร่างกาย	ด้านสติปัญญา	ด้านอารมณ์	ด้านสังคม	ด้านคุณธรรมจริยธรรม	
1. ทฤษฎีกลุ่มพฤติกรรมนิยม	✓	✓	✓	✓	✓	<ol style="list-style-type: none"> 1. การเรียนรู้เกิดจากผู้เรียนเป็นผู้กระทำ 2. การกระทำใดถ้าได้รับการเสริมแรง มีแนวโน้มจะทำพฤติกรรมนั้นอีก 3. การเสริมแรงทันทีทันใด ใช้เมื่อต้องการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างรวดเร็ว 4. การเสริมแรงเป็นครั้งคราว ใช้เมื่อต้องการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ไปเรื่อย ๆ 5. การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ต้องมีความพร้อมทางด้านร่างกายและจิตใจ 6. การฝึกหัดซ้ำบ่อย ๆ ย่อมทำให้เกิดการเรียนรู้ได้นานและคงทน
2. ทฤษฎีความรู้ความเข้าใจ		✓				<ol style="list-style-type: none"> 1. การเรียนรู้ที่ดีต้องมีความชัดเจนและแน่นอน 2. สิ่งที่เรียนมีความคล้ายคลึงกันการรับรู้จะถ่ายโยงกันได้ 3. กระบวนการทำให้เกิดการเรียนรู้

ตารางที่ 1 เป้าหมายและแนวทางในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนตามหลักทฤษฎีการเรียนรู้ (ต่อ)

ทฤษฎี	เป้าหมาย					แนวทาง
	ด้านร่างกาย	ด้านสติปัญญา	ด้านอารมณ์	ด้านสังคม	ด้านคุณธรรมจริยธรรม	
4. ทฤษฎีผสมผสาน	✓	✓	✓	✓		<p>การเรียนรู้มี 8 ขั้นตอน คือ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. การเรียนรู้สัญญาณ 2. การเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนอง 3. การเรียนรู้การเชื่อมโยง 4. การเรียนรู้การเชื่อมโยงทางภาษา 5. การเรียนรู้การแยกประเภท 6. การเรียนรู้ความคิดรวบยอด 7. การเรียนรู้หลักการ 8. การเรียนรู้การแก้ปัญหา
5. ทฤษฎีการเรียนรู้ของ Bloom	✓	✓	✓	✓		<ol style="list-style-type: none"> 1. อุปกรณ์การสอนจะช่วยให้ครูสอนได้สะดวกและนักเรียนเข้าใจง่าย 2. การจัดสภาพแวดล้อมที่บ้านและสังคมมีผลต่อการเรียนรู้ 3. ครูมีกระบวนการถ่ายทอดให้ผู้เรียนได้เข้าใจ 4. ผู้เรียนต้องตั้งใจเอาใจใส่ในการเรียนรู้
6. ทฤษฎีการสรรค์สร้างความรู้		✓	✓	✓	✓	<ol style="list-style-type: none"> 1. การเรียนรู้ต้องอาศัยประสบการณ์เดิมที่มีอยู่ในสมอง 2. การจัดการเรียนรู้จัดให้สอดคล้องกับสภาพที่แท้จริงในการดำเนินชีวิตประจำวัน

ตารางที่ 1 เป้าหมายและแนวทางในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนตามหลักทฤษฎีการเรียนรู้ (ต่อ)

ทฤษฎี	เป้าหมาย					แนวทาง
	ด้านร่างกาย	ด้านสติปัญญา	ด้านอารมณ์	ด้านสังคม	ด้านคุณธรรมจริยธรรม	
7. ทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความหมายและทฤษฎีโครงสร้างทางสติปัญญา	✓	✓	✓	✓	✓	<ol style="list-style-type: none"> 1. การเรียนรู้ที่มีความหมายจะเกิดขึ้นได้เมื่อผู้เรียนได้รับประสบการณ์ใหม่ที่สอดคล้องกับความรู้เดิม 2. จัดเนื้อหาการเรียนรู้จากกว้างสุดไปถึงแคบลงอย่างเป็นลำดับต่อเนื่อง

3.3 ธรรมชาติและองค์ประกอบของการเรียนรู้

สุพานี สฤกษ์วานิช (2549) และมานะ สินธุวงษานนท์ (2550) กล่าวว่า ธรรมชาติของการเรียนรู้โดยทั่วไปนักจิตวิทยาเชื่อว่ามนุษย์จะมีการเรียนรู้ได้ ก็ต่อเมื่อมนุษย์ได้ทำกิจกรรมใด ๆ แล้วเกิดประสบการณ์ ประสบการณ์ที่สะสมมามาก ๆ และหลาย ๆ ครั้งทำให้มนุษย์เกิดการเรียนรู้ขึ้น และเกิดการพัฒนาสิ่งที่เรียนรู้จนเกิดเป็นทักษะ และเกิดเป็นความชำนาญ ดังนั้น การเรียนรู้ของมนุษย์ก็จะอยู่กับตัวของมนุษย์เรียกว่าการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร หัวข้อที่น่าสนใจต่อไปคือธรรมชาติของการเรียนรู้ของมนุษย์มีอะไรบ้าง ในที่นี้ขออธิบายเป็นข้อ ๆ คือ 1) การเรียนรู้คือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมก่อนข้างถาวร 2) การเรียนรู้ย่อมมีการแก้ไข ปรับปรุง และเปลี่ยนแปลง โดยการเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ จะต้องเนื่องมาจากประสบการณ์ 3) การเปลี่ยนแปลงชั่วครั้งชั่วคราวไม่นับว่าเป็นการเรียนรู้ 4) การเรียนรู้ในสิ่งใดสิ่งหนึ่งย่อมต้องอาศัยการสังเกตพฤติกรรม 5) การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และกระบวนการเรียนรู้เกิดขึ้นตลอดเวลาที่บุคคลมีชีวิตอยู่ โดยอาศัยประสบการณ์ในชีวิต 6) การเรียนรู้ไม่ใช่วุฒิภาวะแต่อาศัยวุฒิภาวะ

วุฒิภาวะคือระดับความเจริญเติบโตสูงสุดของพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ของบุคคลในแต่ละช่วงวัยที่เป็นไปตามธรรมชาติ แต่การเรียนรู้ไม่ใช่วุฒิภาวะแต่ต้องอาศัยวุฒิภาวะประกอบกัน 7) การเรียนรู้เกิดได้ง่ายถ้าสิ่งที่เรียนเป็นสิ่งที่มีความหมายต่อผู้เรียน 8) การเรียนรู้ของแต่ละคนแตกต่างกัน 9) การเรียนรู้ย่อมเป็นผลให้เกิดการสร้างแบบแผนของพฤติกรรมใหม่ 10) การเรียนรู้อาจจะเกิดขึ้น โดยการตั้งใจหรือเกิดโดยบังเอิญก็ได้ และองค์ประกอบของการเรียนรู้มีดังนี้ คือ 1) สิ่งเร้า (stimulus) เป็นตัวการที่ทำให้บุคคล มีปฏิกิริยาโต้ตอบออกมา และเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมว่าจะแสดงออกมาในลักษณะใด สิ่งเร้าอาจเป็นเหตุการณ์หรือวัตถุและอาจเกิดภายในหรือภายนอกร่างกายก็ได้ เช่น เสียงนาฬิกาปลุกให้เรตื่น กำหนดวันสอบ เร้าให้เราเตรียมสอบ 2) แรงขับ (drive) มี 2 ประเภท คือ แรงขับปฐมภูมิ (primary drive) เช่น ความหิว ความกระหาย การต้องการพักผ่อน เป็นต้น และแรงขับทุติยภูมิ (secondary drive) เป็นเรื่องของความต้องการทางจิตและทางสังคม เช่น ความวิตกกังวล ความต้องการความรักความปลอดภัย เป็นต้น แรงขับทั้งสองประเภทเป็นผลให้เกิดปฏิกิริยาอันจะนำไปสู่การเรียนรู้ 3) การตอบสนอง (response) เป็นพฤติกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลแสดงออกมาเมื่อได้รับการกระตุ้นจากสิ่งเร้าต่าง ๆ เช่น คน สัตว์ สิ่งของ หรือสถานการณ์ และอาจกล่าวได้ว่าเป็นสิ่งแวดล้อมที่รอบตัวเรานั้นเอง 4) แรงเสริม (reinforcement) คือ สิ่งที่มาเพิ่มกำลังให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง เช่น รางวัล การตำหนิ การลงโทษ การชมเชย เงิน ของขวัญ เป็นต้น

ในขณะที่ประสาท อิศรปริดา (2547) กล่าวว่าอีกตัวแปรหนึ่งที่ส่งผลต่อการเรียนรู้คือ ตัวแปรด้านความแตกต่างระหว่างบุคคล อาจจำแนกได้เป็น 3 กลุ่มๆ คือ กลุ่มความสามารถ กลุ่มบุคลิกภาพ และกลุ่มผสมผสานระหว่างความสามารถกับบุคลิกภาพ โดยเฉพาะสไตล์การคิด (cognitive style) และสไตล์การเรียน (learning style) ซึ่งสไตล์การคิดให้ข้อสรุปที่สอดคล้องกันว่า แต่ละบุคคลจะมีวิถีทางของตนเองในการที่จะรับสารข้อมูล การจัดระเบียบสารข้อมูล และกระบวนการประมวลผลสารข้อมูล สไตล์การคิดมี 2 มิติ คือ 1) สไตล์การคิดที่พิจารณาความเร็วและความผิดพลาดของการตอบสนองเป็นหลัก (conceptual tempo) แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ สไตล์การคิดประเภทหุนหัน และสไตล์การคิดประเภทไตร่ตรอง 2) สไตล์การคิดที่เน้นการจำแนกอิทธิพลของสิ่งรอบข้างออกจากสิ่งที่สนใจ (psychological differentiation) แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ สไตล์การคิดประเภทที่ขึ้นอยู่กับสิ่งรอบข้างกับสไตล์การคิดประเภทที่เป็นอิสระจากสิ่งรอบข้าง ส่วนสไตล์การเรียน เป็นลักษณะนิสัยหรือความชอบของแต่ละบุคคลในสถานการณ์การเรียนรู้ต่างๆ เป็นเรื่องที่จะพิจารณาว่าแต่ละบุคคลชอบเรียนที่ไหน เมื่อไร และกับใคร เขาจะเรียนได้ดีในสภาพแวดล้อมใด และจะเรียนได้ดีโดยเงื่อนไขหรือเมื่อมีภาวะทางร่างกายในลักษณะใด ซึ่ง Kolb, Robin and Osland (1991 อ้างถึงใน ประสาท อิศรปริดา, 2547) ได้แบ่งสไตล์การเรียนออกเป็น

4 ประเภท คือ แบบไดเวอร์เจอร์ เป็นสไตล์การเรียนรู้ที่ผสมระหว่างการเรียนจากประสบการณ์จริงเชิงรูปธรรมกับการเรียนจากการสังเกตและไตร่ตรอง แบบอิสซิมิเลเตอร์ เป็นแบบที่ผสมระหว่างการเรียนจากการคิดเชิงนามธรรมกับการเรียนจากการสังเกตและไตร่ตรอง แบบคอนเวอร์เจอร์ เป็นแบบที่ผสมระหว่างการเรียนจากการคิดเชิงนามธรรมกับการเรียนจากการทดลองและปฏิบัติ และแบบแอ็คคอมมอดเอเตอร์ เป็นแบบที่ผสมระหว่างการเรียนจากประสบการณ์จริงเชิงรูปธรรมกับการเรียนจากการทดลองและปฏิบัติ ผู้มีสไตล์การเรียนรู้แต่ละแบบจะมีลักษณะนิสัยและความชอบในการเรียนแตกต่างกัน สไตล์การคิดและสไตล์การเรียนรู้ของแต่ละบุคคล จะเป็นข้อบ่งชี้ถึงความแตกต่างของการปฏิบัติตามแนวทางปัญญา (Intellectual functioning) ขณะเดียวกันก็เป็นข้อบ่งชี้ถึงความแตกต่างด้านคุณลักษณะทางบุคลิกภาพด้วย และยังได้กล่าวถึงองค์ประกอบทางการเรียนรู้ตามทฤษฎีของเบนดูราว่า วิธีสำคัญที่คนเราเรียนรู้สิ่งต่างๆเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมหรือพฤติกรรมใหม่ๆก็คือวิธีการสังเกตคนอื่น ๆ พฤติกรรมของคนอื่น ๆ ที่กล่าวนี้ถือว่าเป็นแม่แบบ ฉะนั้นองค์ประกอบสำคัญในการเรียนรู้ต่าง ๆ จึงจำแนกได้ 3 ประการดังนี้ 1) แม่แบบในรูปพฤติกรรมต่าง ๆ หน้าที่พื้นฐานของแม่แบบก็คือ การถ่ายทอดสารสนเทศไปยังผู้สังเกต 2) ผลกรรมจากพฤติกรรมของแม่แบบ เบนดูราเห็นว่า ผลกรรมที่แม่แบบได้รับซึ่งอาจอยู่ในรูปการเสริมแรงที่แม่แบบได้รับหรือการลงโทษที่แม่แบบได้รับต่างก็มีบทบาทสำคัญต่อการเรียนรู้ทางสังคมของผู้เรียน 3) กระบวนการทางปัญญาของผู้เรียน เป็นตัวเชื่อมระหว่างพฤติกรรมและผลการกระทำที่แม่แบบได้รับ และถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่มีบทบาทในฐานะศูนย์กลางของการเรียนรู้ กระบวนการของการเรียนรู้ในธรรมชาติของเบนดูรา จะเกิดขึ้นใน 4 ขั้นตอนด้วยกัน คือ ผู้เรียนเกิดความใส่ใจ ผู้เรียนจดจำ ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมตามแม่แบบ และผู้เรียนเกิดแรงจูงใจที่จะแสดงพฤติกรรมนั้นซ้ำ ๆ

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การเรียนรู้มีธรรมชาติของตัวเองและมีองค์ประกอบของการเรียนรู้คือ สิ่งเร้า แรงขับ การตอบสนอง และแรงเสริม นอกจากนี้ สไตล์การคิด สไตล์การเรียนรู้ ตลอดจนแม่แบบในรูปพฤติกรรมต่าง ๆ ผลกรรมจากพฤติกรรมของแม่แบบ และกระบวนการทางปัญญาของผู้เรียน ก็เป็นองค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้ ดังนั้น การยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนจำเป็นต้องคำนึงถึงธรรมชาติและองค์ประกอบของการเรียนรู้ด้วย

3.4 กระบวนการเรียนรู้

กระบวนการเรียนรู้เป็นขั้นตอนกิจกรรมที่จะทำให้ให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม แนวคิดที่สำคัญต่อกระบวนการเรียนรู้ ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวไว้ดังนี้

มาลี จูทา (2544) ได้เสนอกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญได้แก่ 1) กระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดของ Gagne ที่กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ไว้ 8 ขั้นตอน คือ 1.1) การจูงใจ (motivation phase) ก่อนการเรียนรู้จะต้องมีการจูงใจให้ผู้เรียน อยากรู้อยากเห็น และมีส่วนร่วมในกิจกรรมซึ่งจะช่วยให้การเรียนรู้ดำเนินไปได้ด้วยดี 1.2) ความเข้าใจ (apprehending phase) ในการเรียนรู้ผู้เรียนจะต้องเข้าใจในบทเรียน จึงจะช่วยให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพ 1.3) การได้รับ (acquisition phase) เมื่อผู้เรียนเกิดความเข้าใจในบทเรียน จะก่อให้เกิดการได้รับความรู้เพื่อเก็บไว้หรือจดจำบทเรียนไว้ต่อไป 1.4) การเก็บไว้ (retention phase) หลังจากผู้เรียนได้รับความรู้ก็จะเก็บความรู้เหล่านั้นไว้ตามสมรรถภาพการจำของบุคคล 1.5) การระลึกได้ (recall phase) เมื่อผู้เรียนเก็บความรู้ไว้ก็จะถูกนำมาใช้ในโอกาสต่างๆ เท่าที่จะระลึกได้ 1.6) ความคล้ายคลึง (generalization phase) ผู้เรียนจะนำสิ่งที่ระลึกได้ไปใช้ และเมื่อพบกับสถานการณ์หรือสิ่งเร้าที่คล้ายคลึงกันจะนำความรู้ดังกล่าวไปสัมพันธ์กับการเรียนรู้ในความรู้ใหม่ที่คล้ายคลึงกัน 1.7) ความสามารถในการปฏิบัติ (performance phase) หลังจากที่ได้เรียนรู้ไปแล้วผู้เรียนต้องนำความรู้ที่เรียนรู้ไปแล้วนั้นไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง 1.8) การป้อนกลับ (feedback phase) เป็นการประเมินผลการเรียนรู้ ว่าผู้เรียนได้เรียนรู้ได้ถูกต้องเพียงใด สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของบทเรียนหรือไม่ จะได้นำข้อมูลไปปรับปรุงและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ต่อไป 2) กระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดของ Bruner ได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ว่าประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้ 2.1) การรับความรู้ (acquisition) เป็นขั้นตอนของการรับความรู้ใหม่ๆ ที่ได้จากการเรียนรู้ 2.2) การแปลงรูปของความรู้ (transformation) เป็นขั้นตอนของการแปลงรูปความรู้ที่ได้รับมาให้สัมพันธ์กับประสบการณ์เดิม หรือเหตุการณ์ปัจจุบัน 2.3) การประเมินผล (evaluation) เป็นขั้นตอนของการประเมินผลว่าสิ่งที่ได้รับมาเป็นความรู้ใหม่ เมื่อผ่านขั้นตอนการแปลงรูปของความรู้แล้ว ว่าดีหรือไม่ หรือทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ก้าวหน้าขึ้นเพียงใด 3) กระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดของ Bloom ได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ว่ามี 6 ขั้นตอนดังนี้ 3.1) ความรู้ (knowledge) หลังจากบุคคลได้เรียนรู้ไปแล้วจะเกิดเป็นความรู้ติดตัวผู้เรียน โดยวัดได้จากการจำได้หรือท่องจำได้ เป็นต้น 3.2) ความเข้าใจ (comprehension) ต่อจากขั้นที่ 1 บุคคลจะแปลความหมายหรืออธิบายสิ่งที่ได้เรียนรู้มาแล้วในขั้นที่ 1 เกิดเป็นความเข้าใจขึ้น 3.3) การนำไปใช้ (application) เมื่อบุคคลได้เรียนรู้มีความรู้ความเข้าใจแล้วจะสามารถนำความรู้และความเข้าใจไปใช้ได้ เช่น เรียนรู้การหาพื้นที่ของรูปสี่เหลี่ยม ใช้สูตรด้านกว้างคูณด้านยาว ผู้เรียนสามารถอธิบายได้ ต่อจากนั้นผู้เรียนสามารถนำไปคำนวณหาพื้นที่ของห้องเรียนได้ เป็นต้น 3.4) การวิเคราะห์ (analysis) เมื่อบุคคลได้เรียนรู้ขั้นที่ 3 แล้วบุคคลจะมีความสามารถในการวิเคราะห์ถึงที่มาของสูตร การหาคำนวณหาพื้นที่ของรูปสี่เหลี่ยม ว่ามาจากผลรวมของพื้นที่ของหน่วยย่อยๆ เป็นต้น 3.5) การสังเคราะห์ (synthesis) เมื่อบุคคลได้เรียนรู้ถึงขั้นที่ 4 แล้ว บุคคลจะมีความสามารถในการสังเคราะห์หรือสร้างสูตรขึ้นมาใหม่

เช่น การนำผลรวมของพื้นที่ของหน่วยย่อย ๆ มารวมกันจะได้เป็นพื้นที่ของสี่เหลี่ยมใหญ่ จึงได้สูตรว่าพื้นที่สี่เหลี่ยมเป็นผลคูณของด้านกว้างและด้านยาว เป็นต้น 3.6) การประเมินผล (evaluation) เมื่อบุคคลได้เรียนรู้ถึงขั้นที่ 5 แล้วบุคคลจะมีความสามารถในการตัดสินใจหรือตีค่า หรือประเมินค่าของสิ่งที่พบเห็น ว่าถูกต้องและดีงามหรือไม่ เป็นต้น 4) กระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดของ Cronbach ได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ว่ามีขั้นตอนดังนี้ 4.1) ความมุ่งหมาย (goal) หมายถึงสิ่งที่ผู้เรียนควรจะได้รับจากการเรียนรู้ 4.2) ความพร้อม (readiness) หมายถึงระดับวุฒิภาวะอารมณ์และความสามารถในการเรียนรู้ 4.3) สถานการณ์ (situation) หมายถึง ตัวครู บทเรียน วิธีสอน สื่อการสอน กิจกรรม บรรยากาศในการเรียนการสอน และสภาพแวดล้อมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง 4.4) การแปลความหมาย (interpretation) หมายถึง การพิจารณาและตีความหมายในสิ่งเร้าและสถานการณ์ที่ได้รับรู้มา 4.5) การตอบสนอง (response) หมายถึง การลงมือแสดงพฤติกรรมโดยมีปฏิสัมพันธ์ต่อสิ่งเร้าและสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง 4.6) ผลต่อเนื่อง (consequence) หมายถึง ผลที่เกิดจากการตอบสนองว่าสอดคล้องกับความมุ่งหมายหรือไม่ ถ้าสอดคล้อง ถือว่ามีการเรียนรู้เกิดขึ้นแล้ว ถ้ายังไม่สอดคล้องแสดงว่ายังไม่มีการเรียนรู้เกิดขึ้น 4.7) ปฏิกริยาต่อการขัดขวาง (reaction to thwarting) หมายถึงการพบกับความผิดหวัง จึงต้องไปตั้งต้นในขั้นที่หนึ่งใหม่ ในขณะที่ กัญญา สุวรรณแสง (2538) กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้มีดังนี้ 1) มีสิ่งเร้า (stimulus) มาเร้าอินทรีย์ (organism) 2) อินทรีย์เกิดการรับสัมผัส (sensation) ประสาทสัมผัสทั้งห้า ตา หู จมูก ลิ้น ผิวกาย 3) ประสาทสัมผัสส่งกระแสสัมผัสไปยังระบบประสาทเกิดการรับรู้ (perception) 4) สมองแปลผลออกมาว่าสิ่งที่สัมผัสคืออะไรเรียกว่าความคิดรวบยอด (conception) 5) พฤติกรรมได้รับคำแปลผลทำให้เกิดความคิดรวบยอดก็จะเกิดการเรียนรู้ (learning) 6) เมื่อเกิดกระบวนการเรียนรู้บุคคลก็จะเกิดการตอบสนอง (response) พฤติกรรมนั้น ๆ

และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้บัญญัติไว้ในแนวการจัดการศึกษาที่ยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด การจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และ ตามอัธยาศัยต้องเน้นความรู้ คุณธรรม และกระบวนการเรียนรู้ และแนวการจัดการศึกษาในมาตรา 24 ได้บัญญัติเกี่ยวกับการจัดการกระบวนการเรียนรู้ว่า ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังนี้ (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2548) 1) จัดหาเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด และความแตกต่างของผู้เรียน 2) ฝึกทักษะกระบวนการคิดการจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และประยุกต์ใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา 3) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง 4) จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างสมดุล รวมทั้งปลูกฝัง

คุณธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา 5) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย 6) การจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ในทุกเวลาทุกสถานที่ที่มีการประสานความร่วมมือกับพ่อแม่ ผู้ปกครอง และชุมชนทุกฝ่ายให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

กล่าวโดยสรุปได้ว่า กระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญจะต้อง มีแรงจูงใจ มีการเรียนรู้ ที่มีความหมายกับผู้เรียน มีความเข้าใจในการเรียนรู้ มีการตอบสนอง มีการฝึกปฏิบัติให้เกิดการเรียนรู้ การนำไปใช้ การคิดวิเคราะห์ และสังเคราะห์องค์ความรู้ ตลอดจนการประเมินผลการเรียนรู้

3.5 องค์ประกอบในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้

3.5.1 องค์ประกอบในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ตามทัศนะของ Bloom
Bloom (1985) แบ่งจุดหมายปลายทางการศึกษาออกเป็น 3 ด้าน คือ พุทธิพิสัย (cognitive domain) ทักษะพิสัย (psychomotor domain) จิตพิสัย (affective domain)

3.5.2 องค์ประกอบในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ตามทัศนะของ สุนน อมรวิวัฒน์
สุนน อมรวิวัฒน์ (2533) ได้เสนอว่า สมบัติพิสัยที่น่าจะนำไปใช้เป็นพื้นฐานของการจัดการศึกษาไทยได้แก่ วัฒนธรรม ปัญญาธรรม

3.5.3 องค์ประกอบในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ตามทัศนะของ ทิศนา เขมมณี และคณะ

ทิศนา เขมมณี และคณะ (2536) ได้กำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็กไทย มีดังนี้ 1) พัฒนาการทางด้านร่างกาย เป็นผู้มีความสุขภาคี รักความสะอาด มีอัตราการเจริญเติบโตอย่างเหมาะสมกับวัย 2) พัฒนาทางด้านสติปัญญา เป็นผู้มีความใฝ่รู้ สามารถคิด กล้าคิด กล้าถาม กล้าพูด รู้จักแสวงหาความรู้ และเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถแก้ปัญหาและมีความคิดสร้างสรรค์ 3) พัฒนาการทางด้านคุณธรรม เป็นผู้มีการปฏิบัติดีตามโอวาท 3 ประการของพระพุทธศาสนา คือ เว้นชั่ว ทำดี ฝึกจิตใจให้ผ่องใส และมีคุณธรรมต่าง ๆ ได้แก่ มีวินัย มีสติตัญญู เมตตากรุณา อุดหนุน ซื่อสัตย์ ประหยัด ขยันและไม่เห็นแก่ตัว 4) พัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพ เป็นผู้มีความร่าเริงแจ่มใส เป็นมิตรต่อผู้อื่น มีกิริยา มารยาทแบบไทย ทั้งกาย วาจา ใจ มีความเชื่อมั่นในตนเอง รู้จักฟังตนเอง มีความรับผิดชอบ รู้จักยืดหยุ่นและวางตนอย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ต่าง ๆ 5) พัฒนาการด้านสังคม เป็นผู้สามารถเล่นและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ รู้จักเคารพในสิทธิหน้าที่ของตนเอง และของผู้อื่น ปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสมกับกาลเทศะ รู้จัก

แก้ปัญหาความขัดแย้งอย่างสันติวิธี รักชาติ ศาสนาพระมหากษัตริย์ เห็นคุณค่าในศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ รู้จักรักษาและใช้ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3.5.4 องค์ประกอบในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ตามทัศนะของ วิชัย ต้นศิริ

วิชัย ต้นศิริ (2539) กล่าวถึง ความหมายและจุดมุ่งหมายของการศึกษาตามความหมายในนัยทางพระพุทธศาสนา คือ การพัฒนาขั้น 5 ของบุคคลทั้งทางร่างกายและจิตใจ เพื่อให้บรรลุชีวิตที่ร่มเย็นทั้งทางร่างกายและจิตใจ

องค์ประกอบในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ตามทัศนะของ อารี รังสินันท์

อารี รังสินันท์ (2540) กล่าวว่า โรงเรียนเป็นสถาบันที่ทำหน้าที่ให้การศึกษาแก่เด็กอย่างมีระบบ เพื่อเตรียมเยาวชนของชาติให้เป็นสมาชิกที่สมบูรณ์ของเยาวชน กล่าวคือ เป็นผู้มีความรู้ มีคุณธรรม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ และปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนสามารถสร้างสรรค์ประโยชน์แก่สังคม

3.5.6 องค์ประกอบในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ตามทัศนะของ สุภางค์ จันทวานิช และ วิศนี ศีลตระกูล

สุภางค์ จันทวานิช และ วิศนี ศีลตระกูล (2541) ได้ระบุถึงคุณภาพชีวิต แบ่งเป็น 4 ระดับ คือ 1) ระดับกายภาพ 2) ระดับสังคม 3) ระดับจิตใจ 4) ระดับสติปัญญา

3.5.7 องค์ประกอบในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ตามทัศนะของ Gomer

Gomer (2004) ได้ศึกษาการเปลี่ยนผ่านการศึกษาเชิงคุณภาพในการเลือกสนามของนักกีฬาอ็อกกีที่ย้ายมาจากโรงเรียนมัธยมศึกษาสู่การเป็นน้องใหม่ของวิทยาลัย พบว่า อารมณ์เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งสู่การเป็นมืออาชีพของนักกีฬาและการมีงานทำ เพราะอารมณ์บ่งบอกถึงประสบการณ์ชีวิตจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรม

3.5.8 องค์ประกอบในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ตามทัศนะของ อารุง จันทวานิช

อารุง จันทวานิช (2542) กล่าวในฐานะอธิบดีกรมวิชาการว่า กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดนโยบายและแนวทางปฏิรูปการศึกษา โดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือ สร้างบุคคลแห่งการเรียนรู้ องค์กรแห่งการเรียนรู้ และสังคมแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น และมุ่งหวังที่จะให้ผู้ผ่านการศึกษาแต่ละคนมีความสามารถ และมีคุณลักษณะพื้นฐานที่สำคัญคือ มีสุขภาพพลานามัยที่ดีทั้งด้านร่างกายและจิตใจ มีความสามารถในการคิด ใฝ่รู้ และแสวงหาความรู้ มีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ไม่เห็นแก่ตัว เสียสละ อุดมคติ มีความเป็นประชาธิปไตย รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ อยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมไทย

3.5.9 องค์ประกอบในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ตามทัศนะของ พรทิพย์ คำพอ พรทิพย์ คำพอ (2542) ได้สรุปคุณลักษณะของเด็กไทยที่พึงประสงค์ในอนาคตไว้ ดังนี้ 1) มีร่างกายสมบูรณ์ และเจริญเติบโตสมวัย 2) มีสุขภาพจิตดี อารมณ์แจ่มใส มีความเชื่อมั่นในตนเองสูงและมีความอดทน 3) สามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ดีพอสมควร ไม่มีพฤติกรรมที่เป็นผลร้ายต่อผู้อื่น 4) สามารถดำรงชีวิตในครอบครัวและสังคมได้ดี และเป็นคนที่มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม 5) มีสติปัญญาดีพอสมควร มีความคิดสร้างสรรค์ 6) ใช้วิจารณญาณในการแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสมและมีเหตุผล 7) มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีความรับผิดชอบสูง มีคุณธรรม และจริยธรรม

3.5.10 องค์ประกอบในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ตามทัศนะของ Todd & Heffeman

Todd & Heffeman (n.d. อ้างถึงในเขาวพา เดชะคุปต์, 2542) ได้สรุปพัฒนาการของเด็กปฐมวัย ในแง่ความเป็นบุคคล (development as a person) ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา

3.5.11 องค์ประกอบในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ตามทัศนะของ ประเวศ ะสี ประเวศ ะสี (ม.ป.ป. อ้างถึงใน ไพฑูรย์ สนิลรัตน์, 2543) ได้กล่าวถึงการเรียนรู้ว่า ควรจะมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เรียนรู้เพื่อรู้ตัวเอง 2) เรียนรู้เพื่อสิ่งนอกตัวสัมพันธ์กับตัวเองทั้งที่ใกล้และไกล 3) เรียนรู้เพื่อรู้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสิ่งนอกตัวและสามารถจัดความสัมพันธ์ให้เกื้อกูลกันและการพัฒนาการเรียนรู้ ควรเป็นกระบวนการที่ขยายตัวอย่างต่อเนื่องและทบทวนตัวเองได้ ซึ่งทำให้ปรับตัวดีขึ้นเรื่อย ๆ ส่วนระบบพัฒนากระบวนการเรียนรู้มีองค์ประกอบใหญ่ 3 ประการ คือ 1) การสร้างองค์ความรู้ 2) การปฏิบัติ(การพัฒนาการเรียนรู้) 3) ความเข้าใจ สาธารณะและการสนับสนุนเชิงนโยบายซึ่งสัมพันธ์กัน

3.5.12 องค์ประกอบในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ตามทัศนะของปลุก พรมรัตน์ ปลุก พรมรัตน์ (2545) ได้กล่าวถึงคุณภาพชีวิตในโรงเรียนที่ได้รับบริการต่าง ๆ จากโรงเรียนที่ส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาที่สมบูรณ์ และมีความสุขเมื่ออยู่โรงเรียน ประกอบด้วยประเด็นชีวิต 5 ประการ คือ 1) ด้านร่างกาย วัดได้จากการมีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง ได้ออกกำลังกาย รับประทานอาหารที่ถูกสุขลักษณะ ได้รับอากาศที่บริสุทธิ์และแสงแดดที่เพียงพอ ได้ดื่มน้ำสะอาด และมีความปลอดภัย 2) ด้านวิชาการ วัดได้จากผลการเรียน โอกาสในการแสดงออกทางวิชาการ การร่วมกิจกรรมการสอนที่ครูจัดขึ้น ได้เรียนรู้ตามความถนัดและความต้องการ รวมทั้งสนองความต้องการของท้องถิ่นและสังคม 3) ด้านอารมณ์และจิตใจ วัดได้จากการมีสุขภาพจิตที่ดี ได้รับการยอมรับจากผู้อื่น การได้บำเพ็ญประโยชน์

มีค่านิยมที่พึงประสงค์ และการมีคุณธรรม 4) ด้านสังคม วัดได้จากการได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรม ได้สร้างความสัมพันธ์กับคนที่อยู่รอบ ๆ ตัวเด็ก และได้รับความช่วยเหลือจากสังคม

3.5.13 องค์ประกอบในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ตามทัศนะของ พระราชวรมุนี พระราชวรมุนี (2545) กล่าวว่าการศึกษาจะต้องสร้างคนให้เป็นคนเก่ง ดีและมีความสุข นั่นคือคนมีการศึกษาต้องมีภาพ 3 ภาพได้แก่ สมรรถภาพ คุณภาพ และสุขภาพ

3.5.14 องค์ประกอบในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ตามทัศนะของ พระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ปรากฏอยู่หลายหมวดหลายมาตราดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546ก) หมวดที่ 1 บททั่วไป ความมุ่งหมายและหลักการ มีมาตราที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้นี้ มาตรา 6 ลักษณะคนไทย ที่พึงประสงค์ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้

3.5.15 องค์ประกอบในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ตามทัศนะของ Howard Gardner Howard Gardner (1993 อ้างถึงใน กรมวิชาการ, 2546ก) เห็นว่า ควรพัฒนาปัญญา หรือความสามารถพิเศษของมนุษย์ ที่มีอยู่อย่างน้อย 7 ด้าน ดังนี้ 1) ปัญญาด้านภาษา (linguistic intelligence) เป็นความสามารถในการใช้ถ้อยคำ 2) ปัญญาด้านตรรกะ-คณิตศาสตร์ (logical intelligence) เป็นปัญญาความสามารถทางด้านจำนวนตัวเลขและเหตุผล 3) ปัญญาด้านมิติ (spatial intelligence) เป็นความสามารถทางด้านคิดเป็นรูปภาพ 4) ปัญญาทางด้านดนตรี (musical intelligence) เป็น คนที่มีความสามารถและชื่นชมในเสียง ทำนองจังหวะ และสามารถผลิตเสียงทำนอง จังหวะได้ดี 5) ปัญญาด้านร่างกาย-การเคลื่อนไหว (bodily-kinesthetic intelligence) เป็นความสามารถพิเศษ ในการเคลื่อนไหวร่างกายและในการใช้มือเพื่อจัดกระทำกับสิ่งของ 6) ปัญญาด้านมนุษยสัมพันธ์ (interpersonal intelligence) เป็นความสามารถพิเศษในการทำงานกับผู้อื่น เข้าใจผู้อื่น สามารถจะ สังเกตรับรู้อารมณ์ ความคิดความปรารถนาของผู้อื่น 7) ปัญญาหรือความเก่งในการรู้จิตใจของตนเอง (intrapersonal intelligence)

3.5.16 องค์ประกอบในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ตามทัศนะของ ทศนีย์ นาคุณทรง ทศนีย์ นาคุณทรง (2546) กล่าวว่า คุณลักษณะของเด็กไทยที่สังคมปรารถนามี คุณลักษณะดังนี้ 1) มีสุขภาพที่สมบูรณ์แข็งแรงทั้งร่างกายและจิตใจ 2) มีบุคลิกภาพดี มีความเชื่อมั่น กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสมกับวัฒนธรรมไทย 3) มีความรู้และทักษะในการดำรงชีวิต มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์มีเจตคติที่จะไปเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต 4) มีความยึดมั่นในคุณธรรม และจริยธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีเหตุผลกล้าต่อสู้เพื่อความถูกต้อง มีความละเอียดต่อการทำชั่ว

และมีน้ำใจเมตตากรุณาต่อกัน 5) มีสุนทรียภาพซาบซึ้งในความงามของมรดกและวัฒนธรรมของชาติ รวมทั้งรู้จักการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 6) รู้จักเคารพในสิทธิหน้าที่ของตนเอง และผู้อื่น

3.5.17 องค์ประกอบในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ตามทัศนะของญี่ปุ่นและเกาหลีใต้

ญี่ปุ่นและเกาหลีใต้ (ม.ป.ป. อ้างถึงใน สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2548) เน้นให้นักเรียนพัฒนาทั้งร่างกายและจิตใจ ให้สามารถปรับตัวเข้ากับธรรมชาติและสังคม ส่งเสริม คุณธรรม ศีลธรรม การเคารพในวัฒนธรรมประเพณี

3.5.18 องค์ประกอบในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ ตามทัศนะของ เขาวดี วิบูลย์ศรี

เขาวดี วิบูลย์ศรี (2549) กล่าวว่า การเรียนรู้ของนักเรียนจำแนกได้ดังนี้ 1) ด้านพุทธิพิสัย (cognitive domain) จำแนกออกเป็น 1.1) ความรู้ 1.2) ความเข้าใจ 1.3) การนำไปใช้ 1.4) การวิเคราะห์ 1.5) การสังเคราะห์ 1.6) การประเมินผล 2) ด้านจิตพิสัย (affective domain) จำแนกออกเป็น 2.1) การรับรู้หรือการตั้งใจรับรู้ 2.2) การตอบสนอง 2.3) การให้คุณค่า 2.4) การจัด ลำดับความคิด 2.5) การจำแนกคุณลักษณะจากคุณค่าต่าง ๆ ที่ซับซ้อน 3) ด้านทักษะพิสัย (psychomotor domain) จำแนกออกเป็น 3.1) การเคลื่อนไหวเชิงกิริยาสะท้อน 3.2) การเคลื่อนไหวขั้นพื้นฐาน 3.3) ความสามารถในการรับรู้ 3.4) สมรรถภาพทางกาย 3.5) การเคลื่อนไหวที่ต้องอาศัยทักษะ 3.6) การสื่อสารที่ต้องใช้ทักษะระดับสูงในการแสดงออก

3.5.19 องค์ประกอบในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ตามทัศนะของ สัมฤทธิ์ การเพ็ง สัมฤทธิ์ การเพ็ง (2549) กล่าวถึงเป้าหมายของการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ว่า การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้มีเป้าหมายที่สำคัญคือ ต้องการให้ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข กล่าวคือ 1) เด็กดี ขยัน อดทน พร้อมจะทำประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคมส่วนรวม 2) แสวงหาความรู้เป็น มีเครื่องมือในการหาความรู้ ทั้งภาษา คอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยี 3) คิด วิเคราะห์ได้ แก้ปัญหาเป็น คิดสร้างสรรค์ 4) สื่อสารถ่ายทอดความรู้ความคิดได้ 5) ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข 6) มีสุขภาพใจ สมบูรณ์ จิตใจเข้มแข็ง

3.5.20 องค์ประกอบในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ตามทัศนะของ Smith Smith (2007) ได้ศึกษาปัจจัยเชิงบวกและปัจจัยขวางกั้นในเชิงวิชาการต่อความสำเร็จของนักเล่นบาสเกตบอลชายชาว อเมริกัน แอฟริกัน ในดิวิชัน 1 ผลการศึกษาพบว่า พัฒนาการด้านร่างกายและด้านอารมณ์เป็นอุปสรรคต่อผู้เล่นอย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้น ร่างกายและจิตใจจะต้องได้รับการพัฒนาช่วยเหลือคู่กันเพิ่มขึ้น

3.5.21 องค์ประกอบในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ตามทัศนะของสาธารณรัฐ
ฟินแลนด์

สาธารณรัฐฟินแลนด์ (ม.ป.ป. อ้างถึงใน สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2549 ก)
มุ่งส่งเสริมและพัฒนามนุษยธรรม คุณธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคมและฝึกทักษะที่จำเป็นต่อ
การดำรงชีวิต

3.5.22 องค์ประกอบในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ตามทัศนะของราชอาณาจักร
เดนมาร์ก

ราชอาณาจักรเดนมาร์ก (ม.ป.ป. อ้างถึงใน สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2549ข)
เน้นให้เด็กคุ้นเคยกับวัฒนธรรมของเดนมาร์ก และเข้าใจวัฒนธรรมอื่น การอยู่ร่วมกับธรรมชาติ
การมีส่วนร่วม รับผิดชอบร่วม รู้จักสิทธิและหน้าที่ต่อสังคมบนพื้นฐานของเสรีภาพและประชาธิปไตย

3.5.23 องค์ประกอบในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ตามทัศนะของสมาพันธ์รัฐสวิส
สมาพันธ์รัฐสวิส (ม.ป.ป. อ้างถึงใน สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2549ค)
มีเป้าหมายในการพัฒนาทางบุคลิกภาพและร่างกาย สติปัญญา ความคิดสร้างสรรค์ ทักษะต่าง ๆ
ความรับผิดชอบต่อตนเอง สิ่งแวดล้อม บุคคลอื่นและสังคม ส่งเสริมการพัฒนาจริยธรรม ศาสนา
เสรีภาพ ความเชื่อ จิตสำนึกความอดทน และการยอมรับในภาษาและวัฒนธรรมของบุคคลอื่น

3.5.24 องค์ประกอบในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ตามทัศนะของ กิงฟ้า สินธุวงษ์
กิงฟ้า สินธุวงษ์ (2550) เห็นว่า การพัฒนาศักยภาพผู้เรียนเป็นการพัฒนาทางด้าน
ร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญากับคุณธรรมและจริยธรรมที่ควรต้องมีควบคู่กันไป การพัฒนา
ดังกล่าวมีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน เพราะสติปัญญาไม่มีเพียง ด้านเดียวหรือ
เรื่องเดียว แต่เป็นพหุปัญญาที่ผู้เรียนทุกคนมีและพัฒนาได้

3.5.25 องค์ประกอบในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ตามทัศนะของ Howard
Gardner Siver & et. al.

Howard Gardner Siver & et al. (2000 อ้างถึงใน กิงฟ้า สินธุวงษ์, 2550) เห็นว่า
ควรเพิ่มด้านที่ 8 คือ ปัญญาด้านการรอบรู้และเข้าใจธรรมชาติ (naturalistic intelligence)

3.5.26 องค์ประกอบในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ตามทัศนะของสำนักงาน
รับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน)

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) (2550ก)
ได้กำหนดมาตรฐานและตัวบ่งชี้ให้สถานศึกษาได้ปฏิบัติในการประกันคุณภาพการศึกษาในส่วนที่
เกี่ยวข้องกับคุณภาพผู้เรียน จำนวน 8 มาตรฐาน ได้แก่ มาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม
และค่านิยมที่พึงประสงค์ มาตรฐานที่ 2 ผู้เรียนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม

มาตรฐานที่ 3 ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต มาตรฐานที่ 4 ผู้เรียน มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์ มาตรฐานที่ 5 ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร มาตรฐานที่ 6 ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง มาตรฐานที่ 7 ผู้เรียนมีสุขนิสัย สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี ผู้เรียนมีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา

3.5.27 องค์ประกอบในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ตามทัศนะของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2550

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550ข) กล่าวว่า หลักของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ยึดหลักที่สอดคล้องกับอุดมการณ์หลักการพัฒนาผู้เรียนอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม เป็นผู้มีจริยธรรมในการดำเนินชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

3.5.28 องค์ประกอบในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ตามทัศนะของ Griswold

Griswold (2008) ได้วิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้รับโอกาสไปสู่ความเจริญของชีวิต จะได้รับการพัฒนาสมรรถภาพของตนเอง และนักเรียนที่ได้รับการพัฒนาด้านอารมณ์ สามารถจัดอารมณ์ตนเองได้เป็นอย่างดี เมื่ออยู่ร่วมกับสังคม รู้จักแก้ปัญหาได้ด้วยตนเองอย่างมีไหวพริบ

3.5.29 องค์ประกอบในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ตามทัศนะของพระราชอาณาจักรสวีเดน

ราชอาณาจักรสวีเดนที่เน้นให้นักเรียนมีความรู้และทักษะอย่างเพียงพอที่จะพัฒนาตนเอง มีความรับผิดชอบ ยึดค่านิยมประชาธิปไตยพื้นฐาน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551)

3.5.30 องค์ประกอบในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ตามทัศนะของภัทรา สุวรรณบัตร

ภัทรา สุวรรณบัตร (2551) กล่าวถึงการจัดการเรียนการสอนในการพัฒนาการทางสมองว่า ต้องเข้าใจถึงพัฒนาการของนักเรียน ต้องคำนึงถึงพัฒนาการที่แตกต่างกัน ทั้งทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคมของผู้เรียน

3.5.31 องค์ประกอบในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ตามทัศนะของ สุนทร เชี่ยวพานิช

สุนทร เชี่ยวพานิช (2552) ได้กล่าวถึง โครงการเสริมสร้างอัตลักษณ์ผู้นำกุลสตรีของโรงเรียนเบญจมราชาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารุงเทพมหานคร เขต 1 มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการปลูกฝังจิตสำนึกเชิงอนุรักษ์นิยมในความเป็นไทยให้แก่เด็กนักเรียนในด้านเจตคติ ค่านิยม รวมทั้งพฤติกรรมที่พึงประสงค์ โดยใช้วิธีการอบรมเข้มทั้งด้านทฤษฎีและ

ภาคปฏิบัติ มีเนื้อหาสาระสำคัญ 6 ด้าน คือ 1) บุคลิกสง่างาม 2) กล้าหาญเชิงจริยธรรม 3) มีปฏิภาณไหวพริบ 4) ใฝ่รู้ใฝ่เรียน 5) จิตสาธารณะ 6) มนุษย์สัมพันธ์

3.5.32 องค์ประกอบในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ตามทัศนะของ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2552) ได้กำหนดในจุดหมายที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดเป็นจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียน เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้ 1) มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2) มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต 3) มีสุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย 4) มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข 5) มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมมีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข และได้กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะพลเมืองไทยและพลเมืองโลก 8 ประการ

จากการศึกษาเอกสาร แนวคิดนักวิชาการ ตำรา เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียน สามารถนำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์ ดังรายละเอียด ตามตารางที่ 2

ตารางที่ 2 องค์ประกอบในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียน (ต่อ)

แหล่งที่มา	องค์ประกอบ														
	1. ด้านร่างกาย	2. ด้านสติปัญญา	3. ด้านอารมณ์	4. ด้านสังคม	5. ด้านคุณธรรมจริยธรรม	6. การปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม	7. การปรับตัวเพื่อการดำรงชีวิต	8. ด้านจิตใจ	9. ด้านวัฒนธรรม	10. ด้านการแก้ปัญหา	11. ด้านการมีสุนทรียภาพ	12. ด้านการแสวงหาความรู้	13. ด้านความคิด	14. ด้านวิถีประชาธิปไตย	15. จิตสาธารณะ
14. พ.ร.บ. การศึกษา แห่งชาติ พ.ศ.2542 ปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓						
15. Howard Gardner (1993 อ้างถึงใน กรม วิชาการ, 2546ก)	✓	✓	✓	✓			✓			✓	✓		✓		
16. ทศนีย์ นาคอุทร (2546)	✓	✓			✓		✓	✓	✓		✓			✓	✓
17. ฐิ์ปุ่นและเกาหลิไ้ (ม.ป.ป. อ้างถึงใน สำนักงานเลขาธิการ สภาการศึกษา, 2548ข)	✓			✓	✓	✓		✓	✓						
18. เยาวดี วิบูลย์ศรี (2549)	✓	✓	✓	✓											
19. สัมฤทธิ์ การเพ็ง (2549)		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓		✓
20. Smith (2007)	✓		✓					✓							
21. สาธารณรัฐฟินแลนด์ (2549ก)				✓	✓		✓								
22. ราชอาณาจักรเดนมาร์ก (ม.ป.ป. อ้างถึงใน สำนักงานเลขาธิการ สภาการศึกษา, 2549ข)				✓		✓			✓					✓	

ตารางที่ 2 องค์ประกอบในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียน (ต่อ)

แหล่งที่มา	องค์ประกอบ														
	1. ด้านร่างกาย	2. ด้านสติปัญญา	3. ด้านอารมณ์	4. ด้านสังคม	5. ด้านคุณธรรมจริยธรรม	6. การปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม	7. การปรับตัวเพื่อการดำรงชีวิต	8. ด้านจิตใจ	9. ด้านวัฒนธรรม	10. ด้านการแก้ปัญหา	11. ด้านการมีสุนทรียภาพ	12. ด้านการแสวงหาความรู้	13. ด้านความคิด	14. ด้านวิถีประชาธิปไตย	15. จิตสาธารณะ
30. ภัทรา สุวรรณบัตร (2551)	✓	✓	✓	✓											
31. สุนทร เชี่ยวพานิช (2552)	✓	✓		✓	✓				✓			✓			✓
32. หลักระเบียบกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 สำนักงาน คณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2552)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓		✓
รวม	24	24	21	23	18	11	13	13	9	5	6	6	8	5	6

จากตารางที่ 2 สังเคราะห์สรุปได้ว่า องค์ประกอบในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียน มีนักวิชาการและหน่วยงานต่าง ๆ เห็นว่าจะต้องดำเนินการพัฒนานักเรียนในองค์ประกอบ 15 ด้าน คือด้านร่างกาย ด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์ ด้านสังคม ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม ด้านการปรับตัวเพื่อการดำรงชีวิต ด้านจิตใจ ด้านวัฒนธรรม ด้านการแก้ปัญหา ด้านการมีสุนทรียภาพ ด้านการแสวงหาความรู้ ด้านความคิด ด้านวิถีประชาธิปไตย และด้านจิตสาธารณะ แต่สำหรับในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยศึกษา 5 ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์ ด้านสังคม และด้านคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งเป็นด้านที่นักวิชาการและหน่วยงานต่าง ๆ กล่าวถึงมากที่สุด โดยใช้เกณฑ์ความสอดคล้องตั้งแต่ร้อยละ 50 ขึ้นไป รายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

กรมวิชาการ, 2546ก), ประเวศ วะสี (ม.ป.ป. อ้างถึงใน ไพฑูรย์ ศีลารัตน์ (2543), ปลูก พรมรัตน์ (2545), พระราช วรมูณี (2545), พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545, Howard Gardner (1993 อ้างถึงใน กรมวิชาการ, 2546ก), ทศนี้อย นาคคุณทรง (2546), ฐิปปุ่นและเกาหลิดี (ม.ป.ป. อ้างถึงใน สำนักงานเลขาธิการ สภาการศึกษา, 2548ข), เยาวดี วิบูลย์ศรี (2549ก), Smith (2007), สมาพันธ์รัฐสวิส (ม.ป.ป. อ้างถึงใน สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2549ค) กิ่งฟ้า สินธุวงษ์ (2550), Howard Gardner Siver & et al. (2000 อ้างถึงใน กิ่งฟ้า สินธุวงษ์, 2550), สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (2550 ก), สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550ข), ภัทรา สุวรรณบัตร (2551), สุนทร เชี่ยวพานิช (2552), หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 (สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2552)

2) ด้านสติปัญญา มีนักวิชาการ และหน่วยงานต่าง ๆ กล่าวถึง คือ Bloom (1985), สุนน อมรวีวัฒน์ (2533), ทิศนา แจมมณี และคณะ (2536), สุภางค์ จันทวานิช และ วิศนี ศีลตระกูล (2541), อารุง จันทวานิช (2542), พรทิพย์ คำพอ (2542), Todd & Heffeman (n.d. อ้างถึงใน กรมวิชาการ, 2546ก), ปลูก พรมรัตน์ (2545), พระราชวรมูณี (2545), พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545, Howard Gardner (1993 อ้างถึงใน กรมวิชาการ, 2546ก), ทศนี้อย นาคคุณทรง (2546), เยาวดี วิบูลย์ศรี (2549), สัมฤทธิ์ การเพ็ง (2549), สมาพันธ์รัฐสวิส (อ้างถึงใน สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2549ค), กิ่งฟ้า สินธุวงษ์, (2550), Howard Gardner Siver & et al. (2000 อ้างถึงใน กิ่งฟ้า สินธุวงษ์, 2550), สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (2550 ก), สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550ข), Griswold (2008), ราชอาณาจักรสวีเดน (ม.ป.ป. อ้างถึงใน สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551), ภัทรา สุวรรณบัตร (2551), สุนทร เชี่ยวพานิช (2552), หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 (สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2552)

3) ด้านอารมณ์ มีนักวิชาการ และหน่วยงานต่าง ๆ กล่าวถึง คือ Bloom (1985), ทิศนา แจมมณี และคณะ (2536), สุภางค์ จันทวานิช และ วิศนี ศีลตระกูล (2541), Gomer (2004), อารุง จันทวานิช (2542), พรทิพย์ คำพอ (2542), Todd & Heffeman (n.d. อ้างถึงในกรมวิชาการ, 2546ก), ปลูก พรมรัตน์ (2545), พระราชวรมูณี (2545), พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2)พ.ศ.2545, Howard Gardner (1993 อ้างถึงใน กรมวิชาการ, 2546ก), เยาวดี วิบูลย์ศรี (2549), สัมฤทธิ์ การเพ็ง (2549), Smith (2007), กิ่งฟ้าสินธุวงษ์ (2550), Howard Gardner Siver & et al. (2000 อ้างถึงใน กิ่งฟ้า สินธุวงษ์, 2550), สำนักงานรับรองมาตรฐานและ

ปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545, Howard Gardner (1993 อ้างถึงใน กรมวิชาการ, 2546ก), เยาวดี วิบูลย์ศรี (2549), สัมฤทธิ์ การเพ็ง (2549), Smith (2007), กิ่งฟ้าสินธุวงษ์ (2550), Howard Gardner Siver & et al. (2000 อ้างถึงใน กิ่งฟ้า สินธุวงษ์, 2550), สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) (2550ก), สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550ข), Griswold (2008), ภัทรา สุวรรณบัตร (2551), หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 (สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2552)

4) ด้านสังคม มีนักวิชาการ และหน่วยงานต่างๆกล่าวถึง คือ ทิศนา แจมมณี และคณะ (2536), อารี รังสินันท์ (2540), สุภางค์ จันทวานิช และ วิศนี สีลตระกูล (2541), อารุง จันทวานิช (2542), พรทิพย์ คำพอ (2542), Todd & Heffeman (n.d. อ้างถึงในกรมวิชาการ, 2546ก), ปลุก พรมรัตน์ (2545), พระราชวรมณี (2545), พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545, Howard Gardner (1993 อ้างถึงใน กรมวิชาการ, 2546ก), ฐิปุณและเกาหลิไต้ (ม.ป.ป. อ้างถึงใน สำนักงานเลขาธิการ สภาการศึกษา, 2548ข), เยาวดี วิบูลย์ศรี (2549), สัมฤทธิ์ การเพ็ง (2549), สาธารณรัฐฟินแลนด์ 2549ก), ราชอาณาจักรเดนมาร์ก (ม.ป.ป. อ้างถึงใน สำนักงานเลขาธิการ สภาการศึกษา, 2549ข), สมาพันธ์รัฐสวีต (ม.ป.ป. อ้างถึงใน สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2549ค), กิ่งฟ้า สินธุวงษ์ (2550), Howard Gardner Siver & et al. (2000 อ้างถึงใน กิ่งฟ้า สินธุวงษ์, 2550), สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) (2550 ก), สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550 ข), ภัทรา สุวรรณบัตร (2551), สุนทร เชี่ยวพานิช (2552), หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 (สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2552)

5) ด้านคุณธรรมจริยธรรม มีนักวิชาการ และหน่วยงานต่าง ๆ กล่าวถึง คือ ทิศนา แจมมณี และคณะ (2536) , อารี รังสินันท์ (2540), อารุง จันทวานิช (2542), พรทิพย์ คำพอ (2542), ปลุก พรมรัตน์ (2545), พระราชวรมณี (2545), พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่2) พ.ศ.2545 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546ก) ปลุก พรมรัตน์ (2545) พระราชวรมณี (2545) ทศนีย์ นาคอุทรง (2546) เกาหลิไต้และฐิปุณ (อ้างถึงใน สำนักงานเลขาธิการ สภาการศึกษา, 2548ข), สัมฤทธิ์ กางเพ็ง (2549), สาธารณรัฐฟินแลนด์ (ม.ป.ป. อ้างถึงใน สำนักงาน เลขาธิการสภาการศึกษา, 2549ก), สมาพันธ์รัฐสวีต (ม.ป.ป. อ้างถึงใน สำนักงานเลขาธิการ สภาการศึกษา, 2549ค), สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (2550ก), สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550ข), กิ่งฟ้า สินธุวงษ์ (2550), ราชอาณาจักร สวีเดน (ม.ป.ป. อ้างถึงใน สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551) หลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551, สุนทร เชี่ยวพานิช (2552), (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2552)

คุณธรรมจริยธรรมที่ควรเฝ้าระวัง 7 ประการคือ ความซื่อสัตย์สุจริต ความมีสติสัมปชัญญะ ความรับผิดชอบ ความยุติธรรม ความขยันหมั่นเพียร ความมีวินัยและความอดทน (คณะกรรมการการศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม วุฒิสภา, 2548; นางลักขณ์ วิรัชชัย และรุ่งนภา ตังจิตรเจริญกุล, 2551) ประกอบกับรายงานการวิจัยพบว่าประเทศต่าง ๆ ที่พัฒนาแล้ว เช่น ฟินแลนด์ สวิตเซอร์แลนด์ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน ฯลฯ ต่างก็เน้นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียนเพื่อเป็นพื้นฐาน (เจ้อจันท์ จงสถิตอยู่ และรุ่งเรือง สุขากิรมย์, 2551)

ดังนั้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจในองค์ประกอบต่าง ๆ จึงนำเสนอรายละเอียดในแต่ละองค์ประกอบ ดังนี้

1) ด้านร่างกาย

1.1) ความหมาย

นิตยา คชภักดี (2543) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาการทางด้านร่างกายไว้ว่าพัฒนาการทางด้านร่างกาย (physical phycho-motor development) หมายถึงความสามารถของร่างกายในการทรงตัวในอิริยาบถต่าง ๆ และการเคลื่อนไหว เคลื่อนที่ไป โดยการใช้กล้ามเนื้อมัดใหญ่ (gross motor) เช่น การนั่ง ยืน เดิน วิ่ง กระโดด เป็นต้น การใช้สัมผัสรับรู้และการใช้ตาและมือประสานกันในการทำกิจกรรมต่าง ๆ (fine motor adaptive) เช่นการหยิบจับของ การขีดเขียน เป็นต้น ประดิษฐ์ เป็นต้น ส่วนสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2545) ได้สรุปพัฒนาการทางด้านร่างกายไว้ว่า พัฒนาการทางด้านร่างกาย หมายถึง การพัฒนาที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นของร่างกายทั้ง 3 ด้าน คือ 1) พัฒนาการทางด้านโครงสร้าง ได้แก่ การพัฒนาในด้านน้ำหนัก ส่วนสูง สัดส่วนที่เพิ่มมากขึ้น กระดูก กล้ามเนื้อ ไยประสาท สมองมีขนาดเพิ่มขึ้น 2) พัฒนาการทางด้านเคลื่อนไหว ได้แก่ การพัฒนาความสามารถในการเคลื่อนไหวส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย การพัฒนาการควบคุมกล้ามเนื้อระบบประสาทและอวัยวะให้ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ 3) การมีสุขภาพอนามัยที่ดี ในขณะเดียวกัน วิณี ชิดเชิดวงศ์ (2537) ได้กล่าวว่า พัฒนาการทางกาย หมายถึง การที่เด็กมีการเปลี่ยนแปลง คือมีร่างกายสูงขึ้น มีน้ำหนักเพิ่มขึ้น กล้ามเนื้อมีกำลังมากขึ้น ระบบประสาทต่าง ๆ ทำหน้าที่ถูกต้องตามระบบ และอรพรรณ สุมานัส (2539) กล่าวว่า พัฒนาการทางกาย หมายถึง การเจริญเติบโตทางด้านร่างกาย มีการเพิ่มจำนวน และขนาดของเซลล์ การเจริญเติบโตนี้สามารถวัดได้จาก น้ำหนัก ความยาว ความกว้างและความหนา และประดินันท์ อุปรมัย (2531) กล่าวว่า บุคลิกภาพทางกาย การพูดซึ่งรวมน้ำเสียง สีลาการพูด ความชัดเจนถูกต้อง และความคล่องแคล่ว กับกิริยาท่าทางที่แสดงออกในวาระและโอกาส หรือต่อหน้าบุคคลในสถานที่ต่าง ๆ

และความคล่องแคล่ว กับกิริยาท่าทางที่แสดงออกในวาระและโอกาส หรือต่อหน้าบุคคลในสถานที่ต่าง ๆ

กล่าวโดยสรุปได้ว่าการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนด้านร่างกาย หมายถึง การพัฒนาที่ผลต่อการเปลี่ยนแปลงของร่างกายเพิ่มขึ้นในด้านส่วนสูงเพิ่มขึ้น น้ำหนักเพิ่มขึ้น กล้ามเนื้อมีกำลังมากขึ้น ระบบประสาทต่าง ๆ ทำหน้าที่ได้ถูกต้องตามระบบมีสุขภาพอนามัย สมบูรณ์แข็งแรง แต่สำหรับการวิจัยครั้งนี้เพื่อให้สามารถกำหนดเป้าหมายในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนด้านร่างกายได้ง่าย ชัดเจน สะดวกในการวัด จึงกำหนดกรอบความหมาย โดยสรุปได้ว่า การยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนด้านร่างกาย หมายถึง การพัฒนาที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของร่างกายที่ดีขึ้น ในด้าน น้ำหนัก ส่วนสูง และสุขภาพอนามัย

1.2) เป้าหมายในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนด้านร่างกาย

เป้าหมายในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนด้านร่างกายมีนักวิชาการ นักการศึกษา และหน่วยงานต่าง ๆ กล่าวไว้ดังนี้ กระทรวงศึกษาธิการ (2551ข) ได้กำหนดเป้าหมายในการพัฒนานักเรียนในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดเป็นจุดหมายด้านร่างกาย เพื่อให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย เช่นเดียวกับสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2544) ได้กำหนดเป้าหมายในการพัฒนานักเรียนในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 โดยมุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และมีความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพจึงกำหนดจุดหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านร่างกาย คือ รักการออกกำลังกาย ดูแลตนเองให้มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี สอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550ข) ได้กำหนดเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนด้านร่างกายโดยกำหนดเป็นมาตรฐานการศึกษา มาตรฐานที่ 7 ผู้เรียนมีสุขนิสัย สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี ซึ่งมีเป้าหมายให้ผู้เรียนมีสุขนิสัย ในการดูแลสุขภาพและออกกำลังกายสม่ำเสมอ มีน้ำหนัก ส่วนสูง และมีสมรรถภาพทางกายตามเกณฑ์ป้องกันตนเองจากสิ่งเสพติดให้โทษและหลีกเลี่ยงสภาวะที่เสี่ยงต่อความรุนแรง โรคภัย อุบัติเหตุ และปัญหาทางเพศ นอกจากนี้สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) (2550ข) ได้กำหนดเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนด้านร่างกายโดยกำหนดเป็นมาตรฐานคุณภาพ คือ ผู้เรียนมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี ซึ่งหมายถึง ผู้เรียนมีน้ำหนัก ส่วนสูง และสมรรถภาพทางกายตามเกณฑ์ รวมทั้งรู้จักดูแลตนเองให้มีความปลอดภัย และผู้เรียน ที่มีสุขภาพจิตดี โดยผู้เรียนจะต้องมีน้ำหนัก ส่วนสูง ตามเกณฑ์ของกรมอนามัย และมี

เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เกม เป็นต้น และสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541) ได้กำหนดเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพนักเรียนด้านร่างกาย คือ นักเรียนมีสุขภาพและสมรรถภาพทางกายตามเกณฑ์ ในขณะที่จุฬาลักษณ์ สุนทรวิภาค (2540) ได้กล่าวถึง เป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนด้านร่างกาย ประกอบด้วย 1) การได้รับประทานอาหารกลางวันเพียงพอ กับความต้องการของร่างกายอาหารสะอาดมีคุณภาพครบ 5 หมู่ 2) การมีสุขภาพแข็งแรง คือ การไม่เจ็บป่วยเป็นโรคต่าง ๆ ไม่ขาดเรียนมีน้ำหนักและส่วนสูงตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ 3) การได้ออกกำลังกายในช่วงเวลาพักกลางวัน หรือช่วงพักกลางวัน ได้เล่นกีฬาต่าง ๆ 4) การได้อยู่โรงเรียนที่สะอาด ไม่มีขยะและบรรยากาศที่ร่มรื่นมีต้นไม้หรือต้นไม้ประดับสวนหย่อม 5) การได้อยู่ในที่ที่มี แสงสว่างส่องถึงหรือส่องผ่านไปได้ไม่มีมืดจนเกินไป 6) การได้รับอากาศที่บริสุทธิ์ ไม่มีกลิ่นเหม็นปราศจากสารพิษต่าง ๆ 7) การได้ดื่มน้ำสะอาด ไม่มีสี และน้ำนี้ใช้น้ำให้นักเรียนสามารถใช้ได้ 8) การได้ยินเสียงที่ไม่เป็นอันตราย 9) การได้รับการตรวจสุขภาพอนามัยโดยเจ้าหน้าที่อนามัยหรือครู 10) การที่ได้อยู่ในโรงเรียนที่ปลอดภัย จากอุบัติเหตุหรืออันตรายต่าง ๆ และนิพนธ์ ฤกษ์กา (2546) ได้ศึกษาเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาอำเภอหนองสูงศรี จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านร่างกาย ประกอบด้วย 1) นักเรียนมีสุขภาพกายและจิตใจดี 2) นักเรียนมีที่พักผ่อนอย่างเหมาะสมพอเพียง 3) ได้เล่นกีฬาและร่วมกิจกรรมนันทนาการอย่างมีความสุข 4) มีภาวะที่ร่างกายปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ

กล่าวโดยสรุปได้ว่าเป้าหมายในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนด้านร่างกาย ประกอบด้วย มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัยออกกำลังกายสม่ำเสมอ รักการออกกำลังกาย ดูแลตนเองให้มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี มีน้ำหนัก ส่วนสูง และสมรรถภาพทางกายตามเกณฑ์ ป้องกันตนเองจากสิ่งเสียดชีวิตให้โทษ หลีกเลี่ยงสภาวะที่เสี่ยงต่อความรุนแรง โรคภัย อุบัติเหตุ และปัญหาทางเพศ ได้รับประทานอาหารกลางวันเพียงพอกับความต้องการของร่างกาย อาหารสะอาดมีคุณภาพ และร่างกายปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ

1.3) แนวทางการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนด้านร่างกาย

การยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนด้านร่างกาย ทางโครงสร้างและการเคลื่อนไหว จำเป็นที่พ่อแม่และครูต้องให้ความสนใจ โดยเปิดโอกาสให้เด็ก ได้เล่นและทำกิจกรรมด้วยตนเอง ซึ่งจะส่งผลให้เด็กมีความกระตือรือร้นอยากรู้ อยากเห็น และพยายามค้นพบประสบการณ์ของชีวิต อยู่เสมอจนเกิดความชำนาญและความมั่นใจ อันจะเป็นการพัฒนาการเรียนรู้ของเด็ก มีนักวิชาการและนักการศึกษาได้เสนอแนวทางไว้หลายท่าน ดังนี้ ศันสนีย์ ฉัตรคุปต์ (2542) กล่าวสรุปการส่งเสริมพัฒนาการทางด้านร่างกายว่า การเปิด โอกาสให้เด็กได้ออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ จะมีผลให้เลือดไปเลี้ยงร่างกายและสมองได้ดี โดยการออกกำลังกายจะทำให้สมองได้รับออกซิเจน

การส่งเสริมพัฒนาการทางด้านร่างกายว่า การเปิดโอกาสให้เด็กได้ออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ จะมีผลให้เลือดไปเลี้ยงร่างกายและสมองได้ดี โดยการออกกำลังกายจะทำให้สมองได้รับออกซิเจนอย่างเพียงพอ โดยทั่วไปแล้วสมองหนักแคร์้อยละ 2-3 ของน้ำหนักตัว แต่สมองใช้ออกซิเจนถึงร้อยละ 40 - 50 ของออกซิเจนที่เราหายใจเข้าไป ส่วน วราภรณ์ รักวิชัย (2535) กล่าวว่าไว้ว่า การเตรียมความพร้อมทางด้านร่างกายที่ถูกต้องให้กับเด็กนั้น จะทำให้เด็กมีพัฒนาการดังนี้ 1) มีน้ำหนักส่วนสูง ถูกส่วนหรือใกล้เคียงกับเกณฑ์มาตรฐาน 2) การทำงานของประสาทสัมผัส ประสานสัมพันธ์กันคือ ตา หู มือและเท้า 3) มีสุขภาพอนามัยสภาพร่างกายดี 4) สามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ 5) สามารถบังคับกล้ามเนื้อส่วนต่างๆ ได้ดี 6) รู้จักรักษาความสะอาดร่างกายของตนเอง ตลอดจนเครื่องแต่งกาย 7) มีบุคลิกภาพดี ทั้งร่างกาย การยืน และการนั่ง ในขณะที่ ทิศนา แจมมณี และคณะ (2536) ได้กล่าวถึงพัฒนาการทางด้านร่างกายของเด็ก สรุปได้ว่า การพัฒนาทางด้านร่างกายมี 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ พัฒนาการทางสุขภาพและพัฒนาการทางการเคลื่อนไหว เป็นผู้ที่มีสุขภาพดี มีสุขนิสัยที่ดี รักความสะอาด มีอัตราการเจริญเติบโตอย่างเหมาะสมกับวัย ในขณะเดียวกัน อารีรังสินันท์ (2540) ได้กล่าวถึงบทบาทและหน้าที่ของโรงเรียนในการส่งเสริมและพัฒนาการเด็กในด้านพัฒนาการทางกาย โรงเรียนควรให้เอาใจใส่ดูแลเกี่ยวกับสุขภาพ อนามัย และภาวะโภชนาการของเด็ก และจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้เด็กมีร่างกายแข็งแรง มีสุขภาพอนามัยดี และเจริญเติบโตสมวัย และปรียา เกตุทัต (2531) ได้กล่าวถึงการส่งเสริมความเจริญเติบโตและพัฒนาทางร่างกาย ของเด็ก ดังนี้ 1) การให้อาหารเด็ก พ่อแม่และผู้อบรมเลี้ยงดูเด็กจะต้องจัดอาหารให้เด็กรับประทานหลายมื้อ ในหนึ่งวัน เด็กควรได้หัดรับประทานอาหารเอง พ่อแม่ควรให้เด็กร่วมรับประทานอาหารกับผู้ใหญ่อื่น ๆ ในครอบครัวและสอนให้เข้าใจเรื่องรักษา ความสะอาด 2) เด็กวัยก่อนเรียนต้องได้รับการสร้างภูมิคุ้มกันโรค 3) การรักษาฟัน 4) การฝึกการนอนเป็นเวลา 5) การพัฒนากล้ามเนื้อที่ใช้ในการเคลื่อนไหว 6) พ่อแม่ควรแบ่งงาน ให้เด็กทำบ้างเพื่อให้เด็กได้เรียนรู้ชีวิตที่แท้จริง เรียนรู้การมีสัมพันธภาพกับผู้อื่น ขณะเดียวกัน กรมสุขภาพจิต (2543) ได้เสนอแนวทางปฏิบัติต่อพฤติกรรมสุขภาพ ดังนี้ 1) ดูแลรักษาร่างกายและและของใช้ให้สะอาด 2) รักษาฟันให้แข็งแรงและแปรงฟันทุกวันอย่างถูกต้อง 3) ล้างมือให้สะอาดก่อนกินอาหารและหลังการขับถ่าย 4) กินอาหารสุก ปราศจากอันตรายและหลีกเลี่ยงอาหารรสจัด สีสันฉูดฉาด 5) งดบุหรี่สารเสพติด การพนันและการสำส่อนทางเพศ 6) สร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวให้อบอุ่น 7) ป้องกันอุบัติเหตุด้วยการไม่ประมาท 8) ออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอและตรวจสุขภาพประจำปี 9) ทำจิตใจให้ร่าเริงแจ่มใสอยู่เสมอ 10) มีสำนึกต่อส่วนรวม ร่วมสร้างสรรค์ และหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 กลุ่มสาระการเรียนรู้ พลศึกษาและสุขศึกษา ได้เสนอแนวคิดในการพัฒนาทางด้านร่างกาย คือ ให้นักเรียน เป็นบุคคลที่มีร่างกายแข็งแรง มีสุขภาพสมบูรณ์อยู่เสมอ เพราะการเคลื่อนไหวและการออกกำลังกายนั้นจะทำให้ระบบประสาท

กระทรวงศึกษาธิการ (2544) ที่สรุปว่าการพัฒนาการทางด้านร่างกาย ได้แก่ ความต้องการให้นักเรียนเป็นบุคคลที่มีร่างกายแข็งแรง มีสุขภาพสมบูรณ์อยู่เสมอ มีสมรรถภาพทางกายที่ดี ส่วน Cigliano (2006) ได้ศึกษาการรับรู้ผลกระทบจากโปรแกรมกีฬาในวิทยาลัยชุมชน ที่ได้รับการคัดเลือกในรัฐเทนเนสซี พบว่า การสร้างสมรรถภาพทางการกีฬา การพัฒนาทางด้านร่างกายและสังคม โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องส่งผลให้โปรแกรมการกีฬาประสบความสำเร็จ ซึ่งนักเรียนที่มีฐานะความเป็นอยู่ทางบ้านและองค์ประกอบของภูมิหลังแตกต่างกัน มีผลต่อการประสบความสำเร็จของนักกีฬาแตกต่างกัน และนักกีฬาที่ประสบความสำเร็จได้นั้นจะมีการวางแผน การมีผู้ช่วยที่ดี มีการศึกษาและมีเป้าหมายของอาชีพ แต่อุปสรรคของการเป็นนักกีฬา ได้แก่ โรงเรียน มลรัฐ ระบบของโรงเรียน การให้ความสำคัญของโรงเรียนประถมและมัธยมศึกษา ในขณะที่ Kazak (2006) ได้ศึกษาความมีเหตุผลของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาในเหตุการณ์ที่เป็นโอกาสบนความหลากหลาย พบว่า มีข้อค้นพบ 2 ประการคือ 1) เหตุผลเชิงคุณภาพจากการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบในลักษณะของกลุ่ม 2) เหตุผลเชิงคุณภาพที่พรรณนาถึงสภาพชีวิตที่เป็นจริงเป็นการส่งเสริมพัฒนาทางด้านร่างกายและสังคมให้ผู้เรียนสามารถแยกแยะได้ ส่วน จุฬาลักษณ์ตฤณวิภาต (2540) ได้สรุปประเด็นชีวิตคุณภาพชีวิตในโรงเรียนของนักเรียนด้านร่างกาย ดังนี้ 1) การได้รับประทานอาหารกลางวันในปริมาณที่เพียงพอกับความต้องการของร่างกาย 2) การมีสุขภาพแข็งแรง 3) การได้ออกกำลังกาย 4) การได้อยู่ในโรงเรียนที่สะอาด 5) การได้อยู่ในที่ที่แสงสว่างส่องถึงหรือส่องผ่านไปได้ 6) การได้รับอากาศที่บริสุทธิ์ ไม่มีกลิ่นเหม็น ปราศจากสารพิษต่าง ๆ 7) การได้ดื่มน้ำสะอาด ไม่มีสี และมีน้ำใช้ 8) การได้ยินเสียงที่ไม่เป็นอันตราย 9) การได้รับการตรวจสอบสุขภาพอนามัยโดยเจ้าหน้าที่อนามัยหรือครู เพื่อตรวจเช็คความผิดปกติของร่างกาย 10) การได้อยู่ในโรงเรียนที่มีความปลอดภัย

กล่าวโดยสรุปได้ว่าแนวทางการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนทางด้านร่างกาย ควรมีแนวทางดังนี้ 1) การจัดบรรยากาศในสถานศึกษาที่ผ่อนคลาย อบอุ่น สะอาดและปลอดภัย 2) การได้อยู่ในที่ที่แสงสว่างส่องถึงหรือส่องผ่านไปได้ ได้รับอากาศที่บริสุทธิ์ ไม่มีกลิ่นเหม็น ปราศจากสารพิษต่าง ๆ 3) การได้ยินเสียงที่ไม่เป็นอันตราย 4) การเอาใจใส่ดูแลเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย และภาวะโภชนาการ 5) การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้เด็กมีร่างกายแข็งแรง มีสุขภาพอนามัยดี และเจริญเติบโตสมวัย 6) การสร้างภูมิคุ้มกันโรค 7) การมีส่วนร่วมในการพัฒนาทางด้านร่างกาย 8) การรับประทานอาหารกลางวันในปริมาณที่เพียงพอกับความต้องการของร่างกาย 9) การได้ดื่มน้ำสะอาดไม่มีสีและมีน้ำใช้ 10) การออกกำลังกาย

1.4) กลไกเชิงนโยบายในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนด้านร่างกาย

1.4) กลไกเชิงนโยบายในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนด้านร่างกาย

กลไกเชิงนโยบายในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียน ด้านร่างกายมี นักวิชาการและนักการศึกษาได้เสนอไว้หลายท่านดังนี้ กรมวิชาการ (2545ข) กล่าวถึง กลไกในการพัฒนานักเรียนด้านร่างกาย ประกอบด้วย กิจกรรมการออกกำลังกาย การเล่นเกม กิจกรรมกีฬาไทยและกีฬาสากล กิจกรรมการป้องกันโรคและความปลอดภัยในชีวิต กิจกรรมส่งเสริมสมรรถภาพทางกาย กิจกรรมนันทนาการ คล้ายคลึงกับ สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2550) ได้กล่าวถึง กลไกในการพัฒนานักเรียนด้านร่างกาย ประกอบด้วย โครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ โครงการโรงเรียนจัดการเรียนร่วม โครงการกายบริหารร่างกาย โครงการจัดการความรู้เรื่องน้ำดื่ม น้ำใช้ในโรงเรียน โครงการแก้ไขปัญหานักเรียนน้ำหนักเกินมาตรฐาน กิจกรรมโฮมรูม การจัดโปรแกรมการเรียนรู้เป็นรายบุคคล (IEP) โครงการอาหารกลางวัน โครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน โครงการป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติด กิจกรรมทู ปี่ นัมเบอร์ วัน กิจกรรมลานกีฬาต้านยาเสพติด คลินิกวัยใส โครงการแข่งขันกีฬาภายใน และโรงเรียนขอนแก่นวิทยายน 3 (2553) โรงเรียนแก่นนครวิทยาลัย (2553) โรงเรียนชุมแพศึกษา (2553) ได้กล่าวถึง กลไกในการพัฒนานักเรียนด้านร่างกาย ประกอบด้วย โครงการแข่งขันกีฬาภายใน โครงการส่งเสริมสุขภาพ เช่นเดียวกับ โรงเรียนชุมชนบึงบา (2553) ได้กล่าวถึง กลไกที่ส่งผลต่อการพัฒนานักเรียนในด้านร่างกายจนโรงเรียนประสบผลสำเร็จ ได้รับรางวัลโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับเพชร ประกอบด้วย โครงการตรวจสุขภาพนักเรียน โครงการเฝ้าระวังภาวะสุขภาพ โครงการจัดบริการรักษาพยาบาลเบื้องต้น โครงการสนามเด็กเล่น ปลอดภัย โครงการมือปราบน้อยตามรอยลูกน้ำ โครงการอาหารกลางวัน โครงการ อ.ย. น้อย โครงการพัฒนาอนามัยและสิ่งแวดล้อม โครงการพัฒนาภูมิทัศน์และแหล่งเรียนรู้ ในขณะที่ศูนย์แนะแนวการศึกษาและอาชีพ (2542ก) กล่าวถึง กลไกในการพัฒนานักเรียนด้านร่างกาย ประกอบด้วย โครงการพัฒนาให้มีหลักสูตรเฉพาะในเรื่องสารเสพติด กิจกรรมเสริมทักษะชีวิต กิจกรรมการจัดตั้งกลุ่มองค์กรเยาวชน และยังกล่าวถึงการจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา 3 ประเภท ได้แก่ 1) กิจกรรมในห้องเรียน เช่น การสร้างความรู้ความเข้าใจโดยการให้ความรู้แก่นักเรียนเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับลักษณะโทษภัยของสารเสพติดชนิดต่าง ๆ ตลอดจนการป้องกัน กิจกรรมการเสริมสร้างค่านิยมและเจตคติที่พึงประสงค์ โดยให้นักเรียนฝึกกิจกรรม วัยรุ่นยุคใหม่ไม่ฝักใฝ่สารเสพติดและกิจกรรมชีวิตนี้ มีคุณค่า กิจกรรมฝึกทักษะการควบคุมตัวเอง โดยให้นักเรียนได้ฝึกการควบคุมตนเอง การจัดการกับความเครียด การสร้างพลังใจและพลังจิต กิจกรรมการฝึกทักษะการสื่อสารโดยให้นักเรียน ได้ฝึกทักษะการปฏิเสชในสถานการณ์ต่าง ๆ กิจกรรมการฝึกทักษะการสร้างมนุษยสัมพันธ์โดย ให้นักเรียนได้ฝึก

ทักษะการสร้างสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน กิจกรรมการใช้เวลาให้เป็นประโยชน์โดยให้นักเรียนได้ฝึกกิจกรรมใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ตามความสนใจในลักษณะงานอดิเรก เพื่อหาประสบการณ์หรือหารายได้ กิจกรรม การฝึกกระบวนการตัดสินใจและการแก้ปัญหาอย่างฉลาด โดยการให้นักเรียนได้ฝึกกระบวนการตัดสินใจและแก้ปัญหา 2) กิจกรรมนอกห้องเรียน เช่น โครงการรักชีวิตคิดห่างสิ่งเสพติด โครงการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มกับนักเรียนที่มีพฤติกรรมเสี่ยง โครงการรณรงค์คนรุ่นใหม่ไม่สูบบุหรี่ โครงการให้คำปรึกษา โครงการแนะแนวหมู่ โครงการเพื่อนเตือนเพื่อน โครงการคลินิกสุขภาพจิตวัยรุ่น และโครงการส่งเสริมสุขภาพจิตนักเรียน 3) กิจกรรมเพื่อบำบัดรักษา นักเรียนที่ติดยาเสพติด โดยจัดสถานที่ในโรงเรียนและชุมชน โดยโรงเรียนทำหน้าที่เป็นสถาบันบำบัดฟื้นฟูซึ่งเรียกรูปแบบการบำบัดนี้ว่า ชุมชนบำบัด (therapeutic community) ซึ่งจะต้องจัดกิจกรรมต่าง ๆ ตาม โปรแกรมของชุมชนบำบัดเพื่อให้นักเรียนพัฒนาแก้ไขชีวิตตนในทางที่ดีขึ้น สอดคล้องกับ ศูนย์แนะแนวการศึกษาและอาชีพ (2542) กล่าวถึง กลไกเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาสารเสพติดว่า ถ้าฟังการสอนปกติตามหลักสูตรยังไม่ได้ผล สมควรที่จะปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น และควรจะมีการจัดกิจกรรมแนะแนวเสริมที่เรียกว่า ทักษะชีวิต เพื่อใช้คุ้มครองป้องกันให้นักเรียนนักศึกษาไม่ถูกรุมล้อมทางจิตใจ คือ รู้วิธีคิด วิธีแก้ปัญหา และวิธีช่วยตนเองให้พ้นจากความกดดัน หรือการถูกชักจูงให้ใช้สารเสพติด ซึ่งทักษะชีวิต คือ ทักษะหรือยุทธวิธีที่บุคคลใช้ในการดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จ สามารถป้องกันตนเองจากภัยต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นภัยของสารเสพติด เอดส์ การประพฤตินไปในทางที่ก่อให้เกิดความทุกข์ ความเดือนร้อนต่าง ๆ ทักษะดังกล่าวได้แก่ 1) ทักษะในการคิดและการแก้ปัญหา 2) ทักษะในการจัดการ เช่น จัดการกับเวลา เงินทองให้มีประโยชน์อย่างคุ้มค่า 3) ทักษะในการสื่อสาร ทั้งเพื่อการติดต่อ การสร้างสัมพันธภาพ หรือการปฏิเสธ ที่ชักจูงไปในทางที่ไม่ดี 4) ทักษะในการควบคุมตนเอง เช่น ควบคุมอารมณ์ ควบคุมจิตใจให้มีความมั่นคงปราศจากความเครียด ความกดดัน 5) การสร้างค่านิยมที่ดีงามและเป็นประโยชน์ต่อชีวิตและสังคม เช่นเดียวกับกรมวิชาการ (2544) ได้กล่าวถึง กิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาสารเสพติดว่า การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ต้องยึดหลักการมีส่วนร่วมของชุมชน กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ในวันสำคัญ กิจกรรมฝึกอาชีพเสริม จัดกิจกรรมกลุ่มสนใจ จัดตลาดนัดชุมชน กิจกรรมจัดตั้งชมรมต่าง ๆ เช่น ชมรมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ชมรมกีฬา ดนตรีนาฏศิลป์ กิจกรรมสำหรับเด็กและเยาวชน เช่น กิจกรรมลานกีฬา การเข้าค่ายเยาวชนในฤดูร้อน กิจกรรมทำงานหารายได้พิเศษ กิจกรรมเข้าวัดพัฒนาใจ กิจกรรมรุ่นพี่สอนรุ่นน้อง จัดกิจกรรมสัปดาห์ส่งเสริมสุขภาพ เช่น บริการตรวจสุขภาพ ให้การแนะนำเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพให้แข็งแรง ประกวดสุขภาพ การประกวดคำขวัญและเรียงความ

กล่าวโดยสรุปได้ว่ากลไกเชิงนโยบายในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนด้านร่างกายประกอบด้วยโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ โครงการโรงเรียนจัดการเรียนร่วม โครงการกายบริหารร่างกาย โครงการจัดการความรู้เรื่องน้ำดื่มน้ำใช้ในโรงเรียน โครงการแก้ไขปัญหาให้นักเรียนน้ำหนักเกินมาตรฐาน กิจกรรมโฮมรูม การจัดโปรแกรมการเรียนรู้เป็นรายบุคคล (IEP) โครงการอาหารกลางวัน โครงการอาหารเสริม(นม)โรงเรียน โครงการป้องกันแก้ไขปัญหาหยาเสฟติด กิจกรรมทู บี นัมเบอร์วัน กิจกรรมลานกีฬาต้านยาเสฟติด คลินิกวัยใส โครงการแข่งขันกีฬาภายใน โครงการพัฒนาหลักสูตร โครงการพัฒนาอนามัยและสิ่งแวดล้อม โครงการพัฒนาภูมิทัศน์และแหล่งเรียนรู้

2) ด้านสติปัญญา

2.1) ความหมาย

มีนักการศึกษา นักวิชาการ และนักจิตวิทยาได้ให้แนวคิด ตลอดจน ให้คำจำกัดความของ สติปัญญา (intelligence) หรือเชาว์ปัญญาไว้ ดังนี้ Good (1973) ได้ให้ความหมายของสติปัญญาไว้ว่า หมายถึง ความสามารถในการปรับตัวของบุคคลให้เข้ากับสถานการณ์ต่างๆ อย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นผลเนื่องจากความสามารถทางสมองที่เก็บรวบรวมประสบการณ์ต่างๆ เข้าไว้ด้วยกัน ในขณะที่ Wechsler (1958 อ้างถึงใน ฉันทนา กล่อมจิตและคณะ, 2549) ได้ให้ความหมายว่าเป็นความสามารถของบุคคลในการคิดหาเหตุผล และสามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ นิตยา ชขภักดี (2543) ให้ความหมายว่า หมายถึงการเปลี่ยนแปลงความสามารถด้านความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งรอบตัว และความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับปรากฏการณ์และสิ่งต่างๆ ซึ่งทำให้บุคคลสามารถปรับตัว สร้างทักษะใหม่เพิ่มขึ้นจากความเข้าใจและทักษะเดิมมาใช้ในการแก้ปัญหาได้ ในขณะเดียวกัน ลักขณา สิริวัฒน์ (2544) กล่าวว่า สติปัญญา หมายถึง ความสามารถในการแก้ปัญหา โดยมีสมองเป็นองค์ประกอบสำคัญ และความเจริญเติบโตทางสติปัญญาของบุคคลมักจะแสดงออกให้เห็นได้ในลักษณะของความสามารถในการคิดด้วยเหตุผลอันก่อให้เกิดการสร้างสรรค์ ส่วน จิราภา เต็งไทรรัตน์ (2549) ได้กล่าวถึงลักษณะเด่นทางปัญญา (the mentally gifted) ซึ่งมี I.Q. ตั้งแต่ 130 ขึ้นไป ส่วนใหญ่จะมีลักษณะนิสัยดังต่อไปนี้ 1) มีประสาทการรับรู้อันว่องไวเป็นพิเศษ (heightened perceptual skill) 2) มีความอยากรู้อยากเห็นอย่างเข้มข้น (intense curiosity) 3) มีความสามารถแก้ปัญหาและมีความเข้าใจสิ่งต่างๆ ในระดับสูง (advanced problem solving ability and conceptualization) 4) มีแรงผลักดันและวิริยะพากเพียร (motivation and perseverance) 5) มีแรงผลักดันที่จะประกอบกิจดำเนินงานให้สมบูรณ์ ปราศจากที่ติ (a drive to organize and perfect) 6) ชอบแสวงหาสิ่งที่ท้าทายความคิดอ่าน (search for challenge) 7) มีความคิดแปลกไม่เหมือนใคร และมีอารมณ์ขัน (originality and humor) 8) เป็นคนเจ้าความคิด มีอิสระเสรีในการคิด และการกระทำ (resourcefulness)

and independence) 9) สนใจในรายละเอียดต่าง ๆ (fondness for elaboration) 10) มีความรู้สึกละเอียดถี่ถ้วนและว่องไว (acute sensitivity)

กล่าวโดยสรุปได้ว่าความหมายในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนด้านสติปัญญาหมายถึงความสามารถในการปรับตัวของบุคคลให้เข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นผลเนื่องจากความสามารถทางสมอง ที่เก็บรวบรวมประสบการณ์ต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกันและสามารถแสดงออกในการปรับตัว การคิดหาเหตุผล การแก้ปัญหา การตัดสินใจ และมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และเพื่อให้สามารถยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนด้านสติปัญญาได้ครอบคลุมสำหรับการวิจัยครั้งนี้จึงสรุปได้ว่า การยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนด้านสติปัญญาหมายถึง การพัฒนาที่มีผลต่อ ความสามารถของบุคคลที่แสดงออก ในการปรับตัว การคิดหาเหตุผล การแก้ปัญหา และมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

2.2) เป้าหมายในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนด้านสติปัญญา

เป้าหมายในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนด้านสติปัญญามีนักวิชาการ นักการศึกษา และหน่วยงานต่าง ๆ กล่าวไว้ดังนี้ กระทรวงศึกษาธิการ (2551ข) ได้กำหนดเป้าหมายในการพัฒนานักเรียนในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดเป็นจุดหมายด้านสติปัญญา เพื่อให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ มีความรู้ อันเป็นสากลและมีความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิตเช่นเดียวกันกับสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2544) ได้กำหนดเป้าหมายในการพัฒนานักเรียนในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 โดยมุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็น มนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และมีความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพจึงกำหนดจุดหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ด้านสติปัญญา ประกอบด้วย 1) มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียน และรักการค้นคว้า 2) มีความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ มีทักษะ และศักยภาพในการจัดการ การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี ปรับวิธีคิด วิธีการทำงานได้เหมาะสมกับสถานการณ์ 3) มีทักษะและกระบวนการโดยเฉพาะทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ทักษะการคิด การสร้างปัญหา และทักษะในการดำเนินชีวิต คล้ายคลึงกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550ข) ได้กำหนดเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนด้านสติปัญญา โดยกำหนดเป็นมาตรฐานการศึกษา มาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์ ซึ่งมีเป้าหมายให้ ผู้เรียนมีความสามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุปความคิดรวบยอด คิดอย่างเป็นระบบ และมีการ

คิดแบบองค์รวม สามารถคาดการณ์ กำหนดเป้าหมาย และแนวทางการตัดสินใจได้ ประเมินและเลือกทางแนวทางการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาอย่างมีสติ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มองโลกในแง่ดี และมีจินตนาการ มาตรฐานที่ 5 ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร โดยมีระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยตามเกณฑ์ มีผลการทดสอบรวบยอดระดับชาติเฉลี่ยตามเกณฑ์ สามารถสื่อความคิดผ่านการพูด เขียน หรือนำเสนอด้วยวิธีต่าง ๆ สามารถใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารได้ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ สามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ และมาตรฐานที่ 6 ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยมีเป้าหมายให้ผู้เรียนมีนิสัยรักการอ่าน การเขียน และการฟัง รู้จัก ตั้งคำถามเพื่อหาเหตุผล สนใจแสวงหาความรู้จากแหล่งต่าง ๆ รอบตัว ใช้ห้องสมุด แหล่งความรู้และสื่อต่าง ๆ รอบตัว ใช้ห้องสมุด แหล่งความรู้และสื่อต่าง ๆ ได้ทั้งในและนอกสถานศึกษา มีวิธีการเรียนรู้ของตนเอง เรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นได้ สนุกกับการเรียนรู้ และชอบมาโรงเรียน และสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) (2550ข) ได้กำหนดเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนด้านสติปัญญาโดยกำหนดเป็นมาตรฐานการศึกษา และตัวบ่งชี้ ได้แก่ ตัวบ่งชี้ที่ 3 ผู้เรียนมีความใฝ่รู้ และเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ย่อยที่ 1 ผู้เรียนค้นคว้าหาความรู้จากการอ่าน และเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยผู้เรียนเรียนรู้ด้วยการแสวงหาข่าวสาร ข้อมูล ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับข้อเท็จจริง ความคิดเห็น จินตนาการ ฯลฯ ที่บันทึกไว้ในเอกสาร หนังสือ สิ่งพิมพ์ แผ่นศิลา ใบบาน ป้ายโฆษณา สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ฯลฯ โดยการอ่าน การดู การฟัง และการเขียน ตัวบ่งชี้ย่อยที่ 2 ผู้เรียนเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงร่วมกับผู้อื่นทั้งในและนอกสถานศึกษาโดยผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมตามแผนปฏิบัติการของสถานศึกษา โดยผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมจริง และมีส่วนร่วมรับผิดชอบในกิจกรรมนั้น ซึ่งสามารถร่วมกิจกรรมได้ทั้งในและนอกสถานศึกษา ตัวบ่งชี้ที่ 4 ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ย่อยที่ 1 ผู้เรียนมีความสามารถด้านการคิด โดยผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์คิดสร้างสรรค์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ และคิดเป็นระบบที่นำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจและแก้ปัญหาของตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม ตัวบ่งชี้ที่ 5 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน คือ ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน อยู่ในระดับดี โดยร้อยละของผู้เรียนที่ได้คะแนนผลการทดสอบของสถาบันทางการทดสอบการศึกษาแห่งชาติ (สทศ.) (O-NET) มากกว่าขีดจำกัดล่างของค่าเฉลี่ยผลการทดสอบในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ในระดับชั้น ป.3 ป.6 ม.3 และ ม.6 นอกจากนี้สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541) ได้กำหนดเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพนักเรียนด้านสติปัญญา ประกอบด้วย 1) นักเรียนมีความรู้พื้นฐานตามระดับการศึกษา 2) นักเรียนมีความสามารถในการใช้ภาษาและความสามารถทางคณิตศาสตร์ 3) นักเรียนมีความสามารถในการคิดและแก้ปัญหา 4) นักเรียนมีความสามารถในการแสวงหา

ความรู้และนิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียน 5) นักเรียนมีความสามารถในการปฏิบัติงานในอาชีพประจำวัน งานอาชีพ และสามารถใช้เทคโนโลยีในการดำรงชีวิต ในขณะที่จุฬาลักษณ์ สุนทรวิภาค (2540) ได้กล่าวถึง เป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนด้านสติปัญญา ประกอบด้วย 1) การได้มีโอกาส แสดงความสามารถ เพื่อให้เด็กได้เกิดการเรียนรู้ มีโอกาสคิดอย่างมีอิสระ และมีโอกาสเลือกทำ กิจกรรมตามที่ตนชอบหรือถนัด ให้เด็กได้พูด ได้ทำมากขึ้น 2) การสอน ครูต้องสอนอย่างแจ่มแจ้ง มีอุปกรณ์การสอนหรือสื่อสารการสอนที่ดึงดูดใจ 3) การได้อยู่ในบรรยากาศที่เป็นวิชาการ ไม่ว่าจะ เป็นภายในห้องเรียนหรือนอกห้องเรียน และนิพนธ์ ภูงคงคา (2546) ได้ศึกษาเป้าหมายในการ พัฒนาคุณภาพนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาอำเภอหนองกุงศรี จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านสติปัญญา ประกอบด้วย 1) มีทักษะในการสื่อสารและใช้ภาษาไทย เช่น ฟัง พูด อ่าน เขียน 2) ใฝ่รู้ใฝ่เรียน 3) มีทักษะการคิดคำนวณ การจัดการ และการแก้ปัญหา 4) ได้ใช้คอมพิวเตอร์ในการแสวงหา ความรู้หรือสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต

กล่าวโดยสรุปได้ว่าเป้าหมายในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนด้าน สติปัญญา ประกอบด้วย มีความรู้อันเป็นสากลและมีความสามารถในการสื่อสาร การคิด การ แก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียน รู้เท่าทันการ เปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ มีทักษะ และศักยภาพในการจัดการ การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยี ปรับวิธีคิด วิธีการทำงานได้เหมาะสมกับสถานการณ์ มีทักษะและกระบวนการ โดยเฉพาะทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ทักษะการคิด การสร้างปัญญา และทักษะในการดำเนินชีวิต มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง มีวิจารณญาณ และมีวิสัยทัศน์ มีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร มีระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ย ตามเกณฑ์ มีผลการทดสอบรวบยอดระดับชาติเฉลี่ยตามเกณฑ์ สามารถสื่อความคิดผ่านการพูด เขียน หรือนำเสนอด้วยวิธีต่าง ๆ สามารถใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารได้ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ สามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ และเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงร่วมกับ ผู้อื่นทั้งในและนอกสถานศึกษา

2.3) แนวทางการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนด้านสติปัญญา

ลักขณา สรวิวัฒน์ (2544) กล่าวถึงปัจจัยพื้นฐานสำคัญต่อการพัฒนาสติปัญญา ของบุคคล 2 ประการ คือ ปัจจัยทางพันธุกรรม ได้แก่ ประสาทสัมผัส กล้ามเนื้อ สมอง และ ระบบประสาทส่วนกลาง ปัจจัยทางสภาพแวดล้อม ได้แก่ 1) ครอบครัวกับการอบรมเลี้ยงดู 2) โรงเรียน อันเป็นสถาบันการศึกษาที่รวมถึงหลักสูตรและการสอน ได้แก่ 2.1) โรงเรียนจะต้องตอบสนอง ความต้องการและความสนใจของเด็กตามวัยต่าง ๆ ได้อย่างครอบคลุมและเหมาะสม 2.2) ครูใน โรงเรียนจะต้องเรียนรู้และเข้าใจลักษณะธรรมชาติของเด็กภายใต้ความรับผิดชอบของตน 2.3) เนื้อหา

ในหลักสูตรและวิธีการสอนหรือการถ่ายทอดเนื้อหาควรสอดคล้องกับลักษณะธรรมชาติของเด็ก

2.4) โรงเรียนต้องถือเป็นหน้าที่สำคัญในการจัดประสบการณ์ที่มีความหมายแก่เด็ก ส่วน ทิศนา
 แชมมณี และคณะ (2536) กล่าวถึง การพัฒนาการทางด้านสติปัญญา ได้แก่ เป็นผู้มีควมใฝ่รู้
 สามารถคิด กล้าคิด กล้าถาม กล้าพูด กล้าทำ รู้จักแสวงหาความรู้ และเรียนรู้ด้วยตนเอง
 สามารถแก้ปัญหาและมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ คล้ายคลึงกับ อารี รังสินันท์ (2540) ที่กล่าวว่า
 ลักษณะความต้องการทางสติปัญญาของเด็กในวัยเรียน คือ การใช้สมองคิดและแก้ปัญหา การใช้
 เหตุผล ความกระตือรือร้นในการร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ความอยากรู้อยากเห็น ตลอดจนความต้องการ
 ที่จะช่วยเหลือตนเอง ดังนั้น ครูและผู้ปกครอง ควรจะสนองความต้องการทางด้านสติปัญญาของเด็ก
 ดังนี้ 1) จัดกิจกรรมที่จะกระตุ้นให้เด็กได้ใช้ความสามารถของตนเองได้อย่างเต็มที่ ให้คำชมเมื่อ
 เด็กทำดี จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เด็กมีโอกาสประสบความสำเร็จ 2) เด็กชอบพูดมากกว่าเขียน
 แย่งกันพูด ครูต้องเรียกให้พูดทีละคน เด็กจะได้พูดตอบก็ต่อเมื่อครูให้พูดตอบเท่านั้น สิ่งสำคัญคือ
 เด็กทุกคนจะต้องมีโอกาสได้พูดตอบ ถึงแม้คำตอบนั้นจะผิดหรือถูกก็ตาม 3) อธิบายให้เด็กทราบ
 เกี่ยวกับคำหยาบหรือคำไม่สุภาพ 4) จัดกิจกรรมให้เด็กได้มีโอกาสอภิปรายและให้เด็กยอมรับ
 หลักการของเพื่อนส่วนใหญ่ 5) จัดให้มีการอ่าน เขียน และคิดคำนวณ จากประสบการณ์ตรง
 หาอุปกรณ์และให้โอกาสเด็กได้เรียนด้วยตนเองให้มากที่สุด 6) จัดสถานการณ์ให้เด็กได้มีการ
 ปะทะสัมพันธ์กับสังคม เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นซึ่งกันและกัน จัดให้เด็กเก่งอยู่ในกลุ่ม
 เดียวกับเด็กอ่อน 7) ให้ความสำคัญว่าภาษาเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความคิดสอนให้เกิดความเข้าใจ
 คำต่าง ๆ ในบรรยากาศที่ผ่อนคลายมีอิสระ 8) ควรจัดกิจกรรมให้เด็กทำหลายอย่าง แล้วให้เขาเลือกเอง
 ว่าชอบกิจกรรมใดมากที่สุด กระตุ้นให้หาคำตอบด้วยตนเอง 9) สนับสนุนให้เด็กแต่ละคนทำ
 กิจกรรมให้ได้ดีที่สุด ให้ฝึกทำจากง่ายไปหายาก และ 10) ครูต้องพยายามเข้าใจเด็กให้มากที่สุดว่า
 เด็กต้องการอิสระ ขณะเดียวกันก็ต้องการความช่วยเหลือสนับสนุนและการแนะแนวทาง ส่วน
 Cheaney (2005) ได้ศึกษาการเรียนรู้โดยวิธีแก้ปัญหา เป็นฐานโดยใช้หลักสูตร เทคโนโลยีชีวภาพ
 ด้วยระบบออนไลน์ พบว่า การเรียนรู้โดยวิธีการแก้ปัญหาเป็นฐานนั้นเป็นนวัตกรรมทางการสอนที่
 มุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะกระบวนการวิเคราะห์ สามารถตัดสินใจแก้ปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่อย่าง
 มีประสิทธิภาพ ทำให้ผู้เรียนเป็นคนมีเหตุผล เกิดทักษะในการแก้ปัญหาที่เผชิญอยู่ ในขณะที่
 สุมาลี ชัยเจริญ, อิศรา ก้านจักร และวรกิต วัชข้าวหลาม (2551) ได้วิจัยการสังเคราะห์โมเดล
 นวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมศักยภาพ การเรียนรู้ทางสมองของผู้เรียนโดยใช้ Brain-
 Based Learning และเสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการทำงานของสมอง ดังนี้ 1) การ
 สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ในการเรียนรู้จะมีการผนวกความรู้กับอารมณ์ควบคู่กันเสมอ 2) การ
 ออกแบบเนื้อหาที่มีการเชื่อมโยงประสบการณ์เดิมของผู้เรียนจะรับรู้ได้ง่าย 3) การจัดการเรียนรู้ ควร
 เน้นให้ผู้เรียนมีอิสระในการเรียนรู้ และควบคุมการเรียนรู้และได้ลงมือกระทำการเรียนรู้ด้วยตนเอง

4) การออกกำลังกายหรือการเคลื่อนไหวร่างกาย จะช่วยลดความเครียดของสมองและทำให้เกิดความสุขได้ 5) สมองจะพัฒนาได้ดีเมื่อมีการโต้ตอบกัน พุดคุยกัน แลกเปลี่ยนความรู้กัน ซึ่งคล้ายคลึงกับ กัญญา พรหมณัพัทธ์ (2551) ที่กล่าวว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับพัฒนาการทางสมอง ควรดำเนินการดังนี้ 1) ใช้ยุทธวิธีการสอนที่หลากหลาย ทำท่ายให้ผู้เรียนได้ปฏิสัมพันธ์ร่วมกับกลุ่ม 2) จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กระตุ้นความสนใจและมีความหมายเชื่อมโยงเข้ากับชีวิตจริง 3) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้พัฒนาและสร้างวิธีการเรียนรู้ของตนเอง 4) จัดกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนใช้ประสาทสัมผัสแบบต่าง ๆ คือ การฟัง การเห็นภาพ การเคลื่อนไหวทางกายภาพอย่างเหมาะสม 5) ให้ความรู้ผู้เรียนได้มีโอกาสคิดสร้างสรรค์และสะท้อนกลับ ยืดหยุ่นให้เวลาผู้เรียนมีเวลาเท่าที่เขาต้องการ มีอิสระที่จะใช้เวลาคิดได้ตามใจชอบโดยไม่เครียด ส่วน Howard Gardner (1993 อ้างถึงใน กรมวิชาการ, 2546ก) เสนอว่า แนวทางในการพัฒนาสติปัญญาหรือความสามารถพิเศษของมนุษย์ ควรจะพัฒนา 7 ด้าน คือ 1) ด้านภาษา (linguistic intelligence) เป็นความสามารถในการใช้ถ้อยคำ 2) ด้านตรรกะ-คณิตศาสตร์ (logical intelligence) เป็นปัญญาความสามารถทางด้านจำนวนตัวเลขและเหตุผล 3) ด้านมิติ (spatial intelligence) เป็นความสามารถทางด้านคิดเป็นรูปภาพ 4) ด้านดนตรี (musical intelligence) เป็นคนที่มีความสามารถและชื่นชมในเสียง ทำนองจังหวะ และสามารถผลิตเสียงทำนอง จังหวะได้ดี 5) ด้านร่างกาย-การเคลื่อนไหว (bodily-kinesthetic intelligence) เป็นความสามารถพิเศษในการเคลื่อนไหวร่างกายและในการใช้มือเพื่อจัดกระทำกับสิ่งของ 6) ด้านมนุษยสัมพันธ์ (interpersonal intelligence) เป็นความสามารถพิเศษในการทำงานกับผู้อื่น เข้าใจผู้อื่น สามารถจะสังเกตรับรู้อารมณ์ ความคิดความปรารถนาของผู้อื่น 7) ด้านความเก่งในการรู้จักใจของตนเอง (intrapersonal intelligence)

กล่าวโดยสรุปได้ว่าแนวทางการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียน ด้านสติปัญญา ควรมีแนวทางดังนี้ 1) โรงเรียนมีหลักสูตรและกิจกรรมที่สอดคล้องกับพัฒนาการทางสติปัญญา 2) การจัดกิจกรรมตอบสนองความต้องการและความสนใจของเด็กตามวัยต่าง ๆ ได้อย่างครอบคลุมและเหมาะสม 3) การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ในการเรียนรู้ให้มีการผนวกความรู้กับอารมณ์ควบคู่กันเสมอ 4) การออกแบบเนื้อหาที่มีการเชื่อมโยงประสบการณ์เดิมของผู้เรียน 5) การจัดการเรียนรู้ ที่เน้นให้ผู้เรียนมีอิสระในการเรียนรู้และได้ลงมือกระทำการเรียนรู้ด้วยตนเอง 6) การจัดกิจกรรมออกกำลังกายหรือการเคลื่อนไหวร่างกาย เพื่อลดความเครียดของสมองและทำให้เกิดความสุข 7) การจัดกิจกรรมให้นักเรียนมีการโต้ตอบกัน พุดคุยกัน แลกเปลี่ยนความรู้กัน เพื่อให้สมองพัฒนาได้ดี 8) การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมนักเรียนด้านภาษา 9) การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมนักเรียนด้านตรรกะ-คณิตศาสตร์ 10) การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมนักเรียนด้านมิติ 11) การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมนักเรียนด้านดนตรี

2.4) กลไกเชิงนโยบายในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนด้านสติปัญญา

กลไกเชิงนโยบายในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนด้านสติปัญญา มีนักวิชาการและนักการศึกษาได้เสนอไว้หลายท่านดังนี้ อุษณีย์ อนุรุทธวงศ์ (โพธิสุข) (2545ก), (2545ข) กล่าวว่า กลยุทธ์ในการพัฒนาเด็กให้มีสติปัญญาเป็นเลิศจะต้องบำรุงสมองโดยใช้กิจกรรม ศิลปะและดนตรี กิจกรรมฝึกทักษะการอ่าน กิจกรรมสร้างสรรค์ กิจกรรมนักประดิษฐ์ นักวิทยาศาสตร์ เกม กิจกรรมกระตุ้นด้วยคำถาม กิจกรรมสร้างอารมณ์ขัน สอดคล้องกับ อารี พันธุ์มณี (2540) กล่าวว่า กลยุทธ์ในการพัฒนาเด็กให้มีสติปัญญาที่โรงเรียนควรจัดให้เด็ก เป็นต้นว่า ในกิจกรรมด้านศิลปะ การวาดภาพระบายสี กิจกรรมเคลื่อนไหว กิจกรรมด้านดนตรี การร้องเพลง การเล่นดนตรีทุกชนิด งานปั้น กิจกรรมทางภาษาไทย ทั้งในการพูด การเขียน การแต่งโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน การแต่งเรียงความ การย่อความ การเขียนโฆษณา เขียนนิทาน กิจกรรมทาง วิทยาศาสตร์ การทดลองค้นคว้า การผลิตสิ่งแปลกใหม่ การคิดค้นพบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ กิจกรรม ทางคณิตศาสตร์ การคิดสร้างสมการแก้โจทย์ปัญหา กิจกรรมการเล่น ทั้งการเล่นเกมในร่มและ กีฬากลางแจ้ง ในขณะที่ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2545) กล่าวถึง กิจกรรมที่ส่งผลต่อการ พัฒนานักเรียนด้านสติปัญญา ประกอบด้วย เทคนิคการหาความคิดใหม่ที่หลากหลายด้วยการระดม สมอง (brainstorming) เช่น การคิดสร้างสรรค์ 3 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นตอนการกำหนดเป้าหมายการคิด 2) ขั้นตอนการแสวงหาแนวคิดใหม่ 3) ขั้นตอนประเมินความคิด และสุวิทย์ มูลคำ (2547) กล่าวถึง กิจกรรมที่ส่งผลต่อการพัฒนานักเรียนด้านสติปัญญา ประกอบด้วย โครงการส่งเสริมการพัฒนาการคิด โครงการส่งเสริมการใช้คำถามเพื่อการคิด โครงการส่งเสริมการอ่านเพื่อการคิดวิเคราะห์ โครงการ ฝึกใช้เทคนิคระดมสมองเพื่อการคิดวิเคราะห์ การจัดการเรียนรู้แบบอุปนัย การจัดการเรียนรู้แบบ โครงงาน และการจัดการเรียนรู้แบบใช้คำถาม กิจกรรมเหล่านี้ เช่นเดียวกับ สำนักงาน คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2546) กล่าวถึง การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสติปัญญาสู่ ความเป็นเลิศทางวิทยาศาสตร์ ได้แก่ 1) การจัดห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ 2) การจัดแหล่ง เรียนรู้วิทยาศาสตร์ 3) การเขียนคำขวัญหรือปณิธานทางวิทยาศาสตร์ 4) การจัดสภาพแวดล้อมทาง วิชาการในสถานศึกษา นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงการจัดกิจกรรมส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ทาง วิทยาศาสตร์ ประกอบด้วย 1) การฝึกโดยใช้คำถาม 2) การจัดประกวดสิ่งประดิษฐ์ 3) การใช้ ภาพปริศนา 4) การระดมพลังสมอง 5) การใช้ปริศนาคำทาย 6) การแตงนโยบายวิทยาศาสตร์จาก ภาพที่กำหนดให้ 7) การออกแบบต่อภาพตามความคิดอย่างอิสระ 8) การศึกษานอกสถานที่ ส่วน สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2550) ได้กล่าวถึง กลไกในการพัฒนานักเรียนด้านสติปัญญา ประกอบด้วย โครงการสอนซ่อมเสริม โครงการพัฒนาการเรียนการสอนคอมพิวเตอร์ โครงการ พัฒนาห้องสมุดโรงเรียน โครงการแข่งขันทักษะทางวิชาการ โครงการค่ายเสริมสร้างศักยภาพนักเรียน

โครงการส่งเสริมความสามารถพิเศษด้านต่าง ๆ โครงการวิจัยในชั้นเรียน กิจกรรมค่ายปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ด้านการเรียน กิจกรรมการให้คำปรึกษาเบื้องต้น กิจกรรมโฮมรูม สอดคล้องกับโรงเรียนขอนแก่นวิทยายน 3 (2553) โรงเรียนแก่นนครวิทยาลัย (2553) โรงเรียนชุมแพศึกษา (2553) ได้กล่าวถึง กลไกในการพัฒนานักเรียนด้านสติปัญญา ประกอบด้วย โครงการพัฒนาการอ่าน คิดวิเคราะห์ เขียน โครงการการเรียนรู้แบบโครงงาน โครงการแข่งขันทักษะทางวิชาการ โครงการเข้าค่ายทางวิชาการ โครงการพัฒนาผู้เรียนสู่ความเป็นเลิศ โครงการติวเข้ม โครงการเตรียมความพร้อมนักเรียนในการสอบระดับชาติ โครงการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ แต่สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2553ก) ได้กล่าวถึง ปัจจัยสู่ความสำเร็จของการพัฒนาคุณภาพนักเรียนในทุกด้าน ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องมีการพัฒนาหลักสูตรในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ มีการนิเทศติดตามที่เป็นระบบ พัฒนาบุคลากรด้านสื่อและเทคโนโลยี จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน เช่น การประกวดโครงงานกิจกรรมการเรียนรู้ หรือจัดประชุมสัมมนานำเสนอผลงานทางวิชาการ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร เช่นเดียวกับกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2 (2552ข) กล่าวถึงการพัฒนาเด็กให้มีความสามารถพิเศษโดยการพัฒนาหลักสูตรไว้ 4 วิธี คือ 1) วิธีเพิ่มพูนประสบการณ์ (enrichment) 2) วิธีขยายหลักสูตร (extension) 3) วิธีลดระยะเวลาเรียน (acceleration) 4) วิธีการใช้ผู้เชี่ยวชาญพิเศษ เป็นผู้ให้คำปรึกษาดูแล (mentoring) นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงกิจกรรมที่จะช่วยส่งเสริมสิ่งที่เด็กสนใจ พัฒนาทักษะกระบวนการคิดระดับสูง ประกอบด้วย กระบวนการด้านคณิตศาสตร์ เช่น กิจกรรมสนุกกับจำนวน กิจกรรมนิทานคณิตศาสตร์ กิจกรรมการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ กิจกรรมทักษะการคิดคำนวณ กิจกรรมโครงงานคณิตศาสตร์ กิจกรรมเข้าค่ายคณิตศาสตร์ การฝึกคิดสู่ทักษะกระบวนการด้านวิทยาศาสตร์ เช่น กิจกรรมโครงงานวิทยาศาสตร์ กิจกรรมศูนย์วิทยาศาสตร์ กิจกรรมเข้าค่ายวิทยาศาสตร์ กิจกรรมทัศนศึกษา การฝึกคิดสู่ทักษะกระบวนการด้านภาษาไทย เช่น กิจกรรมเล่านิทาน กิจกรรมเจรจาพาที กิจกรรมปริศนาคำทาย กิจกรรมแสดงบทบาทสมมุติ กิจกรรมเล่าเรื่องตามสถานการณ์ที่กำหนดให้ กิจกรรมการอ่านออกเสียงร้อยแก้วร้อยกรอง กิจกรรมเขียนคำศัพท์ใหม่ กิจกรรมบันทึกเหตุการณ์ประจำวัน กิจกรรมเขียนวิเคราะห์วิจารณ์ข่าว กิจกรรมโครงงาน การฝึกทักษะด้านศิลปะ เช่น กิจกรรมเขียนภาพด้วยสัมผัส กิจกรรมปั้นจากจินตนาการ กิจกรรมเขียนภาพประกอบนิทาน กิจกรรมโครงงานศิลปะ การฝึกทักษะด้านดนตรี เช่น กิจกรรมสนุกกับจังหวะ กิจกรรมประตูดนตรี กิจกรรมเรียนรู้ด้วยเกม กิจกรรมหนึ่งในดวงใจ กิจกรรมรู้ซึ่งถึงดนตรี (ไต่วาที) กิจกรรมโครงงานดนตรี กิจกรรมเข้าค่ายดนตรี กิจกรรมชุมนุมดนตรี สอดคล้องกับสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2553ง) กล่าวถึงการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาด้านสติปัญญาของนักเรียน ประกอบด้วยกิจกรรมดังนี้ การจัดสภาพแวดล้อม

และสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการคิด กิจกรรมฝึกทักษะการคิด นอกจากนี้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550) กล่าวถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อพัฒนาสติปัญญา ประกอบด้วยกิจกรรมการฝึกทักษะ 4 ตอน คือ ตอนที่ 1 กิจกรรมเพื่อฝึกทักษะ listening ตอนที่ 2 กิจกรรมเพื่อฝึกทักษะ speaking ตอนที่ 3 กิจกรรมเพื่อฝึกทักษะ reading ตอนที่ 4 กิจกรรมเพื่อฝึกทักษะ writing

กล่าวโดยสรุปได้ว่ากลไกเชิงนโยบายในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนด้านสติปัญญาประกอบด้วย โครงการแนะแนวการศึกษา โครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ โครงการทัศนศึกษาแหล่งเรียนรู้ โครงการภาษาไทยภาษาอังกฤษวันละคำ โครงการเรียนรู้ด้าน ICT โครงการแข่งขันทักษะทางวิชาการ โครงการพัฒนาการคิดวิเคราะห์ โครงการส่งเสริมการรักการอ่าน โครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โครงการเข้าค่ายวิชาการ โครงการติวเข้ม โครงการสอนซ่อมเสริม เกมการศึกษา โครงการส่งเสริมการพัฒนาการคิด โครงการส่งเสริมการใช้คำถามเพื่อการคิด โครงการส่งเสริมการอ่านเพื่อการคิดวิเคราะห์ โครงการฝึกใช้เทคนิคระดมสมองเพื่อการคิดวิเคราะห์ การจัดการเรียนรู้แบบอุปนัย การจัดการเรียนรู้แบบโครงงาน และการจัดการเรียนรู้แบบใช้คำถาม กิจกรรมเล่านิทาน โครงการพัฒนา การเรียนการสอนคอมพิวเตอร์ โครงการพัฒนาห้องสมุดโรงเรียน โครงการค่ายเสริมสร้างศักยภาพนักเรียน โครงการส่งเสริมความสามารถพิเศษด้านต่าง ๆ โครงการวิจัยในชั้นเรียน กิจกรรมค่ายปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้านการเรียน โครงการติวเข้ม กิจกรรมการฝึกทักษะ เป็นต้น

3) ด้านอารมณ์

3.1) ความหมาย

โยชิน สันสนยุทธ (2533) ให้ความหมายว่าอารมณ์ คือกระบวนการหรือสภาวะด้านความรู้สึกที่ถูกทำให้หวั่นไหว ซึ่งแสดงออกมาโดยการเปลี่ยนแปลงของร่างกายในกล้ามเนื้อเรียบ (smooth muscles) ค่อมต่างๆ และพฤติกรรมโดยรวม (gross behavior) แต่ กรมวิชาการ (2545ก) ให้ความหมายของวุฒิภาวะทางอารมณ์ (emotional quotient) ว่าเป็นความสามารถในการตระหนักรู้ถึงอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น มีสติรู้เท่าทันอารมณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปตามความรู้สึกนึกคิด สามารถประเมิน แยกแยะอารมณ์ ขอมรับและแสดงอารมณ์ได้อย่างถูกต้อง เหมาะสมกับกาลเทศะ และตรงตามความเป็นจริง สามารถควบคุมอารมณ์และจัดการกับอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น โดยใช้ปัญญาในการดำรงชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนอารี เพชรสุค และคณะ (2545) และ สุปราณี สนิธิรัตน และคณะ (2547) ได้กล่าวถึงอารมณ์ไว้สอดคล้องกันว่า คือเป็นภาวะที่อินทรีย์ (organism) ถูกเร้าทำให้เกิดการตอบสนองที่เรียกว่าผลกระทบจากสิ่งเร้าไม่ว่าผลกระทบอันนั้นจะหนักหรือเบา ก็ตามก็จะทำให้เกิดปฏิกิริยาขึ้นได้ แต่ สุปราณี สนิธิรัตน และคณะ กล่าวเพิ่มเติมว่า มีการแสดง

ออกมา 3 อย่าง คือ 1) แบบที่เกิดขึ้นทันที (emotional experience) 2) พฤติกรรมที่เป็นผลต่อเนื่อง (emotional behavior) 3) เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย (physical changes) ซึ่งสอดคล้องกับ จันทนา กล่อมจิตและคณะ (2549) ที่กล่าวว่าอารมณ์เป็นเหตุการณ์ที่ซับซ้อนทางจิตวิทยาที่มักจะเชื่อมโยงกับการหยั่งรู้ (intuition) และแนวทางของพฤติกรรม โดยทั่วไปแล้วอารมณ์จะประกอบด้วย

- 1) ปฏิกริยาทางสรีระวิทยา เช่น ความตื่นเต้น
- 2) ปฏิกริยาที่แสดงออก เช่น การแสดงออกทางสีหน้า
- 3) ประสบการณ์ที่เป็นอัตนัย เช่น ความรู้สึกโดยรู้ตัว สุข หรือเศร้า นอกจากนี้ยังเห็นว่าอารมณ์มีส่วนคล้ายคลึงกับแรงจูงใจในแง่ที่ทำให้เกิดพฤติกรรมตามมา แต่อารมณ์จะมีความแตกต่างไปจากแรงขับทางสรีระ (physiological drives) อยู่บ้าง เช่น ความหิว ความกระหาย ทั้งนี้เพราะแรงขับทางสรีระดังกล่าวเกิดจากความต้องการทางสรีระ (physiological need) แต่อารมณ์ประเภทต่าง ๆ จะขึ้นอยู่กับความรู้สึก การรับรู้ และการคิดของบุคคล ขณะที่ จิราภา เต็งไตรรัตน์ (2549) กล่าวว่า คำว่า emotion มีรากศัพท์มาจากภาษาลาตินที่มีความหมายว่า “การเคลื่อนที่” (movement) แต่จันทนา กล่อมจิต และคณะ (2549) ได้ให้ความหมายของอารมณ์หรือ emotion มาจากภาษาลาตินว่า emovere มีความหมายตรงกับภาษาอังกฤษว่า to stir up, agitate or excite ซึ่งหมายถึง สภาวะที่ร่างกายถูกกระตุ้น ทำให้ปั่นป่วนหรือตื่นเต้น ซึ่งคล้ายคลึงกับ นิตย์ บุญงามมงคล (2546) ที่ให้ความหมายไว้ว่าอารมณ์ หมายถึง สภาวะที่ร่างกายถูกกระตุ้น ทำให้ปั่นป่วนหรือตื่นเต้น และสอดคล้องกับ พีรพล เทพประสิทธิ์และคณะ (2549) กล่าวว่าอารมณ์คือความว้าวุ่นใจ ความปั่นป่วน เป็นสภาวะที่บุคคลสูญเสียความเป็นตัวของตัวเอง เป็นความรู้สึกส่วนตัวภายในของบุคคลนั้น ๆ

กล่าวโดยสรุปได้ว่าการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียน ด้านอารมณ์ หมายถึง กระบวนการหรือสภาวะด้านความรู้สึกที่ถูกทำให้หวั่นไหว ซึ่งแสดงออกมาโดยการเปลี่ยนแปลงของร่างกายและพฤติกรรมโดยรวมให้สามารถควบคุมการตระหนัก รู้ถึงอารมณ์ของตนเอง การตระหนักรู้ถึงอารมณ์ผู้อื่น การควบคุมอารมณ์ และการแสดงออกทางอารมณ์ และเพื่อให้สามารถกำหนดกรอบเป้าหมายการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนด้านอารมณ์ได้ง่าย ชัดเจน สะดวก สำหรับการวิจัยครั้งนี้จึง สรุปได้ว่า การยกระดับคุณภาพ การเรียนรู้ของนักเรียนด้านอารมณ์ หมายถึง กระบวนการพัฒนาที่สามารถควบคุมการตระหนัก รู้ถึงอารมณ์ของตนเอง การตระหนักรู้ถึงอารมณ์ผู้อื่น การควบคุมอารมณ์ และการแสดงออกทางอารมณ์

3.2) เป้าหมายในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนด้านอารมณ์

เป้าหมายในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนด้านอารมณ์มีนักวิชาการ นักการศึกษา และหน่วยงานต่าง ๆ กล่าวไว้ดังนี้ กระทรวงศึกษาธิการ (2551 ข) ได้กำหนดเป้าหมายในการพัฒนานักเรียนในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยมุ่งพัฒนา ผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนด

เป็นจุดหมายด้านอารมณ์ เพื่อให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข เช่นเดียวกับกับสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2544) ได้กำหนดเป้าหมายในการพัฒนานักเรียน ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 โดยมุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และมีความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดจุดหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ด้านอารมณ์ คือ มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คล้ายคลึงกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550ข) ได้กำหนดเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน ด้านอารมณ์โดยกำหนดเป็นมาตรฐานการศึกษา มาตรฐานที่ 7 ผู้เรียนมีสุขนิสัย สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี ตัวบ่งชี้ที่ 4 มีความมั่นใจ กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม และให้เกียรติผู้อื่น ตัวบ่งชี้ที่ 5 มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อน ครู และผู้อื่น มาตรฐานที่ 8 ผู้เรียนมีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา ตัวบ่งชี้ที่ 1 ชื่นชม ร่วมกิจกรรม และมีผลงานด้านศิลปะ ตัวบ่งชี้ที่ 2 ชื่นชมร่วมกิจกรรม และมีผลงานด้านดนตรี/นาฏศิลป์ ตัวบ่งชี้ที่ 3 ชื่นชม ร่วมกิจกรรม และมีผลงานด้านกีฬา/นันทนาการ นอกจากนี้สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) (2550ข) ได้กำหนดเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนด้านอารมณ์โดยกำหนดเป็นมาตรฐานการศึกษาและตัวบ่งชี้ ได้แก่ ตัวบ่งชี้ที่ 1 ผู้เรียนมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี ตัวบ่งชี้ย่อยที่ 2 ผู้เรียนมีสุนทรียภาพ หมายถึง ผู้เรียนมีความซาบซึ้งในคุณค่า อารมณ์ ความรู้สึกในสิ่งที่ดีงาม ไพเราะ น่ารื่นรมย์ พัฒนา ผักผ่อน และซึมซับจนเป็นลักษณะนิสัยและรสนิยม โดยผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งในและนอกหลักสูตร เช่น กิจกรรมศิลปะ ดนตรี/นาฏศิลป์ วรรณศิลป์ และนันทนาการ เป็นต้น และสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541) ได้กำหนดเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพนักเรียนด้านอารมณ์ ประกอบด้วย 1) นักเรียนมีความสามารถในการปฏิบัติงานในอาชีพประจำวัน งานอาชีพ และสามารถใช้เทคโนโลยีในการดำรงชีวิต 2) นักเรียนเห็นคุณค่า อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาในความเป็นไทย ในขณะที่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2540) ได้กล่าวถึง เป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนด้านอารมณ์ ประกอบด้วย 1) การได้รับความรัก ความใกล้ชิด ดูแลเอาใจใส่จากครู 2) การได้รับรางวัลและกำลังใจหรือคำชมเชย 3) การได้รับการลงโทษที่ยุติธรรม สมเหตุสมผล และอธิบายถึงสาเหตุการลงโทษ 4) การแสดงกิริยาท่าทางด้วยใบหน้าที่ยิ้มแย้มแจ่มใส สนุกสนาน หัวเราะร่าเริง ไม่ง่วงนอน ไม่เก็บ

ตัวอยู่คนเดียว มีปฏิริยาโต้ตอบ มีความกระตือรือร้น และนิพนธ์ ภูงคงคา (2546) ได้ศึกษาเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาอำเภอหนองสูง จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านอารมณ์ประกอบด้วย 1) นักเรียนได้เรียนรู้อย่างมีความสุข 2) มีความสนุกสนานกับเพื่อน ๆ 3) ตระหนักรู้และเข้าใจในการควบคุมอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น 4) ควบคุมอารมณ์และแสดงออกทางอารมณ์ได้อย่างเหมาะสม

กล่าวโดยสรุปได้ว่าเป้าหมายในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนด้านอารมณ์มีดังนี้ มีความมั่นใจ กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม ให้เกียรติผู้อื่น มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อน ครูและผู้อื่น ผู้เรียนมีความซาบซึ้งในคุณค่า อารมณ์ ความรู้สึกในสิ่งที่ดีงาม ไพเราะ น่าชื่นชม พัฒนา ฝึกฝน และซึมซับจนเป็นลักษณะนิสัยและรสนิยมมีการแสดงกิริยาท่าทางด้วยใบหน้าที่ยิ้มแย้มแจ่มใส สนุกสนาน หัวเราะร่าเริง ไม่ง่วงนอน ไม่เก็บตัวอยู่คนเดียว มีปฏิริยาโต้ตอบ มีความกระตือรือร้น ตระหนักรู้และเข้าใจในการควบคุมอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น ควบคุมอารมณ์และแสดงออกทางอารมณ์ได้อย่างเหมาะสม

3.3) แนวทางการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนด้านอารมณ์

การพัฒนาคุณภาพทางอารมณ์เป็นกระบวนการพัฒนาที่ต้องทำอย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง โดยคำนึงถึงการนำทฤษฎี หลักการทางจิตวิทยาพัฒนาการ และการเรียนรู้มาประยุกต์ใช้ อย่างเหมาะสม ดังที่กรมวิชาการ (2545ก) ได้เสนอองค์ประกอบพื้นฐานดังนี้ 1) จัดกิจกรรมโดยคำนึงถึงจิตวิทยาพัฒนาการเด็ก ภายใต้อารมณ์ที่ผ่อนคลายและอบอุ่น 2) เด็กสามารถนำเสนอประสบการณ์ที่ได้รับมาใช้ในชีวิตประจำวัน 3) เด็กมีส่วนร่วมในการวางแผนจัดกิจกรรมและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น 4) จัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับพัฒนาการตามวัย 5) จัดกิจกรรมให้เด็กเกิดการเรียนรู้โดยเน้นกระบวนการ 6) ประสานความร่วมมือกับผู้ปกครองเพื่อพัฒนาคุณภาพทางอารมณ์ ศีลธรรม และจริยธรรม 7) มีการประเมินผลตามสภาพจริงด้วยวิธีการที่หลากหลาย 8) จัดบริการให้คำปรึกษาและประสานกับผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางเพื่อให้ความช่วยเหลือกรณีที่เกิดปัญหารุนแรงในเด็ก 9) จัดกิจกรรมโดยคำนึงถึงจิตวิทยาพัฒนาการเด็ก ภายใต้อารมณ์ที่ผ่อนคลายและอบอุ่น ซึ่งคล้ายคลึงกับกระทรวงศึกษาธิการ (2546ค) ที่เสนอวิธีการเสริมสร้างทักษะทางอารมณ์และทางสังคมของเด็ก ดังนี้ 1) การเยี่ยมบ้าน 2) การโทรแจ้งข่าวดีและส่งจดหมายไปทางบ้าน 3) การเชิญผู้ปกครองมาเข้าร่วมกิจกรรม 4) การแสดงให้เห็นว่าเราใส่ใจ 5) การใช้บทสนทนาประจำวันและการทักทายอย่างสม่ำเสมอ 6) การส่งข่าวสารความสุข 7) การฟังนักเรียนพูด 8) การจัดเวลาเข้ากลุ่มวงกลมเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ 9) การแสดงให้นักเรียนเห็นว่าเราไว้ใจเขา 9) การยินยอมให้นักเรียนได้เลือก 10) การเสริมสร้าง การพูดกับตนเองทางบวกสำหรับนักเรียนที่ขาดความมั่นใจในความสามารถที่จะสร้างความสัมพันธ์ 11) การเล่าเรื่องบางอย่างเกี่ยวกับตัวเรา และสอดคล้องกับ

จุฬาลักษณ์ สุนทรวิภาต (2540) ที่สรุปประเด็นชีวิตคุณภาพชีวิตในโรงเรียนของนักเรียนด้านอารมณ์ และจิตใจดังนี้ 1) การได้รับความรัก ความอบอุ่น ความใกล้ชิด ดูแลเอาใจใส่จากครู 2) การได้รับรางวัลและกำลังใจ หรือคำชมเชย 3) การได้รับการลงโทษที่ยุติธรรม สมเหตุสมผลและควรอธิบายถึงสาเหตุของการลงโทษ 4) การมีคุณธรรมจริยธรรม 5) การแสดงกิริยาท่าทางด้วยใบหน้าที่ยิ้มแย้มแจ่มใส มีอารมณ์สนุกสนาน หัวเราะ ร่าเริง ขณะที่นั่งเรียน ไม่เซื่องซึม หรือ่วงนอน ไม่เก็บตัวอยู่คนเดียวส่วน กรมสุขภาพจิต (2543) ได้เสนอวิธีการพัฒนาอารมณ์ 5 ประการ ดังนี้ 1) การรู้จักอารมณ์ตนเอง เป็นองค์ประกอบสำคัญเบื้องต้นที่จะนำไปสู่การควบคุมอารมณ์และการแสดงออกที่เหมาะสมต่อไป ขั้นตอนของการรู้จักอารมณ์ของตนเอง เริ่มจากการรู้ตัวหรือการมีสติ แนวทางการพัฒนาการรู้จักอารมณ์ตนเอง ทำได้ดังนี้คือ 1.1) ให้เวลาทบทวนอารมณ์ของตนเอง 1.2) ฝึกให้เกิดการรู้ตัวเสมอและมีสติอยู่กับการรู้ตัว โดยให้รู้ว่าขณะนี้กำลังรู้สึกอย่างไรกับตนเองหรือสิ่งที่เกิดขึ้นรอบ ๆ ตัว 2) การจัดการกับอารมณ์ของตนเอง เป็นความสามารถในการควบคุมอารมณ์และแสดงออกทางอารมณ์ทั้งดีและไม่ดีได้อย่างเหมาะสมกับบุคคล สถานที่ เวลาและสถานการณ์ แนวทางการพัฒนาการจัดการกับอารมณ์ของตนเอง ได้แก่ 2.1) ทบทวนว่ามีอะไรบ้างที่ทำลงไปเพื่อตอบสนองอารมณ์ที่เกิดขึ้นและคิดว่าผลที่ตามมาเป็นเช่นไร 2.2) เตรียมการในการแสดงอารมณ์ 2.3) ฝึกการรับรู้สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแล้ว หรือที่เราต้องการเกี่ยวข้องกับด้านดี มองฟังสิ่งดี สร้างอารมณ์ให้แจ่มใส เกิดความสบายใจ 2.4) ฝึกการสร้างความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง ผู้อื่นและสิ่งอื่นที่อยู่รอบตัว 2.5) ฝึกการมองหาประโยชน์หรือโอกาสจากอุปสรรค โดยการเปลี่ยนมุมมองในแง่ดีคิดว่า เป็นสิ่งท้าทาย 2.6) ฝึกการผ่อนคลายความเครียดที่เกิดจากอารมณ์ไม่ดี โดยเลือกวิธีที่เหมาะสมกับตัวเอง 3) การสร้างแรงจูงใจให้ตนเอง เป็นการมอง แง่ดีของสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตนเองและสร้างความเชื่อมั่นว่าเราสามารถอยู่กับสิ่งนั้นได้ แนวทางการสร้างแรงจูงใจให้กับตนเอง คือ 3.1) ทบทวนว่าสิ่งสำคัญในชีวิตเรามีอะไรบ้าง 3.2) นำความต้องการที่เป็นไปได้และเกิดประโยชน์มาตั้งเป้าหมายที่ชัดเจนให้แก่ตนเอง 3.3) ลดความสมบูรณ์แบบในตัวเราลง 3.4) ฝึกการมองหาประโยชน์จากอุปสรรคเพื่อสร้างความรู้สึกดี ๆ 3.5) ฝึกสร้างทัศนคติที่ดี หามุมมองที่ดีในเรื่องที่เราไม่พอใจ 3.6) หมั่นสร้างความหมายในชีวิตให้แก่ตนเอง 3.7) ให้กำลังใจตนเองคิดว่าเราทำได้ 4) การรู้จักอารมณ์ของผู้อื่นโดย 4.1) การให้ความสนใจการแสดงออกของผู้อื่น 4.2) การอ่านอารมณ์ของผู้อื่น 4.3) การเอาใจเขามาใส่ใจเรา 5) การรักษาสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน เป็นความสามารถในการอยู่ร่วมกันทำงานร่วมกับผู้อื่นโดยมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน แนวทางการพัฒนาการรักษาสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน คือ 5.1) สร้างอารมณ์ที่ดีต่อกัน 5.2) ฝึกการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ สร้างความเข้าใจที่ตรงกัน ชัดเจน ฝึกการเป็นผู้ฟังและผู้พูดที่ดี 5.3) ฝึกการแสดงน้ำใจ เอื้อเฟื้อ รู้จักการให้ การรับ การแลกเปลี่ยนให้เกิดคุณค่า 5.4) ฝึกการให้เกียรติผู้อื่นอย่างจริงจัง 5.5) ฝึกการแสดงความคิดเห็น ชื่นชม

และให้กำลังใจซึ่งกันและกันตามวาระที่เหมาะสมและได้เสนอแนวทางการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ในสถานศึกษาดังนี้ 1) ผู้บริหาร ครูอาจารย์ เจ้าหน้าที่ของโรงเรียนและนักเรียนถือเป็นหน้าที่ร่วมกันในการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ในระดับบุคคล ระดับกลุ่มและระดับองค์กรไปพร้อม ๆ กัน ครูอาจารย์ต้องเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นประชาธิปไตย ให้ความเคารพ และการรับฟัง ส่งเสริมให้นักเรียนนักศึกษาเห็นว่าความคิด ความรู้สึกของตนเองได้รับการยอมรับ มีความสำคัญและมีความหมาย 2) หน้าที่ของครูอาจารย์ในการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ ได้แก่ ช่วยเหลือให้ผู้เรียน ได้เข้าใจความรู้สึก อารมณ์ของตน สามารถใช้คำศัพท์เกี่ยวกับสภาวะอารมณ์ได้ มีการแสดงออกอย่างเหมาะสม ฝึกฝนการให้ความเอื้ออาทรกับผู้อื่นมากกว่ามุ่งกำกับ ควบคุม ครูอาจารย์ต้องเรียนรู้ เข้าใจอารมณ์ของตนเองด้วยและต้องปฏิบัติตามสิ่งที่ตนพร่ำสอน ในขณะที่ ฟีรพล เทพประสิทธิ์ และคณะ (2549) ได้เสนอแนวทางในการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ ดังนี้ 1) ฝึกการรู้จักคุณค่าในตนเอง รับผิดชอบต่อตนเอง ตระหนักและชื่นชมตนเองในแง่ดี 2) ฝึกการแยกแยะถึงลักษณะของอารมณ์ชนิดต่าง ๆ ทั้งที่เป็นอารมณ์ที่พึงปรารถนา และไม่พึงปรารถนา แล้วหาทางเลือกแสดงออกของพฤติกรรมทางอารมณ์ที่เหมาะสม 3) เรียนรู้การปฏิบัติตามกรอบกติกาของสังคม 4) รู้จักฝึกและเข้าใจธรรมชาติอารมณ์ของตน 5) ซื่อตรงต่อการแสดงออกทางอารมณ์ทั้งคำพูด การกระทำ และความคิด 6) ฝึกการยับยั้ง ควบคุม และระบายนามณ์ที่ไม่เหมาะสม รู้จักที่จะไตร่ตรองก่อนจะแสดงออกในทุกครั้ง 7) ฝึกความอดทน และรอจังหวะที่จะแสดงออกของพฤติกรรมทางอารมณ์ที่เหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการ (2546ค) ที่ได้สรุปการพัฒนาทางด้านอารมณ์ได้แก่ความต้องการให้นักเรียนเป็นคนที่รู้จักควบคุมอารมณ์ มีความยับยั้งชั่งใจ อดทน อดกลั้น ไม่โกรธง่าย และภูมิใจในตนเอง

กล่าวโดยสรุปได้ว่าแนวทางการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนด้านอารมณ์ควรมีแนวทางดังนี้ 1) การจัดกิจกรรมโดยคำนึงถึงจิตวิทยาพัฒนาการเด็กภายใต้บรรยากาศที่ผ่อนคลายและอบอุ่น 2) การจัดกิจกรรมส่งเสริมให้เด็กมีส่วนร่วมในการวางแผนจัดกิจกรรมและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น 3) การเสริมสร้างความร่วมมือกับผู้ปกครอง เพื่อพัฒนาวุฒิภาวะทางอารมณ์ 4) การจัดกิจกรรมให้นักเรียนรู้จักอารมณ์ตนเอง รู้จักคุณค่าในตนเอง รับผิดชอบต่อตนเอง ตระหนักและชื่นชมตนเองในแง่ดี 5) การจัดกิจกรรมให้นักเรียนรู้จักการจัดการกับอารมณ์ของตนเอง 6) การจัดกิจกรรมให้นักเรียนรู้จักการสร้างแรงจูงใจให้ตนเอง 7) การจัดกิจกรรมการรักษาสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน 8) การจัดกิจกรรมเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นประชาธิปไตย 9) การจัดกิจกรรมที่พัฒนาทางอารมณ์อย่างหลากหลาย เช่น การเยี่ยมบ้าน การโทรแจ้งข่าวดี ฯลฯ 10) การได้รับรางวัล กำลังใจ หรือคำชมเชย และการลงโทษที่ยุติธรรม สมเหตุสมผล

3.4) กลไกเชิงนโยบายในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียน ด้านอารมณ์
 กลไกเชิงนโยบายในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียน ด้านอารมณ์ มี
 นักวิชาการและนักการศึกษาได้เสนอไว้หลายท่าน ดังนี้ มาลีณี จุฑาปะมา (2549) กล่าวถึง กิจกรรม
 ที่ส่งผลต่อการพัฒนานักเรียนด้านอารมณ์ ประกอบด้วย โครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
 โครงการแนะแนว กิจกรรมให้คำปรึกษา กิจกรรมศึกษาเด็กเป็นรายกรณี กิจกรรมการยกย่องชมเชย
 กิจกรรมการเยี่ยมบ้าน กิจกรรมแบบอย่างที่ดี สอดคล้องกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาภาพลพบุรี
 เขต 2 (2552ข) กล่าวถึง กิจกรรมที่ส่งผลต่อการพัฒนานักเรียน ด้านอารมณ์ ประกอบด้วย การฝึก
 ทักษะด้านศิลปะ เช่น กิจกรรมเขียนภาพด้วยสัมผัส กิจกรรมปั้นจาก จินตนาการ กิจกรรมเขียน
 ภาพประกอบนิทาน กิจกรรมโครงงานศิลปะ การฝึกทักษะด้านดนตรี เช่น กิจกรรมสนุกกับจังหวะ
 กิจกรรมประตูดนตรี กิจกรรมเรียนรู้ด้วยเกม กิจกรรมหนึ่งในดวงใจ กิจกรรมรู้ซึ้งถึงดนตรี (โด้ว่าที)
 กิจกรรมโครงงานดนตรี กิจกรรมเข้าค่ายดนตรี กิจกรรมชุมนุมดนตรี และสำนักวิชาการและ
 มาตรฐานการศึกษา (2553ข) กล่าวถึง กลไกในการพัฒนานักเรียนด้านอารมณ์ ประกอบด้วยกิจกรรม
 ดังต่อไปนี้ คือ กิจกรรมแนะแนว กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เช่น กิจกรรมลูกเสือ – เนตรนารี ยุวกาชาด
 กิจกรรมผู้บำเพ็ญประโยชน์ กิจกรรมชุมนุม/ชมรม และกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์
 เช่นเดียวกันกับ สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2550) กล่าวถึง กลไกในการพัฒนานักเรียน
 ด้านอารมณ์ ประกอบด้วย โครงการโรงเรียนอบอุ่น โครงการครอบครัวอบอุ่น กิจกรรมโฮมรูม
 กิจกรรมการสร้างความเข้มแข็งทางใจ กิจกรรมเสริมสร้างทักษะการดำรงชีวิต กิจกรรมการสร้าง
 รักและเห็นคุณค่าในตนเอง กิจกรรมพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ โครงการเยี่ยมบ้าน โครงการ
 ประชุมผู้ปกครองนักเรียน โครงการรุ่นพี่พบน้อง โครงการจัดกิจกรรมแนะแนว กิจกรรมทู ปี นัมเบอร์วัน
 นอกจากนี้ กรมวิชาการ (2546ค) กล่าวถึง กิจกรรมที่ส่งผลต่อการพัฒนานักเรียนด้านอารมณ์
 ประกอบด้วย 1) การสร้างความร่วมมือและสร้างความสัมพันธ์กับผู้ปกครอง ได้แก่ การส่งบันทึก
 และโทรศัพท์แจ้งข่าวดีไปที่บ้าน การออกจดหมายข่าวของห้องเรียนประจำสัปดาห์ การนำอาหาร
 กลางวันมารับประทานพร้อมกัน การไปเยี่ยมบ้าน การจัดกลุ่มพ่อแม่ศึกษา 2) การสร้างความสัมพันธ์
 ทางบวกกับนักเรียน ได้แก่ การทำความรู้จักกับนักเรียนเป็นรายบุคคล การไปเยี่ยมบ้าน การโทร
 แจ้งข่าวดีและส่งจดหมายไปทางบ้าน การเชิญผู้ปกครองมาร่วม การใช้บันทึก บทสนทนาประจำวัน
 และการทักทายอย่างสม่ำเสมอ การแจก “ข่าวสารความสุข” การฟังนักเรียนพูด การจัดเวลาเข้า
 กลุ่มวงกลมเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ การยินยอมให้นักเรียนได้เลือก การส่งเสริมการพูดกับตนเอง
 ทางบวกสำหรับนักเรียนที่ขาดความมั่นใจในความสามารถที่จะสร้างความสัมพันธ์ การเล่าเรื่อง
 ส่วนตัวเองอย่างเกี่ยวกับตัวเอง การเล่นให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น 3) ครูเชิงรุก ได้แก่ การจัด
 สภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ที่ปลอดภัยและคาดเดาได้ การใช้วิธีที่สร้างสรรค์ในการดึงและคงความ

สนใจของเด็ก การกำหนดข้อจำกัดที่มีประสิทธิภาพและการให้แนวทางใหม่ 4) การส่งเสริมพฤติกรรมทางบวกเช่นการเอาใจใส่การให้กำลังใจและการยกย่องชมเชย ได้แก่ การให้ความชมเชย การให้กำลังใจ 5) การใช้สิ่งล่อใจเพื่อจูงใจนักเรียน ได้แก่ การสร้างการเรียนรู้ให้เป็นรูปธรรม การใช้คำถาม การเลือกสิ่งล่อใจที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด การประกาศเกียรติคุณและการฉลอง การใช้สิ่งล่อใจในลักษณะเป็นทีม เป็นกลุ่มและเป็นรายบุคคล 6) การจัดการกับพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น การเมินเฉยและชี้แนะแนวทางแก้ไข 7) การจัดการกับพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมเช่นผลที่ตามมาตามธรรมชาติและตามตรรกะ 8) การจัดการกับพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมเช่นการให้เวลานอก ได้แก่ การกำหนดเวลานอกหรือเวลาสงบสติอารมณ์ การใช้เวลานอก การสร้างวินัย การพัฒนาปรับพฤติกรรมนักเรียนเฉพาะรายที่มีปัญหา การให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในแผนการสร้างวินัย 9) การสอนนักเรียนให้แก้ปัญหา ได้แก่ การศึกษาทดลองที่ว่าด้วยวิธีการต่างๆ ในการแก้ปัญหา ครูคือแบบอย่าง การสอนขั้นตอนการแก้ปัญหาโดยใช้เกม หุ่นกระบอก และสถานการณ์ปัญหาสมมุติ 10) ปัญหาในการคบเพื่อนและทักษะการสร้างมิตรภาพ เช่น การสอนให้เด็กเริ่มปฏิสัมพันธ์และเข้ากลุ่มเพื่อน การสอนเด็กให้รู้วิธีคบเพื่อน การใช้บทบาทสมมุติเพื่อแก้ปัญหาสัมพันธ์ภาพที่มักเกิดขึ้น การสอนนักเรียนให้แก้ปัญหา/แก้ไขความขัดแย้ง การร่วมมือกับผู้ปกครอง 11) การช่วยนักเรียนให้เรียนรู้วิธีจัดการกับอารมณ์ของตน ได้แก่ การควบคุมอารมณ์ การใช้เกมและกิจกรรมส่งเสริมการใช้ภาษาที่แสดงความรู้สึก การใช้เกมและกิจกรรมส่งเสริมการเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น การสอนกลยุทธ์การผ่อนคลายและปลอบใจตัวเอง การแก้ปัญหาและการจัดการกับความโกรธ การร่วมมือกับผู้ปกครอง ในขณะที่กรมวิชาการ (2545) กล่าวถึง กิจกรรมที่ส่งผลต่อการพัฒนานักเรียนด้านอารมณ์ ประกอบด้วย กิจกรรมไว้วางใจ เช่น จูงคนตาบอด จับคนตาบอด กิจกรรมแสดงความรู้สึก ได้แก่ เล่าสู่กันฟังเรื่องความกลัว ความหวัง และความปรารถนา นั่งล้อมวง การเคาอารมณ์ นึกถึงช่วงเวลาที่มีความสุข กิจกรรมผลย้อนกลับเชิงบวก ได้แก่ ชมโดยไม่เอ่ยชื่อ ชมเชยในที่สาธารณะ จดหมายลับ กิจกรรมการลงเสียง ได้แก่ แสดงบทบาทผู้เชี่ยวชาญ แสดงบทบาทวีรบุรุษ/วีรสตรี ฝึกพูดในกลุ่ม พูดบอกตัวเองให้มั่นใจและ โปสเตอร์ วัฒนธรรม และสังคม สัจจร (2543) กล่าวถึง กิจกรรมที่ส่งผลต่อการพัฒนานักเรียนด้านอารมณ์ ประกอบด้วย การใช้บทบาทของผู้นำ การใช้การสื่อสารแบบรวมศูนย์ การใช้กระบวนการศึกษาเรียนรู้ การใช้บทบาทของสื่อมวลชน การใช้ตัวอย่างที่ดีในสังคม นอกจากนี้ในการพัฒนาด้านอารมณ์ให้กับเด็กและเยาวชนยังมีวิธีการต่างๆ ได้แก่ การใช้บทบาทสมมุติกับตัวแบบ การใช้สถานการณ์จำลองผสานกับเทคนิคการประเมินผลจากสภาพจริง การใช้ตัวแบบสัญลักษณ์ผ่านสื่อหนังสือเรียนเล่มเล็กเชิงวรรณกรรม การเสนอตัวแบบผ่านภาพการ์ตูน การใช้วัตถุชิ้นละครหุ่นเชิดเป็นตัวแบบ เช่นเดียวกันกับ ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2552) กล่าวถึง กิจกรรมที่ส่งผลต่อการพัฒนานักเรียนด้านอารมณ์ ประกอบด้วย การ

จัดการเรียนรู้แบบอริยสัจ การจัดการเรียนรู้โดยใช้สัญญาการเรียน การจัดการเรียนรู้แบบโครงการ การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก และการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคหมวกหกใบ และ ทิศนา แขมมณี (2546) กล่าวถึง กิจกรรม ที่ส่งผลต่อการพัฒนานักเรียนด้านอารมณ์ ประกอบด้วย การเล่านิทาน การเล่นเกม การใช้กรณีตัวอย่าง การใช้บทบาทสมมติ การใช้สถานการณ์จำลอง

กล่าวโดยสรุปได้ว่ากลไกเชิงนโยบายในการยกระดับคุณภาพนักเรียนด้านอารมณ์ ประกอบด้วย โครงการพัฒนาหลักสูตร โครงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โครงการสร้างสัมพันธภาพ ชุมชน โครงการยกย่องคนดี โครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โครงการแนะแนวการศึกษา โครงการเข้าค่ายสัปดาห์ ดนตรี กีฬา โครงการโฮมรูม โครงการโรงเรียนอบอุ่น โครงการครอบครัว อบอุ่น กิจกรรมการสร้างความเข้มแข็งทางใจ กิจกรรมเสริมสร้างทักษะการดำรงชีวิต กิจกรรม การสร้างรักและเห็นคุณค่าในตนเอง กิจกรรมพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ โครงการเยี่ยมบ้าน โครงการประชุมผู้ปกครองนักเรียน โครงการรุ่นพี่พบน้อง กิจกรรมทู บี นัมเบอร์วัน การจัดการเรียนรู้ แบบโครงการ การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก การจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคหมวกหกใบ

4) ด้านสังคม

4.1) ความหมาย

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาด้านสังคมไว้ว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงความสามารถในด้านความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับผู้อื่น และการดำรงตนในสังคม ซึ่งเป็นการสร้างบุคลิกภาพตลอดจนการสร้างความมั่นใจ ศรัทธาทั้ง ต่อตนเองและผู้เกี่ยวข้อง มีคุณลักษณะประจำตัวเฉพาะของบุคคลที่พึงประสงค์และคุณลักษณะที่ พึงประสงค์ เมื่อต้องอยู่ร่วมกัน เล่นร่วมกัน และทำงานร่วมกันของเด็ก ซึ่งมีลำดับพัฒนาการตาม ขั้นตอนดังต่อไปนี้ 1) การปฏิบัติเพื่อตนเองตามคำสั่ง 2) การเลือกปฏิบัติเพื่อตนเอง 3) การปฏิบัติตน ตามกฎหมายและระเบียบของกลุ่ม 4) การเลือกปฏิบัติเพื่อผลงานของกลุ่ม 5) การปฏิบัติตามกฎ และระเบียบของสังคม 6) การเลือกปฏิบัติเพื่อผลดี ของสังคม ส่วน นิตยา ชขภักดี (2543) ได้ให้ คำจำกัดความว่า พัฒนาการด้านสังคมเป็นการเปลี่ยนแปลงความสามารถในด้านการสร้างความสัมพันธ์ ระหว่างตนเองกับผู้อื่น และการดำรงตนในสังคม พัฒนาการด้านอารมณ์และสังคมมีความเกี่ยวข้องกัน อย่างใกล้ชิด โดยสังคมและวัฒนธรรมที่อยู่รอบตัวเด็กจะเป็นตัวกำหนดว่าเด็กควรจะถูกเลี้ยงดูและ อบรมอย่างไรและลักษณะใดคือเป็น “ปกติ” หรือเป็นลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ของชุมชนหรือ ครอบครัวนั้น พัฒนาการด้านสังคมยังครอบคลุมไปถึงความสามารถในการช่วยตนเอง การรู้ผิดชอบ ชั่วดี คุณธรรมและการปรับตัว ในสังคม และสุวรี ศิวะแพทย์ (2549) กล่าวถึงพฤติกรรมทาง สังคม หมายถึง การแสดงออกหรือการกระทำซึ่งเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น อาจเป็นบุคคลกลุ่มเดียว หรือกลุ่มชนหลาย ๆ กลุ่ม และอาจจะเป็นตัวบุคคลจริง ๆ ที่มองเห็นได้หรือเป็นภาพลักษณ์ของ

บุคคลซึ่งเป็นนามธรรมอยู่ในความทรงจำหรือความนึกคิดก็ได้ ซึ่งคล้ายคลึงกับ ประดิพันธ์ อุปรมัย (2531) ที่ใช้คำว่าบุคลิกภาพทางสังคม หมายถึงพฤติกรรมต่างๆที่บุคคลแสดงออกในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการสร้างมนุษย์สัมพันธ์ การปรับตัวให้เข้ากับบุคคล หรือสภาพแวดล้อม และในส่วนที่เกี่ยวข้องความเป็นผู้นำหรือผู้ตาม และปลุก พรมรัตน์ (2545) ให้ความหมายในเชิงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนด้านสังคมว่า การได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรม ได้สร้างความสัมพันธ์กับคนที่อยู่รอบ ๆ ตัวเด็ก และได้รับความช่วยเหลือจากสังคมในขณะที่ จารุวรรณ นิพนพานันท์ (2543) กล่าวว่าเป็นการพัฒนาความสามารถของบุคคลที่แสดงออกในหมู่คนหรือระหว่างคน ที่เรียกว่า เก่งคน (social ability) ซึ่งเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่า ความสามารถในการเข้าสังคม มีความสำคัญ และบันดาลให้คนประสบความสำเร็จแตกต่างกันไป และมักจะเกี่ยวข้องกับคำว่า AQ (accessory quotient) ซึ่งหมายถึงความสามารถทางสังคมของบุคคล AQ สามารถสร้างเสริมได้จากการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว เด็กที่ขาด AQ จะทำอะไรไม่เป็น ไม่ต้องการฝ่าฟันปัญหาอุปสรรค แต่ต้องการให้อุปสรรคหายไปเองอย่างรวดเร็ว มีความรู้สึกลัวแพ้ไม่มั่นใจตนเอง มักซึมเศร้าและมีโอกาสฆ่าตัวตาย ส่วนเด็กที่มี AQ สูง จะเป็นเด็กที่มีความมุ่งมั่น มีกำลังใจมีความมั่นใจในตัวเอง มีแรงจูงใจของตัวเอง รู้จักเปลี่ยนอุปสรรคให้เป็นโอกาสได้ มีความสามารถดึงให้คนมาทำงานร่วมกันได้ ทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะได้

กล่าวโดยสรุปได้ว่าการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนด้านสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงความสามารถด้านความสัมพันธ์ระหว่างตัวเองและผู้อื่น มีบุคลิกภาพทางสังคม มีความสามารถทางสังคม และเพื่อให้สามารถกำหนดกรอบการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนด้านสังคมได้ง่าย เหมาะสมกับสภาพสังคมไทย สำหรับการวิจัยครั้งนี้ จึงสรุปได้ว่า การยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนทางด้านสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงความสามารถในด้านความสัมพันธ์ระหว่างตนเองและผู้อื่น และการดำรงตนในสังคม

4.2) เป้าหมายในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนด้านสังคม

เป้าหมายในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนด้านสังคมมีนักวิชาการ นักการศึกษา และหน่วยงานต่าง ๆ กล่าวไว้ดังนี้ กระทรวงศึกษาธิการ (2551ข) ได้กำหนดเป้าหมายในการพัฒนานักเรียนในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อและประกอบอาชีพ จึงกำหนดเป็นจุดหมายด้านสังคม เพื่อให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม

และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข สอดคล้องกับสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2544) ได้กำหนดเป้าหมายในการพัฒนานักเรียนในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 โดยมุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และมีความเป็นไทยมีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพจึงกำหนดจุดหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านสังคม ประกอบด้วย 1) เข้าใจในประวัติศาสตร์ของชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองดี ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข 2) รักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้สังคม คล้ายคลึงกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550ข) ได้กำหนดเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนด้านสังคมโดยกำหนดเป็นมาตรฐานการศึกษา มาตรฐานที่ 3 ผู้เรียน มีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต ตัวบ่งชี้ที่ 4 ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มาตรฐานที่ 7 ผู้เรียนมีสุขนิสัย สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี ตัวบ่งชี้ที่ 5 มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อน ครู และผู้อื่น ในขณะที่สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) (2550ข) ได้กำหนดเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนด้านสังคมโดยกำหนดเป็นมาตรฐานการศึกษา และตัวบ่งชี้ ได้แก่ ตัวบ่งชี้ที่ 2 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ ตัวบ่งชี้ย่อยที่ 3 ผู้เรียนมีการบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม หมายถึง ผู้เรียนให้การช่วยเหลือผู้อื่นหรือส่วนร่วม ที่แสดงถึงความรับผิดชอบในฐานะสมาชิกของสังคม โดยการบำเพ็ญประโยชน์ซึ่งสามารถทำได้หลายวิธีตามกาลอันควร และควรปฏิบัติอยู่ตลอดเวลาจนเป็นนิสัย เช่น การช่วยเหลืองานโรงเรียน ช่วยทำความสะอาดสถานที่ที่เป็นของส่วนรวม เป็นต้น ตัวบ่งชี้ที่ 4 ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น ตัวบ่งชี้ย่อยที่ 2 ผู้เรียนมีความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสังคม หมายถึง ผู้เรียนมีความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต ความสามารถในการแก้ปัญหาและความขัดแย้งต่าง ๆ อย่างเหมาะสม ซึ่งเป็นสมรรถนะในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 การทำงานและการอยู่ร่วมกัน ในสังคมด้วยการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล การปรับตัวให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อม และการหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น และเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุมาตรฐานการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541) ได้กำหนดเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพนักเรียนด้านอารมณ์ คือ นักเรียนสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ตามวิถีประชาธิปไตย เช่นเดียวกับกับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ศูนย์วิจัยภาค (2540) ได้กล่าวถึง เป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียน ด้านสังคม ประกอบด้วย 1) การได้เข้าร่วมกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้น 2) ปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่น เช่น กิจกรรมการจัดไปทัศนศึกษานอกสถานที่ กิจกรรมการเข้าค่ายลูกเสือ

3) การได้มีโอกาสทำงานร่วมกับเพื่อน ทั้งในห้องเดียวกันหรือต่างห้องในโรงเรียนเดียวกัน 4) การได้รับความไว้วางใจ จากครูและเพื่อน 5) การมีคุณธรรมในการอยู่ร่วมกับเพื่อน เช่น การได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อน 6) การได้อยู่ในโรงเรียนที่มีความเป็นประชาธิปไตย คือ เปิดโอกาสให้คิดอย่างเป็นอิสระ และนิพนธ์ ภูงคงคา (2546) ได้ศึกษาเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาอำเภอหนองกุงศรี จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านสังคม ประกอบด้วย 1) ปรับตัวเข้ากับเพื่อน 2) มีสัมพันธภาพที่ดีกับคนอื่น 3) มีส่วนร่วมอนุรักษ์พัฒนาสิ่งแวดล้อมและรู้จักรักษาประโยชน์ของส่วนรวม 4) เคารพสิทธิ หน้าที่และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ 5) มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข 6) เห็นคุณค่า ทัศนคติในศิลปะและวัฒนธรรมที่งดงามของไทย

กล่าวโดยสรุปได้ว่าเป้าหมายการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนด้านสังคม มีดังนี้ มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์ และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อน ครูและผู้อื่น มีความสามารถในการปรับตัว เข้ากับสังคม รู้บทบาทหน้าที่ของตนเองต่อสังคม และเคารพสิทธิ หน้าที่และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

4.3) แนวทางการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนด้านสังคม

การยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนด้านสังคมเป็นกระบวนการสร้างสัมพันธภาพระหว่างตัวบุคคลอื่น ตั้งแต่วัยเด็กถึงวัยผู้ใหญ่เกิดขึ้นในแวดวงเล็ก ๆ รอบตัวคือเด็กกับมารดา เด็กกับมารดา บิดา ขยายไปในครอบครัว เครือญาติ เพื่อนบ้านชุมชน และสังคมส่วนรวม ดังที่ อารี รังสินันท์ (2540) ได้เสนอแนวทางพัฒนาและสนองความต้องการสำหรับเด็กในวัยเรียน สำหรับครูไว้ 10 ประการคือ 1) จากการศึกษาที่เด็กรู้จักการเลือกคบเพื่อน ครูอาจใช้วิธีสำรวจเกี่ยวกับการคบเพื่อนของเด็ก เพื่อศึกษาถึงสัมพันธภาพของเด็กภายในชั้นเรียน และเพื่อช่วยเด็กที่มีปัญหาในการคบเพื่อน 2) การร่างกฎระเบียบหรือข้อตกลงต่าง ๆ ควรให้เด็กได้ช่วยกันมีส่วนร่วมในการร่าง เพราะเขาจะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์เหล่านี้ได้ดีกว่าการที่ครูหรือผู้ใหญ่จะเป็นผู้บอก 3) การชี้แจงให้เข้าใจเกี่ยวกับการทะเลาะเบาะแว้ง เพื่อป้องกันปัญหาให้ลุกลามใหญ่โตต่อไป 4) สนับสนุนให้เด็กแข่งขันกับตนเองแทนการแข่งขันกับผู้อื่น หรือสนับสนุนให้เด็กเป็นนักกีฬาที่รู้จักทั้งการแพ้และการชนะ 5) เด็กชายและเด็กหญิง มีความสนใจแตกต่างกัน จึงควรเปิดโอกาสให้เด็กได้เลือกเล่นเลือกทำงาน ตลอดจนเลือกที่นั่งของตนเอง ได้ตามความพอใจ หลีกเลี่ยงการแข่งขันระหว่างเพศ

6) เมื่อพบว่าเด็กต้องการโต้แย้ง ควรคิดเสมอว่าเขาอยู่ในวัยที่ต้องการอิสระ ควรเข้าใจมากกว่าลงโทษ
 7) ควรให้เด็กมีการเล่นกีฬาร่วมกัน มีกีฬาแปลกใหม่ และจัดกีฬาที่ไม่มีการเปลี่ยนสมาชิกในกลุ่มบ่อยนัก
 8) การที่เด็กนิยมคนเก่งหรือติดใจในคนบางคน ครูไม่ควรทำเป็นตลกเพราะเด็กจริงจังมาก
 9) จัดกิจกรรมให้เด็กได้เรียนรู้บทบาททางสังคมที่เหมาะสมกับเพศของตน และ 10) จัดสถานการณ์ให้เด็กได้มีโอกาสปะทะสัมพันธ์กับสังคม เพื่อให้เด็กได้แลกเปลี่ยนความรู้ และความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ส่วน ทิศนา แจมมณี และคณะ (2536) ได้กล่าวถึงการพัฒนาทางด้านสังคมดังนี้ เป็นผู้มีความสามารถเล่นและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ รู้จักเคารพในสิทธิหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น ปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสมกับกาลเทศะ รู้จักแก้ปัญหาความขัดแย้งอย่างสันติวิธี รักษา ศาสนา พระมหากษัตริย์ เห็นคุณค่าในศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ รู้จักรักษาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ จุฬาลักษณ์ สุนทรวิภาต (2540) ได้สรุปประเด็นชี้วัดคุณภาพชีวิตใน โรงเรียนของนักเรียนด้านสังคมดังนี้ 1) การได้เข้าร่วมกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้น 2) การได้มีโอกาสทำงานกับเพื่อนทั้งในห้องเดียวกัน หรือเพื่อนต่างห้องในโรงเรียนเดียวกัน 3) การมีคุณธรรมในการอยู่ร่วมกับเพื่อน 4) การได้รับความไว้วางใจจากครู และเพื่อน 5) การได้อยู่ในโรงเรียนที่มีความเป็นประชาธิปไตย 6) การมีความรับผิดชอบต่อสังคมโรงเรียน ในขณะที่ กระทรวงศึกษาธิการ (2544) ได้สรุปแนวทางการพัฒนาทางด้านสังคมไว้ว่าจะต้องให้ผู้เรียนฝึกการปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่น การอยู่ร่วมกันในสังคมประชาธิปไตย มารยาทและประเพณี ฝึกการเป็นผู้นำและผู้ตาม (leadership) การฟังพาดูอาศัยกัน สามัคคีและร่วมรับผิดชอบร่วมกัน รู้จักวางตนเมื่อเป็นผู้แพ้หรือชนะ มีพฤติกรรมแสดงออกที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม และความมีน้ำใจ ซึ่งคล้ายคลึงกับ Bushlem (2005) ที่ได้ศึกษาการเป็นผู้นำของนักเรียนโดยใช้รูปแบบการเปลี่ยนแปลงทางสังคมโดยใช้ภาวะผู้นำ ผลการวิจัยปรากฏว่า กลุ่มทดลองมีพัฒนาการทางสังคมด้านภาวะผู้นำ ทั้งเพศหญิงและเพศชาย ได้แก่ ด้านการกำหนดในหน้าที่ด้านความเหมาะสม ด้านความรับผิดชอบ ด้านความตั้งใจ ด้านการให้ความร่วมมือ ด้านการเป็นสมาชิกที่ดี และการมองโลกในเชิงบวก และปลุก พรมรัตน์ (2545) ที่ได้สรุปประเด็นชี้วัด การพัฒนานักเรียนด้านสังคมไว้ 4 ประการ ดังนี้ 1) การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้น ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ คือ การสร้างความสัมพันธ์ การปรับตัว และการทำงานร่วมกัน 2) การได้รับความไว้วางใจจากเพื่อนและครู ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ คือ ความรับผิดชอบ และสามารถทำงานได้ดี 3) ความเป็นประชาธิปไตย ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ คือ เปิดโอกาสให้คิดอิสระ เลือกอย่างมีเหตุผล และการมีส่วนร่วม 4) การมีความรับผิดชอบต่อโรงเรียน ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ คือ ดูแลรักษาความเป็นสมบัติของโรงเรียน และมีวินัย ปฏิบัติตามกฎของโรงเรียน ไม่ก่อปัญหา

กล่าวโดยสรุปได้ว่าความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างตนเอง บุคคลใกล้ชิด รวมถึงบุคคลอื่นในสังคม ซึ่งการที่เด็กจะมีพฤติกรรมหรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับกรอบมโนทัศน์ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมที่อยู่รอบตัวเด็กเป็นสำคัญ และมีแนวทางในการพัฒนาดังนี้ 1) โรงเรียนมีกระบวนการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่าง ตัวบุคคล 2) การส่งเสริมการได้เข้าร่วมกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้น 3) การส่งเสริมให้ได้มีโอกาสร่วมทำงานกับเพื่อนทั้งในห้องเดียวกัน หรือเพื่อนต่างห้องในโรงเรียนเดียวกัน 4) การส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณธรรมในการอยู่ร่วมกับเพื่อน 5) โรงเรียนสร้างบรรยากาศการได้รับความไว้วางใจจากครู และเพื่อน 6) โรงเรียนมีความเป็นประชาธิปไตย 7) การปลูกฝังให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อสังคม โรงเรียน 8) การสร้างความเป็นผู้ผู้นำของนักเรียน โดยใช้รูปแบบที่หลากหลาย

4.4) กลไกเชิงนโยบายในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียน ด้านสังคม

กลไกเชิงนโยบายในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียน ด้านสังคมมี นักวิชาการและนักการศึกษาได้เสนอไว้หลายท่าน ดังนี้ สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2553ข) กล่าวถึง กลไกในการพัฒนานักเรียนด้านสังคม ประกอบด้วยกิจกรรมดังต่อไปนี้ คือ กิจกรรมแนะแนว กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เช่น กิจกรรมลูกเสือ – เนตรนารี ยุวกาชาด กิจกรรมผู้นำเพื่อประโยชน์ กิจกรรมชุมนุม/ชมรม และกิจกรรมเพื่อสังคม และสาธารณะประโยชน์ และสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2553ง) กล่าวถึง การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาด้านสังคม ประกอบด้วย กิจกรรมการเผชิญสถานการณ์และการแก้ปัญหา กิจกรรมพัฒนาลักษณะนิสัย เช่น การใช้กิจกรรมเพลง เกม นิทาน บทบาทสมมุติ การอภิปราย การระดมสมอง การจัดบรรยากาศ ครูเป็นแบบอย่างที่ดี เช่นเดียวกันกับสำนักวิชาการ และมาตรฐานการศึกษา (2550) กล่าวถึง กลไกในการพัฒนานักเรียน ด้านสังคม ประกอบด้วย โครงการแข่งขันกีฬาภายใน โครงการโครงการโรงเรียนอบอุ่น โครงการครอบครัวอบอุ่น โครงการโรงเรียนจัดการเรียนร่วม โครงการจัดกิจกรรมแนะแนว โครงการเข้าค่ายลูกเสือ – เนตรนารี กิจกรรมโฮมรูม โครงการเสริมสร้างทักษะการดำรงชีวิต โครงการส่งเสริมหารายได้ระหว่างเรียน โครงการเยี่ยมบ้าน โครงการประชุมผู้ปกครองนักเรียน โครงการป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติด โครงการวิถีพุทธกัลยาณมิตร โครงการจัดหาทุนการศึกษา โครงการเพื่อนที่ปรึกษา (young counselors: YC) ในโรงเรียน นอกจากนั้นสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2551ข; 2551ค; 2551ง) กล่าวถึง การพัฒนาผู้เรียนในด้านสังคม การพัฒนาบุคลิกภาพ และปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยแบ่งเป็น 4 กลุ่มกิจกรรม ดังนี้ กลุ่มที่ 1 กิจกรรมการรู้จักเข้าใจและเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 เช่น กิจกรรมหนูทำเพราะอะไร กิจกรรมความต้องการของฉัน กิจกรรมกระเจกเงา กิจกรรมคุณค่าของชีวิต สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3 เช่น กิจกรรมรู้จักและเข้าใจตนเอง กิจกรรมเอกลักษณ์

บุคลากร กิจกรรมผู้นำเพื่อประโยชน์ กิจกรรมชุมนุม/ชมรม กิจกรรมเพื่อสังคม และสาธารณะประโยชน์ โครงการแข่งขันกีฬาภายใน โครงการโครงการโรงเรียนอบอุ่น โครงการครอบครัวอบอุ่น โครงการโรงเรียนจัดการเรียนร่วม โครงการเยี่ยมบ้าน โครงการประชุมผู้ปกครองนักเรียน โครงการป้องกันแก้ไขปัญหาเสพติด โครงการวิทย์พุทธกัลยาณมิตร โครงการจัดหาทุนการศึกษา และโครงการเพื่อนที่ปรึกษา (young counselors : YC) ในโรงเรียน เป็นต้น

5) ด้านคุณธรรมจริยธรรม

5.1 ความหมาย

คุณธรรม (merit) มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้ ราชบัณฑิตยสถาน (2546) ให้ความหมายว่า สภาพคุณงามความดี ส่วน ลิจิต ชีวเวคิน (2548) ให้ความหมายว่า จิตวิญญาณของปัจเจกบุคคล ศาสนา และอุดมการณ์ เป็นดวงวิญญาณของปัจเจกบุคคลและสังคม ด้วยปัจเจกบุคคลต้องมีวิญญาณ สังคมต้องมีวิญญาณ คุณธรรมของปัจเจกบุคคลอยู่ที่การกล่อมเกลากการเรียนรู้โดยพ่อแม่ สถาบันการศึกษา ศาสนา พรรคการเมืองและองค์กรของรัฐ ในขณะที่คณะกรรมการการศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม วุฒิสภา (2548) เห็นว่า หมายถึง สภาพของจิตใจที่ถูกฝังแน่นด้วยคุณงามความดีทั้งหลาย ที่ควรปลูกฝังในตัวบุคคล สอดคล้องกับ จำเริญรัตน์ เจือจันทร์ (2548) ที่กล่าวว่า คุณธรรมเป็นเสมือนบัพผุญติของความดี และความงามของจิตใจที่ส่งผลให้บุคคลประพฤติดีประพฤติชอบ คุณธรรมจึงเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญ ต่อการประกอบการในวิชาชีพของบุคคล ในทุกสาขาอาชีพ เป็นการปลูกฝังจิตใจคนให้สูงขึ้น ไม่เห็นแก่ตัวฝ่ายเดียว แสดงออกโดยการไม่เบียดเบียน มีความเมตตา กรุณา มุ่งช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์

คุณธรรม จึงหมายความว่า สภาพคุณงามความดีที่เกิดขึ้น ภายในจิตใจของบุคคล ถือเป็นแนวทางในการประพฤติตนในสิ่งที่ดี และเป็นที่ยอมรับของบุคคลหรือสังคม

จริยธรรม (ethics) มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้ ราชบัณฑิตยสถาน (2546) ให้ความหมายว่า ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติศีลธรรม ดังนั้นจริยธรรมจึงเป็นข้อควรปฏิบัติ หรือกริยาที่ควรประพฤติที่สอดคล้องกับหลักธรรมชาติหรือสอดคล้องกับความถูกต้องคณะกรรมการการศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม วุฒิสภา (2548) เห็นว่า หมายถึง ธรรมที่แสดงออกด้านความประพฤติ กริยา ท่วงทีวาจา ที่เกิดจากการสะสมคุณธรรม ซึ่งคล้ายคลึงกับสำนักผู้ตรวจราชการ ประจำเขตตรวจราชการที่ 3 (2550) ที่กล่าวว่า จริยธรรมหมายถึง หลักของการประพฤติปฏิบัติของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการกระทำ ซึ่งพฤติกรรมที่แสดงออกนั้นเป็นไปตามค่านิยมที่พึงประสงค์ของสังคมนั้นๆ และ ชวัช คัสโต (2546) ที่กล่าวว่า จริยธรรมหมายถึง ประมวลเกณฑ์ความประพฤติ หรือปทัสถานแห่งความประพฤติ ทั้งที่ควรและไม่ควรในการประพฤติปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อความสงบสุข ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคมของประชาชน และประเทศชาติ

จริยธรรม จึงหมายความว่า หลักการประพฤติปฏิบัติตนในสิ่งที่ดีงามที่ถูกต้องตามหลักคุณธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของสังคม เพื่อความถูกต้องเป็นที่ยอมรับของสังคม ความสันติสุขแห่งตนเอง ความสงบเรียบร้อยของส่วนรวม และประเทศชาติ

จะเห็นได้ว่า คุณธรรมกับจริยธรรมแตกต่างกันกล่าวคือ คุณธรรม ก่อนไปทางนามธรรม ส่วนจริยธรรมก่อนไปทางรูปธรรม แต่ทั้ง 2 อย่างเสริมให้มนุษย์มีคุณสมบัติ ทั้งงดงาม สง่างาม น่ารัก มีเสน่ห์ในตัวเอง

กล่าวโดยสรุปได้ว่าคุณธรรมจริยธรรม หมายถึง สภาพคุณงามความดีที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของบุคคล ถือเป็นแนวทางในการประพฤติตนในสิ่งที่ดี และเป็นที่ยอมรับของบุคคลหรือสังคมและหลักการประพฤติปฏิบัติตนในสิ่งที่ดีงามที่ถูกต้องตามหลักคุณธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของสังคม เพื่อความถูกต้องเป็นที่ยอมรับของสังคม ความสันติสุข แห่งตนเอง ความสงบเรียบร้อยของส่วนรวม และประเทศชาติ และเพื่อให้สามารถกำหนดเป้าหมายในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนได้อย่างเหมาะสมกับสภาพสังคมไทย สำหรับการวิจัยครั้งนี้จึงเลือกกำหนดกรอบความหมายโดยสรุปได้ว่าการยกระดับคุณภาพ การเรียนรู้ของนักเรียนด้านคุณธรรมจริยธรรม หมายถึง สภาพการเปลี่ยนแปลงคุณงามความดีที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ การประพฤติปฏิบัติตนในสิ่งที่ดีงามถูกต้องตามหลักคุณธรรมพื้นฐาน และการประพฤติปฏิบัติตนในสิ่งที่ดีงามถูกต้องเป็นที่ยอมรับของสังคม

5.2) เป้าหมายในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนด้านคุณธรรมจริยธรรม

เป้าหมายในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนด้านคุณธรรม จริยธรรมมี นักวิชาการ นักการศึกษา และและหน่วยงานต่าง ๆ กล่าวไว้ดังนี้ กระทรวงศึกษาธิการ (2551) ได้กำหนดเป้าหมายในการพัฒนานักเรียนในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดเป็นจุดหมายด้านคุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้เกิดกับผู้เรียน เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คล้ายคลึงกับสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2544) ได้กำหนดเป้าหมายในการพัฒนานักเรียนในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 โดยมุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และมีความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดจุดหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านคุณธรรม จริยธรรม คือ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา

หรือศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์ นอกจากนี้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550ข) ได้กำหนดเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนด้านคุณธรรม จริยธรรมโดยกำหนดเป็นมาตรฐานการศึกษา และตัวบ่งชี้ ดังนี้ มาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีวินัย มีความรับผิดชอบ และปฏิบัติตนตามหลักธรรมเบื้องต้นของศาสนาที่ตนนับถือ ตัวบ่งชี้ที่ 2 มีความซื่อสัตย์สุจริต ตัวบ่งชี้ที่ 3 มีความกตัญญูกตเวที ตัวบ่งชี้ที่ 4 มีเมตตากรุณาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละเพื่อส่วนรวม ตัวบ่งชี้ที่ 5 ประหยัด รู้จักใช้ทรัพย์สินของส่วนตนและส่วนรวมอย่างคุ้มค่า ตัวบ่งชี้ที่ 6 ภูมิใจในความเป็นไทย เห็นคุณค่าภูมิปัญญาไทย นิยมไทย และดำรงไว้ซึ่งความเป็นไทย เช่นเดียวกันกับสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) (2550ข) ได้กำหนดเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนด้านคุณธรรม จริยธรรมโดยกำหนดเป็นมาตรฐานการศึกษา และตัวบ่งชี้ได้แก่ ตัวบ่งชี้ที่ 2 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ ตัวบ่งชี้ย่อยที่ 1 ผู้เรียนเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ ผู้ปกครอง หมายถึง คุณลักษณะของการเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ ผู้ปกครองตามประเด็นดังนี้ 1) บำรุง ดูแล กตัญญู สร้างความสุข ความสบายใจให้พ่อแม่ ผู้ปกครองตามอัธยาศัย เช่น หุงข้าว ทำอาหาร เสิร์ฟอาหาร มีกัณฑ์ถวายพร ดอกไม้ ของขวัญให้ตามเทศกาล เป็นต้น 2) ช่วยทำกิจธุระ การงาน เช่น ช่วยทำความสะอาดบ้านหรืองานบ้าน ช่วยซื้อของ ช่วยกิจธุระ การงาน ที่พ่อแม่ ผู้ปกครอง ขอให้ช่วยเหลือด้วยความเต็มใจ เป็นต้น 3) สืบทอด รักษาวงศ์สกุล เช่น การไม่เสเพลสิ่งเสพติด ไม่ดื่มสุรา ไม่เล่นการพนัน ไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่พ่อแม่ ผู้ปกครอง สร้างชื่อเสียงให้แก่ครอบครัว เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน เป็นต้น 4) ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเป็นลูกที่ดี เช่น เชื่อฟังคำสั่งสอนของพ่อแม่ ผู้ปกครอง ปฏิบัติตนในโอวาทของพ่อแม่ ผู้ปกครอง ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ไหว้พ่อแม่ ผู้ปกครอง ก่อนไปและกลับจากโรงเรียน เป็นต้น ตัวบ่งชี้ย่อยที่ 2 ผู้เรียนเป็นนักเรียนที่ดีของโรงเรียน หมายถึง ผู้เรียนที่ไม่ขาดเรียน ไม่มาสาย ไม่ออกจากการศึกษากลางคัน และไม่มีปัญหาด้านการปกครอง รวมทั้งมีคุณลักษณะของการเป็นผู้เรียนที่ดี ได้แก่ สุภาพ นอบน้อม โอบอ้อมอารี ช่วยเหลือผู้อื่น รับฟังความคิดเห็นของคนอื่น ซื่อสัตย์สุจริต มุ่งมานะในการเรียน ดูแลรักษาสถานที่และสิ่งของของทั้งส่วนรวมและส่วนตัว อยู่อย่างพอเพียง รักษาดี ศาสนา กษัตริย์ รักความเป็นไทย และยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ตัวบ่งชี้ย่อยที่ 3 ผู้เรียนมีการบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม หมายถึง ผู้เรียนให้การช่วยเหลือผู้อื่นหรือส่วนรวม ที่แสดงความรับผิดชอบต่อในฐานะสมาชิกของสังคม โดยการบำเพ็ญประโยชน์ซึ่งสามารถทำได้หลายวิธีตามโอกาสอันควร และควรปฏิบัติ อยู่ตลอดเวลาจนเป็นนิสัย เช่น การช่วยเหลืองานโรงเรียน ช่วยทำความสะอาดสถานที่ที่เป็นของส่วนรวม เป็นต้นและสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541)

ได้กำหนดเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพนักเรียนคุณธรรม จริยธรรม คือ นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรม คุณลักษณะที่ดี และฝึกฝนตนเองจนเป็นนิสัย ในขณะที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สุนทรวิภาค (2540) ได้กล่าวถึง เป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนด้านคุณธรรม จริยธรรม ประกอบด้วย 1) การได้รับความรัก ความใกล้ชิด ดูแลเอาใจใส่จากครู 2) การมีคุณธรรมจริยธรรม เช่น มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ขยัน ประหยัด เสียสละ ซื่อสัตย์ รู้จักให้ความช่วยเหลือ รู้จักการให้อภัย มีความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน การได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อโรงเรียนครู เพื่อน 3) การมีคุณธรรมในการอยู่ร่วมกับเพื่อน เช่น การได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อน 4) การได้อยู่ในโรงเรียนที่มีความเป็นประชาธิปไตย และนิพนธ์ ภูงคคา (2546) ได้ศึกษาเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอหนองกงศรี จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านคุณธรรม จริยธรรม ประกอบด้วย 1) มีความรับผิดชอบ ขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์สุจริต เสียสละ ประหยัดและอดออม 2) มีการปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนา 3) มีระเบียบวินัย 4) กตัญญูกตเวทิต์ 5) การตรงต่อเวลา

กล่าวโดยสรุปได้ว่าเป้าหมายในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนด้านคุณธรรม จริยธรรม ประกอบด้วย มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตามหลักธรรมของพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความกตัญญูกตเวทิต์ มีเมตตากรุณาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละเพื่อส่วนรวม ประหยัด และประพฤติปฏิบัติตนในสิ่งที่ดีงามถูกต้องเป็นที่ยอมรับของสังคม

5.3) แนวทางการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนด้าน คุณธรรมจริยธรรม

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2548 ก) ได้สังเคราะห์ และเสนอแนะแนวทางการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนด้านคุณธรรม จริยธรรม ตามพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช โดยฝึกฝนตนเองให้เป็นผู้มีคุณธรรม ยึดหลักคุณธรรม คือการคิดด้วยจิตใจเป็นกลางมี 7 ประการ คือ ความมีศรัทธาที่ถูกต้อง ความอดสาหะพากเพียร ความระลึกรู้เท่าทัน ความตั้งใจมั่นคง ปัญญาความรู้ชัด ความตั้งใจจริงที่จะทำให้งานสำเร็จ และความมีสติรอบคอบ ส่วนอนันท์ ปันยารชุน (2546) เห็นว่าควรให้เด็กฝึกฝนและฝึกปฏิบัติ เรียนรู้จากตัวอย่างที่ดี โดยมีวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสม คือ 1) เรียนรู้วิธีการปฏิบัติตนให้เหมาะสม สอดคล้องกับวัฒนธรรม เช่น มีสัมมาคารวะ มีกิริยามารยาทเรียบร้อย มีความภาคภูมิใจในความเป็นคนไทย รักและเทิดทูนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ 2) เรียนรู้หลักปฏิบัติทางศาสนา หรือสิ่งอันควรเคารพในศาสนา 3) เรียนรู้เพื่อปลูกฝังลักษณะสำคัญบางอย่าง เช่น ความขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัดอดออม มีระเบียบวินัย ตรงต่อเวลา รับผิดชอบ ตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 4) ต้องเรียนรู้การพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม รู้จักหลัก

คุณธรรมความถูกต้อง ความพอดี การทำดีได้ดี การทำชั่วได้ชั่ว การควบคุมอารมณ์ และความสามารถอดใจรอสิ่งที่ต้องการได้ ซึ่งคล้ายคลึงกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมพื้นฐานสำคัญในประเทศที่กำลังพัฒนาหรือประเทศที่พัฒนาแล้วคือ ความขยัน อดทน ซื่อสัตย์ มีวินัยเคร่งในระเบียบ ความรับผิดชอบรู้หน้าที่และประหยัด (เจือจันทร์ จงสถิตอยู่ และรุ่งเรือง สุขากิริมย์, 2551) ในขณะที่ ศักดิ์ชัย นิรัญทวี (2548) เห็นว่าการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน ควรจัดกิจกรรมการเรียนหลายวิธีโดยแบ่งเป็นกลุ่มได้ 4 กลุ่ม คือ 1) การสอนโดยใช้กิจกรรมกลุ่ม หรือการเรียนแบบร่วมแรงร่วมใจ 2) การเรียน การสอนโดยใช้สื่อการสอนเช่นการใช้ข่าว การใช้ของจำลอง 3) การให้นักเรียนกระทำกิจกรรมเช่นการวาดภาพ การเล่นนิทาน 4) การกระทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนหรือการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม อย่างไรก็ตามอัญชลี พุกชาญคำ (2547) ได้ศึกษารูปแบบ และวิธีการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม นักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า การให้การอบรมตอนเข้าก่อนเข้าเรียนและมีการบูรณาการคุณธรรมจริยธรรม ในกิจกรรมปฏิบัติตามวาระ โอกาสต่าง ๆ เน้นการปฏิบัติจริงโดยครูปฏิบัติด้วยจิตสำนึกรับผิดชอบ กอปรกับการส่งเสริมและสนับสนุนของผู้ปกครอง โดยกระทำอย่างต่อเนื่อง นักเรียนจะมีคุณธรรม และจริยธรรมสูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชูชาติ ชัยศรี และคณะ (2548) และที่สำคัญพบว่ากิจกรรมที่โรงเรียนจำนวนมากดำเนินการได้ผลดีที่สุดคือ โครงการเข้าค่ายอบรมคุณธรรมจริยธรรม (สำนักผู้ตรวจราชการ ประจำเขตตรวจราชการที่ 3, 2550) ส่วน สากล เกตุทอง (2545) ได้พัฒนารูปแบบการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียน ประถมศึกษา 5 องค์ประกอบ คือ ด้านบริหาร ด้านการจัดสภาพแวดล้อม ด้านการสอนและการนิเทศ ด้านการจัดกิจกรรมนักเรียน และด้านการประเมินผลทางจริยธรรม ขณะที่ นงลักษณ์ วิรัชชัย และรุ่งนภา ตังจิตรเจริญกุล (2551) พบว่า บทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมระดับบุคคล ได้แก่ การอบรมสั่งสอนจากพ่อแม่ การอบรมสั่งสอนจากโรงเรียน การเลียนแบบบุคคลสำคัญที่มีคุณธรรม แต่ รุ่งทิวา จันทรวิพัฒน์ (2549) กลับมองในด้านบทบาทของครูว่า ครูต้องสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในทุกสาระการเรียนรู้ที่ตนเองสอน ครูต้องแสดงตนเป็นแบบอย่างที่ดี และครูต้องสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดลอมเพื่อช่วยในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนในขณะที่ คณะกรรมาธิการการศึกษา ศาสนา ศิลปะและ วัฒนธรรม วุฒิสภา (2548) ได้เสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาและสร้างเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียนดังนี้ 1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องมีแผนงานส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมอย่างเป็นทางการมีการควบคุมกำกับให้เป็นไปตามแผน หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน เข้ามาร่วมมือแก้ปัญหาอย่างจริงจังและต่อเนื่อง 2) บุคคลในครอบครัว ชุมชนและสังคมต้องประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดี 3) การเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมต้องเริ่มตั้งแต่เยาว์วัย ผู้ปกครองต้องเอาใจใส่ มีโครงการ มีกิจกรรม มีส่วนร่วมของผู้ปกครองโดย

ใช้ยุทธศาสตร์ บ้าน วัดหรือองค์กรศาสนา และโรงเรียนร่วมกัน 4) สื่อมวลชนร่วมกันเสนอข่าว ความรู้ และพฤติกรรมแสดงออกที่เป็นแบบอย่างที่ดีในเชิงสร้างสรรค์ 5) มีการฟื้นฟูสืบสาน วัฒนธรรมที่ดีงาม ภูมิปัญญาไทย 6) ส่งเสริมให้โรงเรียนและครูจัดกิจกรรมการสอนที่บูรณาการ คุณธรรม และจริยธรรม ในทุกกลุ่มสาระ 7) รื้อฟื้นวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม เพื่อให้ความรู้ และนำไปสู่การปฏิบัติ 8) มีเป้าหมายในการลดกระแสนิยมบริโภคและสร้างค่านิยมที่ดีในการ บริโภค ตลอดจนปลูกฝังวิจารณ์ญาณในการรับวัฒนธรรมจากต่างชาติ และ 9) ต้องมีโครงการหรือ กิจกรรมที่สร้างแรงจูงใจให้แก่เยาวชน หรือบุคคลที่มีคุณธรรมและจริยธรรมดีเด่น

กล่าวโดยสรุปได้ว่าการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียน ด้านคุณธรรม จริยธรรมจะต้องปลูกฝังให้มีการคิดด้วยจิตใจเป็นกลาง การปฏิบัติตนให้เหมาะสมสอดคล้องกับ วัฒนธรรม รู้หลักปฏิบัติทางศาสนา มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ซึ่งมีแนวทางดังนี้ 1) ให้เด็ก ฝึกฝนและฝึกปฏิบัติ เรียนรู้จากตัวอย่างที่ดี โดยมีวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสม 2) มีแผนงานส่งเสริม คุณธรรมและจริยธรรมอย่างเป็นรูปธรรมมีการควบคุมกำกับให้เป็นไปตามแผน 3) มีรูปแบบการ ส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียน 5 องค์ประกอบคือ ด้านบริหาร ด้านการ จัดสภาพแวดล้อม ด้าน การสอนและการนิเทศ ด้านการจัดกิจกรรมนักเรียน และด้านการประเมินผลทางจริยธรรม 4) บุคคล ในครอบครัวชุมชนและสังคมต้องประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดี มีส่วนร่วมโดยใช้ยุทธศาสตร์ บ้าน วัดหรือองค์กรศาสนา และ โรงเรียนร่วมกัน 5) ครูต้องสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในทุก สาระการเรียนรู้ที่ตนเองสอน แสดงตนเป็นแบบอย่างที่ดี สร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมเพื่อช่วย ในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน 6) มีโครงการเข้าค่ายอบรมคุณธรรมจริยธรรมและ กิจกรรมปฏิบัติตามวาระโอกาสต่าง ๆ

5.4) กลไกเชิงนโยบายในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนด้าน คุณธรรม จริยธรรม

กลไกเชิงนโยบายในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียน ด้านคุณธรรม จริยธรรมมีนักวิชาการและนักการศึกษาได้เสนอไว้หลายท่านดังนี้ สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2550) กล่าวถึง กลไกในการพัฒนานักเรียนด้านคุณธรรมจริยธรรม ประกอบด้วย โครงการแข่งขัน กีฬาภายใน โครงการ โรงเรียนอบอุ่น โครงการครอบครัวอบอุ่น โครงการ โรงเรียนจัดการเรียนร่วม โครงการจัดกิจกรรมแนะแนว โครงการเข้าค่ายลูกเสือ – เนตรนารี กิจกรรมโฮมรูม โครงการ เสริมสร้างทักษะการดำรงชีวิต โครงการส่งเสริมหารายได้ระหว่างเรียน โครงการเยี่ยมบ้าน โครงการ ประชุมผู้ปกครองนักเรียน โครงการป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติด โครงการวิถีพุทธกัลยาณมิตร โครงการค่ายพุทธธรรม กิจกรรมการสร้าง ความเข้มแข็งทางใจ โครงการเศรษฐกิจพอเพียง สอดคล้องกับสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2553) กล่าวถึง กลไกในการพัฒนานักเรียน

ด้านคุณธรรม จริยธรรม ประกอบด้วย กิจกรรมร่วมด้วยช่วยกันสร้างสรรค์ความดี โครงการส่งเสริมคุณธรรมสร้างระเบียบวินัยภายในห้องเรียน โครงการจิตสาธารณะมีกิจกรรมต่าง ๆ เช่น พี่สอนน้อง เก็บขยะในชุมชน ทำความสะอาดวัด อาสาจราจร ปลูกต้นไม้ปลูกป่า อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โครงการโลกกว้างการเรียนรู้ โครงการมุ่งสู่นักเรียนคุณภาพ กิจกรรมเช่น ฐานไฟ้เรียนรู้ กิจกรรมฐานรักความเป็นไทย กิจกรรมฐานสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน กิจกรรมฐานตามรอยพ่อ พอเพียงพออยู่พอกิน กิจกรรมฐานเพื่อนสัมพันธ์ โครงการสถานักเรียน โครงการกิจกรรมตามกลุ่มดี และสำนักวิชาการ และมาตรฐานการศึกษา (2553ข; 2553ง) กล่าวถึง กลไกในการพัฒนานักเรียน ด้านคุณธรรม จริยธรรม ประกอบด้วยกิจกรรมดังต่อไปนี้ คือ 1) กิจกรรมแนะแนว 2) กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เช่น กิจกรรมลูกเสือ – เนตรนารี ยุวกาชาด ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมสุขภาพ กิจกรรมสัมพันธ์ภาพและความเข้าใจอันดี กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ 3) กิจกรรมผู้นำเพ็ญประโยชน์ กิจกรรมชุมนุม/ชมรม และกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณะประโยชน์ คล้ายคลึงกับ มาลีณี จุโทปะมา (2549) กล่าวถึง กิจกรรมที่ส่งผลต่อการพัฒนานักเรียนด้านคุณธรรม จริยธรรม ประกอบด้วย โครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โครงการแนะแนว กิจกรรมให้คำปรึกษา กิจกรรมศึกษาเด็กเป็นรายกรณี กิจกรรมการยกย่องชมเชย กิจกรรมการเยี่ยมบ้าน กิจกรรมแบบอย่างที่ดี นอกจากนี้ทิศนา แฉมมณี (2546) กล่าวถึง กิจกรรมที่ส่งผลต่อการพัฒนานักเรียนด้าน คุณธรรม จริยธรรม ประกอบด้วย การเล่านิทาน การเล่นเกม การใช้กรณีตัวอย่าง การใช้บทบาทสมมติ การใช้สถานการณ์จำลอง และชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2552) กล่าวถึง กิจกรรมที่ส่งผลต่อการพัฒนา นักเรียนด้าน คุณธรรม จริยธรรม ประกอบด้วย การจัดการเรียนรู้ แบบอริยสัจ การจัดการเรียนรู้ โดยใช้สถานการณ์เรียน การจัดการเรียนรู้แบบโครงการ การจัด การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก และการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคหมวกหกใบ เช่นเดียวกันกับไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม และสังคม สัจจร (2543) กล่าวถึง กิจกรรมที่ส่งผลต่อการพัฒนานักเรียนด้านคุณธรรม จริยธรรม ประกอบด้วย การใช้บทบาทของผู้นำ การใช้การสื่อสารแบบรวมศูนย์ การใช้กระบวนการศึกษาเรียนรู้ การใช้บทบาทของสื่อมวลชน การใช้ตัวอย่างที่ดีในสังคม นอกจากนี้ในการพัฒนาด้านคุณธรรม จริยธรรม ให้กับเด็กและเยาวชนยังมีวิธีการต่าง ๆ ได้แก่ การใช้บทบาทสมมุติกับตัวแบบ การใช้สถานการณ์จำลองผสมกับเทคนิคการประเมินผลจากสภาพจริง การใช้ตัวแบบสัญลักษณ์ผ่านสื่อหนังสือเรียน เล่มเล็กเชิงวรรณกรรม การเสนอตัวแบบผ่านภาพการ์ตูน การใช้วีดิทัศน์ละครหุ่นเชิดเป็นตัวแบบ

กล่าวโดยสรุปได้ว่ากลไกเชิงนโยบายในการยกระดับคุณภาพ การเรียนรู้ของนักเรียน ด้านคุณธรรมจริยธรรม ประกอบด้วย โครงการแข่งขันกีฬาภายใน โครงการ โรงเรียนอบอุ่น โครงการครอบครัวอบอุ่น โครงการโรงเรียนจัดการเรียนร่วม โครงการ จัดกิจกรรมแนะแนว โครงการเข้าค่ายลูกเสือ – เนตรนารี กิจกรรมโฮมรูม โครงการเสริมสร้างทักษะการดำรงชีวิต

โครงการส่งเสริมหารายได้ระหว่างเรียน โครงการเยี่ยมบ้าน โครงการประชุมผู้ปกครองนักเรียน
โครงการป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติด โครงการวิถีพุทธกัลยาณมิตร โครงการค่ายพุทธธรรม กิจกรรม
การสร้างความเข้มแข็งทางใจ โครงการเศรษฐกิจพอเพียง กิจกรรม ร่วมด้วยช่วยกันสร้างสรรค์ความดี
โครงการส่งเสริมคุณธรรมสร้างระเบียบวินัยภายในห้องเรียน โครงการจิตสาธารณะ การจัดการ
เรียนรู้แบบอริยสัจ การจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์การเรียน การจัดการเรียนรู้แบบโครงการ การ
จัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก และการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคหมวกหกใบ

ดังนั้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจในองค์ประกอบทั้ง 5 ด้าน คือด้านร่างกาย ด้าน
สติปัญญา ด้านอารมณ์ ด้านสังคม และด้านคุณธรรมจริยธรรม จึงนำเสนอเป้าหมายแนวทางและ
กลไกเชิงนโยบายในแต่ละองค์ประกอบ รายละเอียดดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 เป้าหมาย แนวทางและกลไกเชิงนโยบายในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียน
ด้านร่างกาย ด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์ ด้านสังคม และด้านคุณธรรม จริยธรรม

เป้าหมาย	แนวทาง	กลไกเชิงนโยบาย
<p>ด้านร่างกาย</p> <p>1. มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี</p> <p>2. มีสุขนิสัยออกกำลังกายสม่ำเสมอ รักการออกกำลังกาย ดูแลตนเองให้มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี</p> <p>3. มีน้ำหนัก ส่วนสูง และสมรรถภาพทางกาย ตามเกณฑ์</p> <p>4. ป้องกันตนเองจากสิ่งเสพติดให้โทษ</p> <p>5. หลีกเลี่ยงสภาวะที่เสี่ยงต่อความรุนแรง โรคภัยอุบัติเหตุ และปัญหาทางเพศ</p> <p>6. ได้รับประทานอาหารกลางวัน เพียงพอกับความต้องการของร่างกาย อาหารสะอาด มีคุณภาพ</p> <p>7. ร่างกายปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ</p>	<p>1. การจัดบรรยากาศในสถานศึกษาที่ผ่อนคลาย อบอุ่น สะอาด และปลอดภัย</p> <p>2. การได้อยู่ในที่ที่แสงสว่างส่องถึงหรือส่องผ่านไปได้ ได้รับอากาศที่บริสุทธิ์ไม่กลิ่นเหม็น ปราศจาก สารพิษต่าง ๆ</p> <p>3. การได้ยินเสียงที่ไม่เป็นอันตราย</p> <p>4. การเอาใจใส่ดูแลเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย และภาวะโภชนาการ</p> <p>5. การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้เด็ก มีร่างกายแข็งแรง มีสุขภาพอนามัยดี และเจริญเติบโตสมวัย</p> <p>6. การสร้างภูมิคุ้มกันโรค</p> <p>7. การมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้าน ร่างกาย</p> <p>8. การรับประทานอาหาร กลางวัน ใน ปริมาณที่เพียงพอกับความ ต้องการของร่างกาย</p> <p>9. การได้ดื่มน้ำสะอาดไม่มีสี และมีน้ำใช้</p>	<p>1. โครงการ โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ</p> <p>2. โครงการ โรงเรียนจัดการเรียนร่วม</p> <p>3. โครงการกายบริหารร่างกาย</p> <p>4. โครงการจัดการความรู้เรื่องน้ำดื่ม น้ำใช้ในโรงเรียน</p> <p>5. โครงการแก้ไขปัญหานักเรียนน้ำหนักเกินมาตรฐาน</p> <p>6. โครงการกิจกรรมโฮมรูม</p> <p>7. การจัดโปรแกรมการเรียนรู้เป็นรายบุคคล (IEP)</p> <p>8. โครงการอาหารกลางวัน</p> <p>9. โครงการอาหารเสริม(นม) โรงเรียน</p> <p>10. โครงการป้องกันแก้ไข ปัญหายาเสพติด</p> <p>11. กิจกรรมทู บี นัมเบอร์ วัน</p> <p>12. กิจกรรมลานกีฬาต้านยาเสพติด คลินิกวัยใส</p> <p>13. โครงการแข่งขันกีฬาภายใน</p> <p>14. โครงการพัฒนาหลักสูตร</p> <p>15. โครงการพัฒนาอนามัย และสิ่งแวดล้อม</p>

ตารางที่ 3 เป้าหมาย แนวทางและกลไกเชิงนโยบายในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียน
ด้านร่างกาย ด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์ ด้านสังคม และด้านคุณธรรม จริยธรรม (ต่อ)

เป้าหมาย	แนวทาง	กลไกเชิงนโยบาย
	10. การออกกำลังกาย	16. โครงการพัฒนาภูมิทัศน์ และแหล่งเรียนรู้
ด้านสติปัญญา 1. มีความรู้อันเป็นสากล และมีความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต 2. ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียน รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ 3. มีทักษะ และศักยภาพในการจัดการ การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยี ปรับวิธีคิด วิธีการ ทำงาน ได้เหมาะสมกับสถานการณ์ 4. มีทักษะและกระบวนการ โดยเฉพาะทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ทักษะการคิดการสร้างปัญหา และทักษะในการดำเนินชีวิต	1. โรงเรียนมีหลักสูตรและ กิจกรรมที่สอดคล้องกับ พัฒนาการทางสติปัญญา 2. การจัดกิจกรรมตอบสนอง ความต้องการและความ สนใจของเด็กตาม วัยต่าง ๆ ได้อย่างครอบคลุมและ เหมาะสม 3. การสร้างบรรยากาศในการ เรียนรู้ให้มีการผนวกความรู้ กับอารมณ์ควบคู่กันเสมอ 4. การออกแบบเนื้อหาที่มีการ เชื่อมโยง ประสบการณ์เดิม ของผู้เรียน 5. การจัดการเรียนรู้ ที่เน้นให้ ผู้เรียนมีอิสระในการเรียนรู้ และได้ลงมือ กระทำการ เรียนรู้ด้วยตนเอง 6. การจัดกิจกรรมออกกำลังกาย หรือการเคลื่อนไหวร่างกาย เพื่อลดความเครียดของสมอง และทำให้เกิด ความสุข	1. โครงการแนะแนว การศึกษา 2. โครงการพัฒนาแหล่ง เรียนรู้ 3. โครงการทัศนศึกษาแหล่ง เรียนรู้ 4. โครงการภาษาไทย ภาษาอังกฤษวันละคำ 5. โครงการเรียนรู้ด้าน ICT 6. โครงการแข่งขันทักษะ ทางวิชาการ 7. โครงการพัฒนาการคิด วิเคราะห์ 8. โครงการส่งเสริม การรักการอ่าน 9. โครงการระบบดูแล ช่วยเหลือนักเรียน 10. โครงการเข้าค่ายวิชาการ 11. โครงการติวเข้ม 12. โครงการสอนซ่อมเสริม 13. เกมการศึกษา 14. โครงการส่งเสริม การพัฒนาการคิด

ตารางที่ 3 เป้าหมาย แนวทางและกลไกเชิงนโยบายในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียน
ด้านร่างกาย ด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์ ด้านสังคม และด้านคุณธรรม จริยธรรม (ต่อ)

เป้าหมาย	แนวทาง	กลไกเชิงนโยบาย
5. มีความสามารถ ในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ มีความคิดสร้างสรรค์ ไตร่ตรองวิจารณ์ และมีความวิสัยทัศน์	7. การจัดกิจกรรมให้นักเรียนมีการโต้ตอบกัน พูดยกกัน แลกเปลี่ยน ความรู้กันเพื่อให้สมองพัฒนาได้ดี	15. โครงการส่งเสริมการใช้คำถามเพื่อการคิด
6. มีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร	8. การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมนักเรียน ด้านภาษา	16. โครงการส่งเสริมการอ่านเพื่อการคิดวิเคราะห์
7. มีระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยตามเกณฑ์	9. การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมนักเรียน ด้านตรรกะ-คณิตศาสตร์	17. โครงการฝึกใช้เทคนิคระดมสมองเพื่อการคิดวิเคราะห์
8. มีผลการทดสอบรวบยอดระดับชาติเฉลี่ยตามเกณฑ์	10. การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมนักเรียนด้านมิติ	18. การจัดการเรียนรู้แบบอุปนัย
9. สามารถสื่อความคิดผ่านการพูด เขียนหรือนำเสนอด้วยวิธีต่าง ๆ สามารถใช้ภาษาเพื่อ การสื่อสารได้ทั้ง ภาษาไทย และภาษาต่างประเทศ	11. การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมนักเรียน ด้านดนตรี	19. การจัดการเรียนรู้แบบโครงงาน และการจัดการเรียนรู้แบบใช้คำถาม
10. สามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ และเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงร่วมกับผู้อื่น		20. กิจกรรมเล่านิทาน
		21. โครงการพัฒนาการเรียนการสอนคอมพิวเตอร์
		22. โครงการพัฒนาห้องสมุดโรงเรียน
		23. โครงการค่ายเสริมสร้างศักยภาพนักเรียน
		24. โครงการส่งเสริมความสามารถพิเศษด้านต่าง ๆ
		25. โครงการวิจัยในชั้นเรียน
		26. กิจกรรมค่ายปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้านการเรียน
		27. โครงการติวเข้ม
		28. กิจกรรม การฝึกทักษะ

ตารางที่ 3 เป้าหมาย แนวทางและกลไกเชิงนโยบายในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียน
ด้านร่างกาย ด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์ ด้านสังคม และด้านคุณธรรม จริยธรรม (ต่อ)

เป้าหมาย	แนวทาง	กลไกเชิงนโยบาย
ด้านอารมณ์		
1. มีความมั่นใจ กล้าแสดงออก อย่างเหมาะสม ให้เกียรติผู้อื่น	1. การจัดกิจกรรมโดยคำนึงถึงจิตวิทยาพัฒนาการเด็ก ภายใต้อบรมที่ผ่อนคลายและอบอุ่น	1. โครงการพัฒนาหลักสูตร
2. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อน ครูและผู้อื่น ผู้เรียน	2. การจัดกิจกรรมส่งเสริมให้เด็กมีส่วนร่วมในการวางแผนจัดกิจกรรมและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น	2. โครงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
3. มีความซาบซึ้งในคุณค่า อารมณ์ ความรู้สึกในสิ่งที่ดีงาม ไพเราะ น่ารัก งาม พัฒนา ฝึกฝน และซึมซับจนเป็นลักษณะนิสัยและรสนิยม	3. การเสริมสร้างความร่วมมือกับผู้ปกครองเพื่อพัฒนาวุฒิภาวะทาง อารมณ์	3. โครงการสร้างสัมพันธ์ภาพชุมชน
4. มีการแสดงกิริยาท่าทาง ด้วยใบหน้าที่ยิ้มแย้ม แจ่มใส สนุกสนาน หัวเราะร่าเริง ไม่ง่วงนอน ไม่เก็บตัวอยู่คนเดียว	4. การจัดกิจกรรมให้นักเรียนรู้จัก อารมณ์ตนเอง รู้จักคุณค่าในตนเอง รับผิดชอบต่อตนเอง ตระหนัก และชื่นชมตนเองในแง่ดี	3. โครงการยกย่องคนดี
5. มีปฏิกริยาโต้ตอบ มีความกระตือรือร้น ตระหนักู้ และเข้าใจในการควบคุม อารมณ์ ของตนเองและผู้อื่น	5. การจัดกิจกรรมให้นักเรียนรู้จักการจัดการกับอารมณ์ของตนเอง	4. โครงการระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียน
	6. การจัดกิจกรรมให้นักเรียนรู้จัก การสร้างแรงจูงใจให้ตนเอง	5. โครงการแนะแนวการศึกษา
		6. โครงการเข้าค่ายศิลปะ ดนตรี กีฬา
		7. โครงการโฮมรูม
		8. โครงการโรงเรียนอบอุ่น
		9. โครงการครอบครัวอบอุ่น
		10. กิจกรรมการสร้างความเข้มแข็งทางใจ
		11. กิจกรรมเสริมสร้างทักษะการดำรงชีวิต
		12. กิจกรรมการสร้างรักและเห็นคุณค่าในตนเอง
		13. กิจกรรมพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์
		14. โครงการเยี่ยมบ้าน
		15. โครงการประชุมผู้ปกครองนักเรียน

ตารางที่ 3 เป้าหมาย แนวทางและกลไกเชิงนโยบายในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียน
ด้านร่างกาย ด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์ ด้านสังคม และด้านคุณธรรม จริยธรรม (ต่อ)

เป้าหมาย	แนวทาง	กลไกเชิงนโยบาย
6. ควบคุมอารมณ์ และแสดงออกทางอารมณ์ได้อย่างเหมาะสม	7. การจัดกิจกรรมการรักษาสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน 8. การจัดกิจกรรมเสริมสร้างบรรยากาศ การเรียนรู้ที่เป็นประชาธิปไตย 9. การจัดกิจกรรมที่พัฒนาทางอารมณ์ อย่างหลากหลาย เช่น การเยี่ยมบ้าน การโทรแจ้งข่าวดี ฯลฯ 10. การได้รับรางวัล กำลังใจ หรือคำชมเชย และการลงโทษที่ยุติธรรม สมเหตุสมผล	16. โครงการรุ่นพี่พบน้อง 17. กิจกรรมทู บี นัมเบอร์วัน 18. การจัดการเรียนรู้แบบโครงการ 19. การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก 20. การจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคหมวกหกใบ
ด้านสังคม 1. มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก 2. ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข 3. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนา สิ่งแวดล้อม	1. โรงเรียนมีกระบวนการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างตัวบุคคล 2. การส่งเสริมการได้เข้าร่วมกิจกรรมที่ โรงเรียนจัดขึ้น 3. การส่งเสริมให้ ได้มีโอกาสทำงานกับเพื่อนทั้งในห้องเดียวกัน หรือเพื่อนต่างห้องในโรงเรียนเดียวกัน 4. การส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณธรรมในการอยู่ร่วมกับเพื่อน	1. โครงการโฮมรูม 2. โครงการหารายได้ระหว่างเรียน 3. กิจกรรมแนะแนว 4. กิจกรรมลูกเสือ – เนตรนารี ยุวกาชาด 5. กิจกรรมผู้บำเพ็ญประโยชน์ 6. กิจกรรมชุมนุม/ชมรม 7. กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณะประโยชน์ 8. โครงการแข่งขันกีฬาภายใน 9. โครงการโรงเรียนอบอุ่น

ตารางที่ 3 เป้าหมาย แนวทางและกลไกเชิงนโยบายในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียน
ด้านร่างกาย ด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์ ด้านสังคม และด้านคุณธรรม จริยธรรม (ต่อ)

เป้าหมาย	แนวทาง	กลไกเชิงนโยบาย
<p>4. มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข สามารถ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้</p> <p>5. มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต</p> <p>6. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อน ครูและผู้อื่น</p> <p>7. มีความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสังคม รู้บทบาทหน้าที่ของตนเอง ต่อสังคม และเคารพสิทธิหน้าที่และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์</p>	<p>5. โรงเรียนสร้างบรรยากาศการได้รับความไว้วางใจจากครูและเพื่อน</p> <p>6. โรงเรียนมีความเป็นประชาธิปไตย</p> <p>7. การปลูกฝังให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อสังคมโรงเรียน</p> <p>8. การสร้างความเป็นผู้นำของนักเรียนโดยใช้รูปแบบที่หลากหลาย</p>	<p>9. โครงการโรงเรียนอบอุ่น</p> <p>10. โครงการครอบครัวอบอุ่น</p> <p>11. โครงการโรงเรียนจัดการเรียนร่วม</p> <p>12. โครงการเยี่ยมบ้าน</p> <p>13. โครงการประชุมผู้ปกครองนักเรียน</p> <p>14. โครงการป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติด</p> <p>15. โครงการวิถีพุทธ กัลยาณมิตร</p> <p>16. โครงการจัดหาทุนการศึกษา</p> <p>17. โครงการเพื่อนที่ปรึกษา (young counselors : YC) ในโรงเรียน</p>
<p>ด้านคุณธรรม</p> <p>1. มีคุณธรรม จริยธรรม และ ค่านิยมที่พึงประสงค์</p> <p>2. เห็นคุณค่าของตนเอง</p> <p>3. มีวินัยและปฏิบัติตามหลักธรรมของพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง</p>	<p>1. เด็กฝึกฝนและฝึกปฏิบัติเรียนรู้ จาก ตัวอย่างที่ดี โดยมีวิธีการ เรียนรู้ที่เหมาะสม</p> <p>2. มีแผนงานส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรมอย่างเป็นรูปธรรมมีการ ควบคุมกำกับให้เป็นไปตามแผน</p>	<p>1. โครงการแข่งขันกีฬาภายใน</p> <p>2. โครงการโรงเรียนอบอุ่น</p> <p>3. โครงการครอบครัวอบอุ่น</p> <p>4. โครงการโรงเรียนจัดการเรียนร่วม</p> <p>5. โครงการจัดกิจกรรมแนะแนว</p> <p>6. โครงการเข้าค่ายลูกเสือ – เนตรนารี</p>

ตารางที่ 3 เป้าหมาย แนวทางและกลไกเชิงนโยบายในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียน
ด้านร่างกาย ด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์ ด้านสังคม และด้านคุณธรรม จริยธรรม (ต่อ)

เป้าหมาย	แนวทาง	กลไกเชิงนโยบาย
4. มีความซื่อสัตย์สุจริต 5. มีความกตัญญูกตเวที 6. มีเมตตากรุณา 7. เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และ เสียสละเพื่อส่วนรวม 8. ประหยัด 9. ประพฤติ ปฏิบัติตนในสิ่ง ที่ดีงามถูกต้องเป็นที่ ยอมรับของสังคม	3. มีรูปแบบการส่งเสริม จริยธรรม ของนักเรียน 5 องค์ประกอบคือ ด้านบริหาร ด้านการจัดสภาพแวดล้อม ด้านการสอนและการนิเทศ ด้านการจัดกิจกรรม นักเรียน และด้านการประเมินผล ทางจริยธรรม 4. บุคคลในครอบครัว ชุมชน และสังคม ต้องประพฤติ ปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดี มี ส่วนร่วม โดยใช้ยุทธศาสตร์ บ้าน วัดหรือองค์กรศาสนา และโรงเรียนร่วมกัน 5. ครูต้องสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมในทุกสาระการ เรียนรู้ที่ตนเองสอนแสดงตน เป็นแบบอย่างที่ดี สร้าง บรรยากาศและสิ่งแวดล้อม เพื่อช่วยในการปลูกฝัง คุณธรรม จริยธรรมแก่ นักเรียน	7. กิจกรรมโฮมรูม 8. โครงการเสริมสร้างทักษะ 9. โครงการส่งเสริมหารายได้ ระหว่างเรียน 10. โครงการเยี่ยมบ้าน 11. โครงการประชุมผู้ปกครอง นักเรียน 13. โครงการป้องกันแก้ไข ปัญหาเสพติด 14. โครงการวิถีพุทธ กัลยาณมิตร 15. โครงการค่ายพุทธธรรม 16. กิจกรรมการสร้าง ความเข้มแข็งทางใจ 17. โครงการเศรษฐกิจพอเพียง 18. กิจกรรมร่วมด้วยช่วยกัน สร้างสรรค์ความดี 19. โครงการส่งเสริมคุณธรรม สร้างระเบียบวินัยภายใน ห้องเรียน 20. โครงการจิตสาธารณะ 21. การจัดการเรียนรู้แบบ อริยสัจ 22. การจัดการเรียนรู้โดยใช้ สัญญาการเรียน 23. การจัดการเรียนรู้แบบ โครงการ

ตารางที่ 3 เป้าหมาย แนวทางและกลไกเชิงนโยบายในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียน
ด้านร่างกาย ด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์ ด้านสังคม และด้านคุณธรรม จริยธรรม (ต่อ)

เป้าหมาย	แนวทาง	กลไกเชิงนโยบาย
	6. มีโครงการเข้าค่ายอบรม คุณธรรม จริยธรรมและ กิจกรรมปฏิบัติตามวาระ โอกาสต่าง ๆ	24. โครงการการจัดการเรียนรู้ โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก 25. การจัดการเรียนรู้โดยใช้ เทคนิคหมวกหกใบ

4. บริบทสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์เขต 2 จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2546 ตามมาตรา 33 ของพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 มีอำนาจหน้าที่ดังนี้คือ 1) อำนาจหน้าที่ในการบริหารและการจัดการศึกษา และพัฒนาสาระของหลักสูตร การศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐานของสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน 2) อำนาจหน้าที่ในการพัฒนางานด้านวิชาการ และจัดให้มีระบบประกัน คุณภาพภายในสถานศึกษาร่วมกับสถานศึกษา 3) รับผิดชอบในการพิจารณาแบ่งส่วนราชการ ภายในสถานศึกษาและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และ 4) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่กฎหมายกำหนด (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546ข) และมีบริบทที่สำคัญดังต่อไปนี้ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์เขต 2 , 2552)

4.1 สภาพทั่วไป

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2 ประกอบด้วย 5 อำเภอได้แก่ อำเภอ ยางตลาด อำเภอห้วยเม็ก อำเภอนาคู อำเภอหนองกุงศรี อำเภอฆ้องชัย การปกครอง ประชาชนในเขตพื้นที่บริการ มีความรู้ ความเข้าใจและรับรู้ข่าวสารทางการเมืองการปกครอง อย่างทั่วถึงทางสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต หนังสือพิมพ์ ฯลฯ ทำให้เกิดความสงบสุข ไม่เกิดความเดือดร้อน ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา ปลูกอ้อย เลี้ยงสัตว์ และประกอบธุรกิจ ขนาดย่อม มีความเป็นอยู่ที่ดี ไม่ประสบปัญหาทางเศรษฐกิจมากนัก ประชากรส่วนใหญ่นับถือ ศาสนาพุทธ

ลักษณะภูมิประเทศติดกับจังหวัดใกล้เคียง คือ จังหวัดขอนแก่น จังหวัดอุดรธานี จังหวัดมหาสารคาม และจังหวัดร้อยเอ็ด ทำให้ประชากรในเขตพื้นที่ที่มีหลายเชื้อชาติ จึงทำให้สภาพสังคม และวัฒนธรรมแตกต่างกัน ประกอบด้วย ไทยกลาง ไทยเชื้อสายจีน ญ้อ กูไท เขมรและส่วย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2 จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานประกอบด้วย ระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา มีจำนวนสถานศึกษารวมทั้งสิ้น 207 แห่ง จำนวนครุรวมทั้งสิ้น 2,452 คน จำนวนนักเรียนรวมทั้งสิ้น 38,020 คน

4.2 การขับเคลื่อนกลยุทธ์สู่การปฏิบัติ

วิสัยทัศน์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2 เป็นหน่วยงานหลักในการจัดและส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน พัฒนาผู้เรียนสู่มาตรฐานการศึกษาโดยเน้นคุณธรรมนำความรู้ พัฒนาครูและบุคลากรให้มีคุณภาพ นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การบริหารจัดการศึกษา โดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

พันธกิจ ขยายโอกาสทางการศึกษาให้แก่ประชากรวัยเรียนทุกคนในเขตพื้นที่บริการ ได้รับการพัฒนาให้เป็นบุคคลที่มีคุณธรรมนำความรู้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน และกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา

เป้าประสงค์ 1) ประชากรทุกคนได้รับโอกาสในการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี ตามสิทธิอย่างเท่าเทียม ทัวถึง และตรงตามศักยภาพ 2) ผู้เรียนทุกคนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง 3) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษามีความเข้มแข็งในการบริหารและการจัดการศึกษา 4) การศึกษาที่มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

กลยุทธ์สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2 ปี 2552 ข้อ.1 คุณธรรมนำความรู้ น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ ข้อ.2 ขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานของประชากรวัยเรียนอย่างกว้างขวางและทั่วถึง ข้อ.3 พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ ข้อ.4 กระจายอำนาจและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา ข้อ.5 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน ภาคเอกชนและท้องถิ่น

4.3 สภาพการจัดการศึกษา

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2 จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานประกอบด้วย ระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา สถานศึกษา และอัตรากำลังมีจำนวนสถานศึกษาของภาครัฐ จำนวน 191 โรงเรียน เอกชน 14 โรงเรียน ปรียัตติธรรม 2 แห่ง (ปีการศึกษา 2551) มีสภาพการจัดการศึกษาดังนี้

ผลการดำเนินงานในรอบปีที่ผ่านมา

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2 ได้นำนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มาเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวทางในการบริหารจัดการ และการปฏิบัติงาน โดยการวิเคราะห์หา SWOT เพื่อหาศักยภาพในการวางแผนเพื่อการขับเคลื่อนกลยุทธ์สู่การปฏิบัติ จากการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย เร่งรัดการพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษาในสังกัดทุกด้าน ได้ดำเนินการตามโครงการและกิจกรรมสนับสนุนเพื่อให้ส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษา ดังนี้

1. ด้านสิทธิและโอกาสทางการศึกษา

1.1 ส่งเสริมการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา สนับสนุนสถานศึกษาให้เปิดรับนักเรียนระดับชั้นปฐมวัยตามศักยภาพที่สามารถดำเนินการได้ ซึ่งในปีการศึกษา 2551 สามารถจัดการศึกษาให้เด็กระดับก่อนประถมศึกษา อนุบาล 1- 2 จำนวนทั้งสิ้น 5,498 คน นอกจากนี้ได้ส่งเสริม สนับสนุนสถานศึกษาภาค เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการจัดการศึกษาปฐมวัย 4 - 6 ขวบ และต่ำกว่า 4 ปี โดยเน้นให้ความช่วยเหลือในด้านวิชาการ อาคาร สถานที่ และทรัพยากรที่จำเป็นตามศักยภาพ

1.2 จัดการศึกษาภาคบังคับตามพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับพ.ศ. 2545 ให้เด็กที่มีอายุย่างเข้าปีที่ 7 จนถึงอายุย่างเข้าปีที่ 16 ได้รับการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี อย่างทั่วถึง จำนวน 28,438 คน

1.3 จัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สำหรับประชากร วัยเรียน อายุ 16-18 ปี ได้เข้าศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในสถานศึกษาในสังกัด จำนวน 3,978 คน และประกาศการจัดสรรโอกาสเข้าศึกษาต่อให้นักเรียนและผู้ปกครองทราบ และเลือกที่จะเข้าศึกษาต่อในสถานศึกษาตามความต้องการและตามศักยภาพ รวมทั้งได้ส่งเสริมการเปิดขยายชั้นเรียนในสถานศึกษาเอกชนที่มีความพร้อม ร่วมกับศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ สถาบันอาชีวศึกษา

1.4 จัดการศึกษาในระดับ ปวช. สำหรับประชากรเพื่อเพิ่มโอกาสให้ผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาในระดับนี้ จำนวน 106 คน

1.5 ยกระดับคุณภาพความรู้พื้นฐานของเด็กเยาวชนให้สูงขึ้น โดยการเพิ่มโอกาสและสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา เช่น การกำหนดแผนที่เขตบริการ การสำรวจสำมะโนประชากรวัยเรียน การวางแผนการรับนักเรียน การมีส่วนร่วมจากองค์กร บุคคล ชุมชนในการติดตามเด็กที่ยังไม่เข้าเรียนได้เข้าเรียน จัดระบบการส่งต่อนักเรียนของสถานศึกษา การติดตามควบคุมกำกับสถานศึกษาให้ดำเนินการเฝ้าระวังเด็กออกกลางคัน

3. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ปีการศึกษา 2551

3.1 คะแนนเฉลี่ยร้อยละของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2551 ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 57.35 กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 55.08 กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 51.59

3.2 คะแนนเฉลี่ยร้อยละของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2551 ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 42.02 กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 52.52 กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 42.02

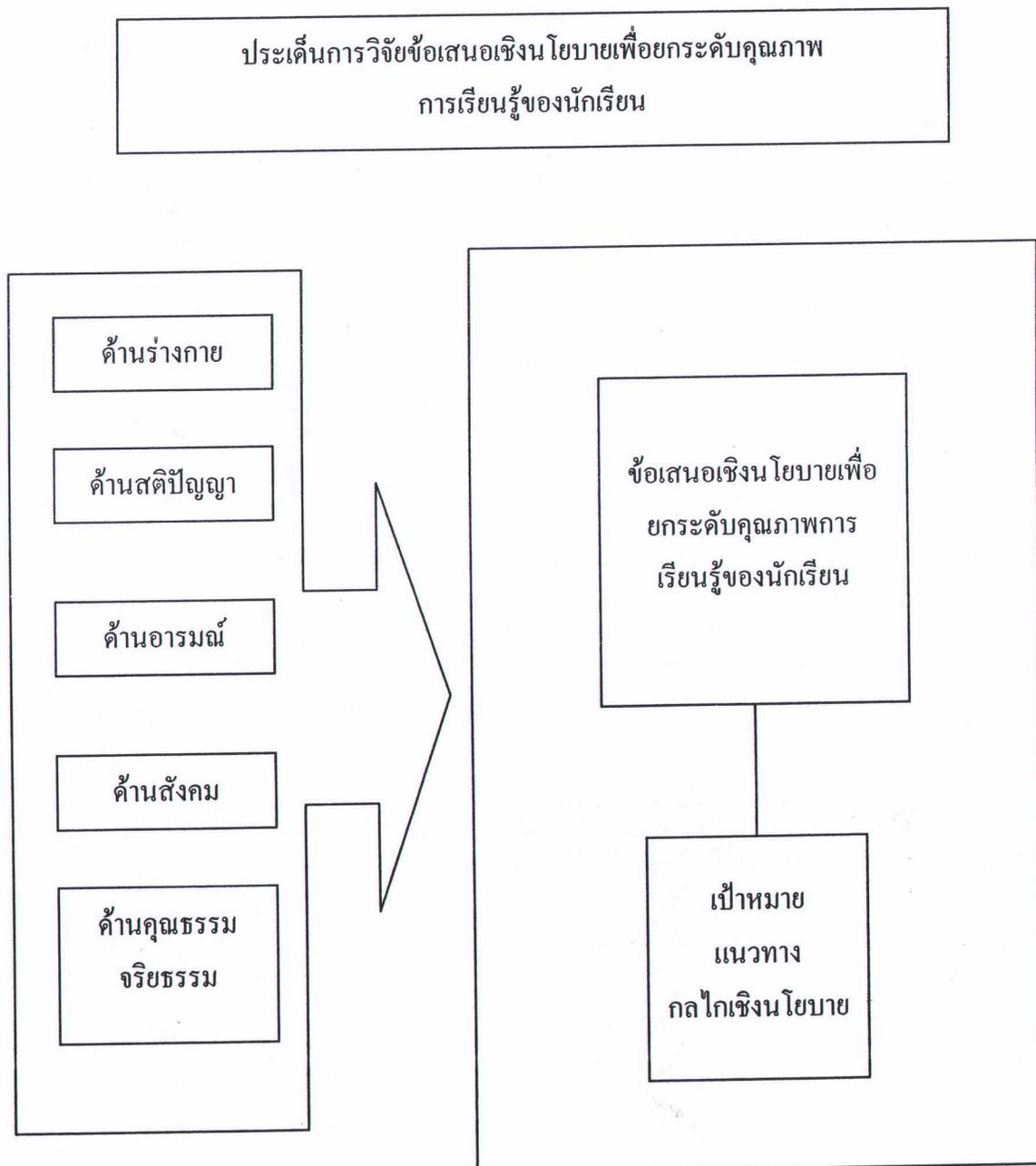
3.3 คะแนนเฉลี่ยร้อยละของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2551 ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 39.81 กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 32.43 กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 37.48 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 38.73 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 31.30

3.4 ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินั้นพื้นฐาน (O-Net) คะแนนเฉลี่ยร้อยละของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2551 ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 38.41 กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 23.94 กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 28.24 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 30.55 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 25.94

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์เขต 2 มีอำนาจหน้าที่ในการบริหารและการจัดการศึกษา และพัฒนาสาระของหลักสูตรการศึกษา ให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน การพัฒนางานด้านวิชาการ และจัดให้มีการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนใน 5 อำเภอ ได้แก่ อำเภอยางตลาด อำเภอห้วยเม็ก อำเภอท่าคันโท อำเภอหนองกุงศรี และอำเภอฆ้องชัย ซึ่งมีการขับเคลื่อนนโยบายไปสู่การปฏิบัติโดยคำนึงถึง วัตถุประสงค์ พันธกิจ เป้าประสงค์ และกลยุทธ์ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์เขต 2 แต่จากสภาพการจัดการศึกษา ในรอบปีที่ผ่านมา ปรากฏว่าผลการประเมินคุณภาพมาตรฐานของโรงเรียนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ยังอยู่ในเกณฑ์ที่ไม่น่าพอใจ และจำเป็นต้องยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนอย่างเร่งด่วนต่อไป

5. กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับข้อเสนอวิจัยเชิงนโยบายเพื่อยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2 สามารถสังเคราะห์และเขียนเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย (conceptual framework) ได้ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 กรอบแนวคิดในการวิจัย (conceptual framework)

